

DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

DANES NA
5 STRANI:

MILAN GOVEKAR:

50.000
STANOVANJ
ČAKA...

Sobota, 5. avgusta 1961
Štev. 31, leto XIX

V OKVIRU

V RAZPRAVI JE OSNUTEK ZAKONA O SREDSTVIH ZA DELO DRŽAVNIH ORGANOV IN O NJIHOVI DELITVI

NE PLAČE — OSEBNI DOHODKI

Organi zvezne državne uprave so te dni pripravili osnutek zakona o sredstvih za delo državnih organov in o njihovi delitvi. Zaradi nujnosti problemov, ki naj bi jih uredil zakon, so predlog za nova določila tudi takoj dali v javno razpravo. Temeljne postavke tega zakonskega osnutka zagotavljajo uvedbo specifične oblike sistema dohodka tudi v organih uprave, v predstavniških telesih, izvršnih svetih in v pravosodnih ustanovah. Z vrsto določil omogoča osnutek zakona izenačevanje materialnega in družbenega položaja uslužbencev državnih organov s položajem delavcev in nameščencev, zaposlenih v gospodarstvu

sredstev ter za potrošni material. Sredstva rezervnega sklada bi prav tako uporabljali za izplačevanje osebnih dohodkov in za prenos v druge sklade organa. S sredstvi sklada skupne porabe bi financirali izdatke za kulturne potrebe, za strokovno izobraževanje, za graditev stanovanj, za otroške ustanove ipd. Za to, da bi laže zadovoljevali te potrebe, je predvideno tudi združevanje sredstev raznih organov in organizacij.

Med najpomembnejša načela tega zakonskega osnutka sodi afirmacija načela delitve po delu tudi v državnih organih. Višina osebnih dohodkov uslužbencev v državnih organih bi tako postala odvisna od prispevka vsakega posameznika k izpolnjevanju nalog in opravljanju zadev z delovnega območja organa ali ustanove. Poglejmo, namenjenih za osebne dohodke, bi bili delovno mesto, ki ga zavzema določen uslužbenec in delovni rezultati, ki jih dosega pri izpolnjevanju svojih nalog. Vrednost posameznih delovnih mest bi določali po zapletenosti dela (strokovni izpiti, specializacija, znanje tujih jezikov, delovne izkušnje ipd.), seveda pa tudi po odgovornosti, po delovnih pogojih in po drugih činiteljih, ki vplivajo na ocenjevanje delovnih mest.

Vrednost delovnih mest bi bila izražena v točkah. Skupno s točkami, ki bi jih dobil za osebne dohodke uslužbenec, za tehnično opremo in inventar, za nakup in vzdrževanje osnovnih

osnovah in merilih za delitev sredstev na osebne dohodke, kakor tudi o notranji organizaciji, o delovnih odnosih, delovni disciplini in o drugih vprašanih, ki so bistvenega pomena za učinkovito poslovanje državnih organov.

Novost na področju notranjih odnosov v državnih organih je krepitev vloge kolektiva in natančnejša določitev pravic in dolžnosti predstojnika organa. Sodijo, da ni mogoče zagotoviti doslednega izvajanja novega sistema, če se ne spreminijo tudi položaj uslužbencev, administrativno-hierarhični odnosi ter metode vodstva in upravljanja v ustanovah in organih državne uprave in drugih služb. Uslužbenca namreč ni mogoče nagradjevati po njegovih delovnih dosežkih, če mu ni zagotovljen vpliv na to, kaj in kako bo delal, se pravi, če delovni kolektiv ne more izdatneje vplivati na dejavnost ustanove ali organa. Zato je predvideno, da svet delovnega kolektiva kot samoupravni organ odloča spozumno s predstojnikom organa o vseh vprašanih v zvezi z delovnimi odnosi, pri določanju organizacije in pri sistematizaciji delovnih mest, delovnih norm in učinka ter pri sprejemanju letnega finančnega plana in zaključnega računa. Svet bi samostojno odločal o sredstvih sklada za skupno porabo, hkrati pa bi smel dajati predloge in mnenja o vseh vprašanih z delovnega področja organa ali ustanove. Predstojnik organa bi moral pred sprejemom letnega delovnega programa povprašati za mnenje svet delovnega kolektiva in predložiti poročilo o izpolnitvi delovnega programa svetu kolektiva v razpravo.

Pomembne so tudi pravice predstavniških teles do nadzorstva nad delom in politiko delitve dohodka v državnih organih. V ta namen bi imeli ti organi pravico klicati funkcionarje in uslužbence vseh državnih organov ter zahtevati od njih potrebna pojasnila in razne podatke, v primeru nepravilnosti pa predlagati postopek za poravnavo škode ter kazenski ali disciplinski postopek proti odgovornemu funkcionarju ali uslužbencu.

Ne glede na to, kako bodo konkretno urejeni mnogi izmed teh problemov, so osnovne postavke tega zakonskega osnutka prav gotovo pomemben korak k uveljavljanju načela delitve po delu na novem, širokem področju družbenega življenja. MILAN JOVANOVIČ

Obrtniška miselnost

Je v tem, da nosi s sabo pečat obrtniške proizvodnje miselnosti. V čem se izraža ta miselnost in kje nam je posebno škodljiva?

Njena slabost je predvsem v organizaciji proizvodnje. Obrtna ali boljše manufakturna oblika proizvodnje zajema v svojih začetkih manj zahtevne izdelke in manjše število delavcev. Uspeh dela je v takih pogojih odvisen predvsem od delavčeve sposobnosti in prizadevanosti. To so iz te teorije znane stvari. Toda kljub temu, da so znane, povzročajo, če niso premagane, v razvitejši industriji težave. Večina delavcev se na svojih delovnih mestih zelo trudi, skupni uspeh pa ni tak, kot ga pričakujemo.

Poznam tovarno, kjer imajo zelo velik izpad proizvodnje zaradi neurejenega transporta in se zaradi tega precejšnje odstotke proizvodov pokvari, preden je odpremljen na trg. V tovarni je individualni učinek spriču dolgoletnih izkušenj velik in se zato ta slabost še skriva. Delavci dobivajo svoje plače, tudi dobiček

Lahko bi še naštel več primerov, toda naj bo za ilustracijo dovolj. Na vprašanje zakaj tako, dobimo skoraj vedno enak odgovor: Tako je v tej industriji po vsem svetu. To je pri nas že navada in nihče ne bo tega odpravil. V bistvu gre za mentaliteto vdanosti, za pomanjkanje volje, da bi slabo spremenili v boljše.

Za večino takih podjetij je značilno, da imajo sorazmerno zelo malo strokovnih kadrov s srednjo ali višjo izobrazbo. Zdi se mi, da je to prav tako posledica obrtniške miselnosti, da mora vsakdo fizično delati. Od tehnikov in inženirjev pa, tako pravijo, ni posebnih koristi. Morda je med njimi res kdo, ki ne izpolnjuje pričakovanj. Toda brez teh kadrov, brez sodobnejšega pogleda na proizvodnjo, brez vztrajnega iskanja prav teh rezerv bodo marsikje delavci za svoje delo toliko časa prejemali manj, dokler ne bodo v bolj zavzetim gospodarjem pomagali premagovati zaostalih proizvodnih pojmovan.

VINKO TRINKAUS

POGOVORI O DECENTRALIZACIJI SAMOUPRAVLJANJA V MARIBORSKEM PODJETJU »PRIMAT«

DVANAJST IN VENDAR ENO SAMO

Pri njih sem prišel do dragocenega spoznanja, kakšna je za zdaj resnica o decentralizaciji delavskega samoupravljanja. Predvsem, zelo preprosta je: tisti, ki proizvaja, naj tudi upravlja. Vse drugo sledi iz tega:

- spreminjajo se stari ekonomski, družbeni, etični odnosi
- sproščena pobuda neposrednih proizvajalcev utrjuje ekonomsko bazo gospodarske organizacije
- interesi posameznika postajajo interesi kolektiva in prizadevanja kolektiva so hkrati prizadevanja posameznika.

Ne mogel bi povedati, zakaj sem si pravzaprav izbral montažo. Kar tako, brez pravega vzroka in tako rekoč iz gole radovednosti sem poiskal njegovega vodjo in, priznam, na malce čuden način začel z njim klepet.

Kaj ste obravnavali na zadnji seji sveta vaše ekonomske enote?

— Najprej smo načeli kadrovske disciplinske vprašanja, je povedal vodja ekonomske enote montaža Avgust Seničar. Pri nas je namreč precej delavcev s podeželja, večina kmetov, za katere pa ne bi mogel reči, da so najboljši delavci. Zlasti ob košnji in žetvi pa je naravnost nemogoče delati z njimi. Ali bodo izpolnili svojo normo, ali bo ekonomska enota

dosegla svoj mesečni proizvodni program — to njih bolj malo skrbi. Neupravičenih izostankov in zamud je prav v teh poletnih mesecih največ. No, samo v minulem mesecu je bilo v naši ekonomski enoti za 300 ur izpada proizvodnje. Res, bilo je tudi nekaj bolezenskih dopustov, toda številka vendarle ne bi smela biti tolikšna.

In ste rešili zadevo?

— Prereševali smo sedem največjih nerednežev. Svet je vse kaznoval z opominom in jih opozoril, da bo prihodnjic, če se razmere ne popravijo, vse skupaj predložil zboru ekonomske enote. Taka grožnja pa pri nas več zaleže kot kakršna koli kazen. Dva med njimi sta zapustila podjetje, drugi pa zdaj redno hodijo v službo.

In o čem ste še govorili na tej seji?

— Pretehtali smo možnosti, da bi iz rezervnega sklada ekonomske enote dvignili nekaj sredstev in za ta denar nakupili nekaj orodij, predvsem ročne vrtilne stroje.

Se kaj pomembnega na tej seji?

— V naši ekonomski enoti smo opazili, da starejši delavci ne morejo dosegati norm. Razumljivo, saj njihova moč že peša. Tako so zaradi tega prikrasili pri zaslužku. Zato smo na seji sklenili predlagati delavskemu svetu podjetja, naj s posebnim pravilnikom zagotovi tem delavcem dodatek na osebne dohodke in tako izravnava sedanje razlike.

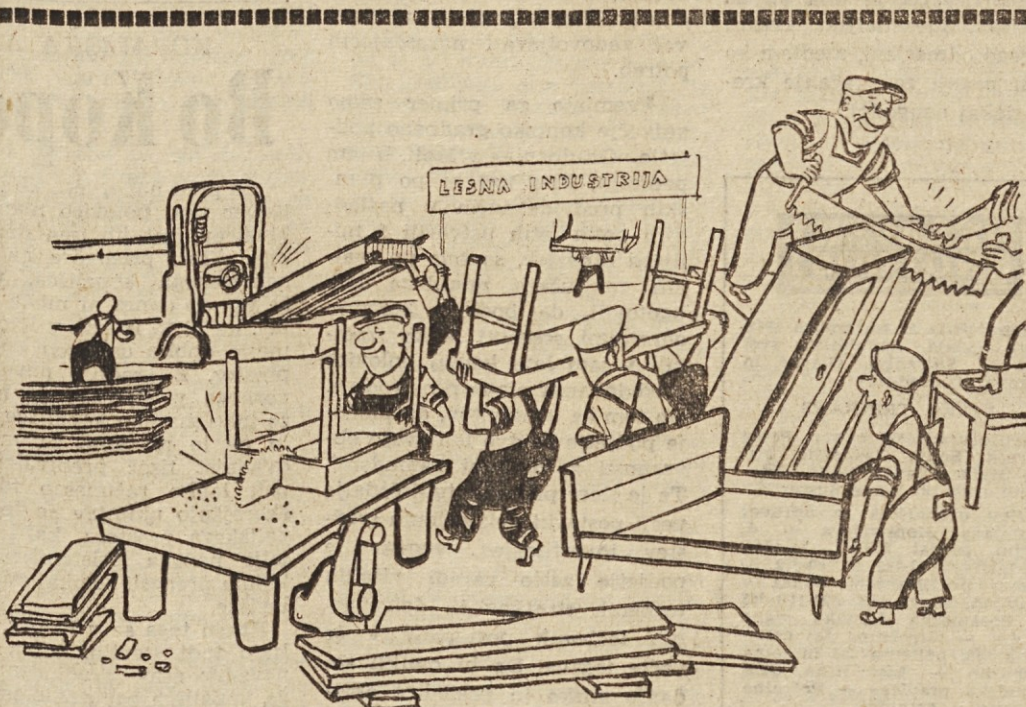
A če delavski svet ne sprejme tega našega predloga?

— Sklenili smo, da bi v takem primeru sami izplačali razliko iz rezervnega sklada naše ekonomske enote. Vendar mislimo, da imajo tudi delavci drugih ekonomskih enot vso pravico do te razlike in da bi bilo zaradi tega najbolj pravilno, ko bi delavski svet uredil to stvar za podjetje kot celoto.

Priznam, bilo je v tem, kar je pripovedoval vodja ekonomske enote montaža, zame veliko veliko novega, nekaj, česar doslej še nisem zasledil še v nobeni gospodarski organizaciji v tako popolni podobi. Ne vem sicer, kako naj tisto »nekaj« boljše opredmetim, vendar se mi vse bolj dozdeva, da se bom

najbolj približal resnici, če rečem: neposredni proizvajalec v polni meri in zavestno sprejema nase pravice in dolžnosti upravljanja — to pa pomeni popolno in zavestno osveščanje delavca. In da se v tem ne more

(Nadaljevanje na 3. strani)

— Mejdūš, āa se nismo že poprej spomnili, da žaga prinaša največ dobička...
Karikatura: MILAN MAVER

TISOČI »IZLETNIKOV« IZLET TESNO Z RAZVOJEM DOMAČEGA TURIZMA

Ne zaradi tega, ker bi hoteli govoriti prav o občini Maribor-center, tudi ne zato, ker bi bil tak primer samo v tej občini — nasprotno, primerov bi bržčas lahko našli tudi kjer koli drugod — temveč samo zato, da pojav opredelimo:

V občini Maribor-center je izmed dvanajstih večjih podjetij decentraliziralo delavsko samoupravljanje doslej že devet gospodarskih organizacij. Izvolili so obratne delavske svete, upravne odbore, prenesli pravice in dolžnosti na neposredne proizvajalce v ekonomskih enotah.

Od takrat pa do danes je minilo že precej časa.

In ponekod se lahko pohvalijo z boljšimi drugod spet s slabšimi uspehi — odvisno pač od tega, kako so kje razumeli decentralizacijo samoupravljanja — ponekod lahko postrežejo s konkretnimi številkami,

lavski svet in slednjič še osrednji, čeprav bi lahko samostojno odločal in ukrepal že svet ekonomske enote. In menda ni potrebno še posebej zatrjevati, da vse to zelo pogosto zvođenjuje dejavnost samoupravnih organov.

Bistvo decentralizacije delavskega samoupravljanja je v tem, da vsak proizvajalec aktivno sodeluje pri gospodarjenju enote, v kateri je zaposlen, in s tem neposredno tudi pri gospodarjenju celotne gospodarske organizacije. Ali je to moč v primeru, če člani ekonomske enote sploh ne vedo, kakšne so njihove pravice in kakšne dolžnosti, če danes lahko o nečem sklepajo, jutri pa tega spet ne morejo?

Z drugimi besedami povedano, neposredno upravljanje proizvajalcev v ekonomskih enotah lahko v polni meri za-

Številka je okrogla in velja pravzaprav le za letošnje mesece; natančnejša statistika pa nam pove, da je priredila Turistična agencija »Izletnik« od lanskega junija, ko je bila ustanovljena, in do današnjega dne natanko 1320 izletov in blizu 1200 prevozov. V tem času je nudila svoje usluge malone 200.000 članom sindikalnih podružnic iz raznih krajev Slovenije.

Jubilejni letošnji tisoči izlet »v neznanje« — čeprav vemo, da bo vodil udeležence v VII. stoletje — pa je namenjen sodelavcem v anketi »Ljubljanskega dnevnika«. Vsekakor ne vsem, le izžrebancem. Izlet bo brezplačen. Tako bo agencija na svojstven način proslavila omembe vredno delovno zmagoto, ki je znala prislusniti potrebam domačega turizma in v dobri meri ugodno vpliva na njegov razvoj.

Podjetje »Izletnik« je izrazito decentralističnega značaja. Posluje s pomočjo svojih poslovalnic, ki so raztresene po vseh večjih industrijskih središčih Slovenije; obenem pa združuje vse razpoložljive kapacitete 361 avtobusov, ki so sicer last raznih transportnih podjetij (Celje, Gorica, Kranj, Jesenice, Transurist, Ljubljana-transport). Avtobusi vozijo na rednih progah. Agencija jih izkorišča le tedaj, kadar avtobusi niso razporejeni v rednem prometu. S tem, da so avtobusi v neposredni bližini tega ali onega delovnega kolektiva, ki avtobus naroča, zmanjšuje Agencija v korist udeležence izleta prevozne stroške za dobrih 15 odstotkov v primerjavi z agencijami, ki so centralizirane in imajo svoj vozni park le v določenem kraju.

Poudarek dejavnosti »Izletnika« je v organiziranju tako imenovanega delavskega turizma, ki bi ga lahko upravičeno imenovali — domači turizem. V manjši meri so ga doslej spešile katerekoli druge organizacije, ki se poklicno ukvarjajo s turizmom. Zato je danes še precej medel odnos mnogih domačih gostinskih podjetij do

domačih turističnih gostov. Koliko je primerov nesolidne postrežbe, neurejenosti v rezervacijah, slabe prehrane in še marsikaj, kar se navadno ne dogaja, če ima to ali ono gostišče opravka s tujim gostom.

Toda v »Smarjskih toplicah« pa v »Kumrovcu«, v »Mostarju« in še marsikje, kdo bi našteval vse po vrsti, je mnoge gostinskih delavcev, češ »sindikalisti prihajajo, še zelo zelo neodgovorno in ga bodo morali slej ali prej pridrugačiti. Predvsem v svojo korist!

Druga plat zvona, ki je omembe vredna, pa je odnos posameznikov v Agenciji, ki ob delavcu kaj radi sežejo po površnosti in malomarnosti. Privoril tja vendan, kot temu pravimo, s predpostavko, saj ga merilo se je, da je vodič govoril tjavdan, kot temu pravimo, misleč, da ga najbrž tako nihče ne razume. No, izletniki so ga še predobro razumeli. Vprašanje, ali zasluži manj pozornosti kot tisti, ki so prišli k nam izza Karavank, nam dovolj pove. Enaka dobronamerna pripomba velja nekaterim šoferjem, ki večkrat pozabijo, da vozijo ljudi, ki sicer po naše govorijo, a jim drugače ni vseeno, kako »reže« njihov avtobus zavoje.

Ob teh pomanjkljivostih, ki jih bo morala dobra volja odpraviti, pa je ob razveseljivem dejstvu — izlet št. 1000 — že izražena navezanost mnogih naših delovnih kolektivov na svojo Agencijo. Tako so sindikalne podružnice »Tesar«, »Ljudska kuhinja«, »Gradbeno podjetje« iz Ljubljane že kar po štirikrat izkoristile njene usluge. Njim se pridružujejo: dru-

štvo »France Marolt«, »Jugotekstil«, »Svet svobode«, ki ob potrebi prevoza vselej potrkajo na vrata »Izletnika«.

Razen z organizacijo izletov ter skupinskih prevozov pa se je »Izletnik« ukvarjal od letošnje pomladi sem s posredniško službo, ki naj bi omogočala delavcem izbiro cenenejšega letnega dopusta.

Osnova za to dejavnost ji je bilo 45 odgovorov na 176 pism, ki jih je Agencija razposlala delovnim kolektivom. V pismih je vpraševala za morebitnimi prostimi kapacitetami. No, le 16 delovnih kolektivov je ponudilo nekaj ležišč, nekateri so se izgovarjali z ugotovitvijo, da so svoje domove že razporedili, mnogi pa sploh niso odgovorili. S tistim malo, s čimer je Agencija razpolagala, je posredovala stotim delavcem kraj letnega odmora, evidentno neugotovljenemu številu prijavitelcev pa je svetovala naslov delovnega kolektiva, ki jim je morebiti odstopil

pravico do uporabe počitniških uslug v njihovem domu.

Led je bil torej na tem področju prebit! Rezultat, naj bi še tako skromen, napoveduje v prihodnjem letu znatno izboljšanje izmenjave ležišč med domovih oddih; obenem pa bi tako organizirana posredniška služba močno vplivala na udeležitev regresov za dopust v posameznih podjetjih. Kolektiv, ki so letos zakasnil, bodo ob razporejanju kapacitet v njih domovih oddiha. To domneva, da se bodo v prihodnjem letu še v večji meri ukvarjali želje delavcev, ki bi prav gotovo radi letovali v tujini, tudi kje drugod in ne stalno na istem kraju. To domneva, da bodo v prihodnjem letu izkušnje na tem področju, uveljavljajo pa tudi program dela Stalne konferenice za oddih in rekreacijo.

Tako nas je tisoči »Izletnikov« izlet popeljal skozi razmišljanje o uveljavljanju našega domačega turizma in izletništva, od katerega si vsi ljudje vse več obeta.

D. KRALIČ

IZKUŠNJE IZ BRATSKEGA KOLEKTIVA

NOVA ŠOLA UPRAVLJAVCEV

Podjetje lesne industrije »Zvezda« v Veliki plani po pravici imenujejo pionirja v uvajanju stimulativnejših oblik delitve dohodka. Tudi v decentralizaciji delavskega upravljanja je to podjetje daleč pred drugimi. Zbori ekonomskih enot so v pravem pomenu besede majhni delavski parlamenti. Člani kolektiva se vedno bolj afirmirajo kot proizvajalci in kot upravljalci.

Izpolnjevanje proizvodnega plana, organizacija dela, rekonstrukcija starih in izgradnja novih kapacitet, delovna disciplina — vse to so teme, o katerih redno razpravljajo na zborih ekonomskih enot. In ne samo na zborih, temveč tudi na sestankih družbeno političnih organizacij.

Ceprav pravilnik o razdelitvi čistega dohodka in osebnega dohodka še ni sestavljen, je stari tarifni pravilnik izgubil sleherni pomen. Delavcev osebni dohodek je odvisen od uspeha celotne ekonomske enote.

Podjetje je razdeljeno na devet ekonomskih enot. Vsaka ima svoje proizvodne naloge. Notranja razdelitev se uravnava po odstotkih. Najprej so ocenili vsa delovna mesta. Ob tej priložnosti so upoštevali kvalifikacijo delavcev, njihovo strokovnost, prizadevanje in delovno disciplino. Na zborih ekonomskih enot so razpravljali o slehernem delavcu. Vsakomur so odkrito povedali, koliko velja za podjetje. V nekaterih primerih so se ekonomske enote odrekale svojih članov, ki niso bili dovolj prizadevni.

Sistem obračuna po odstotkih je zelo preprost in vsak delavec ve, koliko bo zaslužil. Ekonomske enote imajo cenike del. Tako na primer v ekonomski enoti tapetništvo plačuje podjetje za izdelavo bobna 714 dinarjev. Če v mesecu dni izdelajo 700 bobnov in delavec sodeluje pri razdelitvi s 4%, znaša njegov osebni dohodek 19.992 dinarjev.

Decentralizacija delavskega upravljanja v »Zvezdi« se ne

kaže samo v raznih upravnih pravicah, ki so jih dobile ekonomske enote, marveč snujajo tudi eksperimentalni delavski svet, ki predstavlja novost v delavskem upravljanju.

V tem delavskem svetu vsaka ekonomska enota zastopa z določenim številom članov, odvisno od njene velikosti. Za vsako sejo bodo izvolili nove člane. Kdo pojde na sejo, bo odvisno od vprašanja, o katerem bodo razpravljali. Potemtakem bo trajal mandat članstva v tem eksperimentalnem delavskem svetu od ene do druge seje.

Po računih tega kolektiva pa v tem novem organu delavskega upravljanja v letu dni veljajo njih 70 odstotkov vseh delavcev. Z drugimi besedami: tri četrtine delavcev bo odločalo o najvažnejših vprašanjih podjetja. To bo v nekem smislu kratkotrajna, a delno upravljalna tečaj o delu organov upravljanja za večino kolektiva. Pridobljene izkušnje pa bodo članom lahko dobro izkoristili v zborih ekonomskih enot.

V »Zvezdi« dela sedaj 12 delavcev in uslužbencev. Podjetje je opremljeno z modernimi stroji. Pred desetimi leti je bilo to majhna delavnica s 30 delavci, ki je proizvajala kuhinjske pohištvo. Z razvojem podjetja se je izpopolnil tudi tehnološki proces proizvodnje, usvojili so nove izdelke. 1959. leta so začeli izdelovati embalažo za kablo. Tega leta so namesto predvornih 57 milijonov ustvarili 120 milijonov dinarjev bruto produkta.

Razen tega se je »Zvezda« uvrstila med znane proizvajalce raznovrstnega pohištva. Podjetje daje za posamezne vrste izdelkov garancijo. Zadanja leta so uredili obrat za proizvodnjo panelnih plošč in žimnic na prožna perila. Do konca letošnjega leta pa bodo uredili še novo delavnico, v kateri bodo izdelovali embalažo za kable. Zaradi vsega tega se bo njihov bruto proizvodnja povečal od lanskega 370 na 700 milijonov dinarjev.

Nagli vzpon podjetja je rezultat prizadevnosti vsega kolektiva. Delavci so se večkrat odrekli delu osebnih dohodkov v korist skladov podjetja. To pa se da doseči samo v podjetjih, kjer so demokratične oblike upravljanja že prišle do polne izraza in kjer je decentralizacija zajela celotno gospodarjenje in upravljanje.

B. NIKOLČ

ZAKAJ GRADBENA PODJETJA NA KOPRSKEM NE MOREJO NA ZELENO VEJO?

BREZ ENOTNEGA NASTOPA NE BO ŠLO

Okrajni sindikalni svet v Kopru je na priporočilo zadnjega plenuma uvedel hvalevredno obliko pomoči sindikata kolektivom, ne le pri uvajanju novega gospodarskega sistema, temveč tudi pri odpravljanju raznih težav ekonomskega in organizacijskega značaja. Tako so imeli doslej posvetovanje treh dejavnosti — prometa, industrije in gradbeništva.

Na zadnjem posvetovanju gradbincev, ki se ga je udeležilo 80 zastopnikov vseh sedmih gradbenih podjetij, so razpravljali predvsem o problemih te panoge. Značilno je, da se mehanizacija v gradbeništvu ni izpopolnjevala skladno z razvojem proizvodnih sredstev v drugih gospodarskih panogah. To je delno pripisali prejšnjemu sistemu delitve dohodka, ob katerem gradbena podjetja niso odvajala dovolj sredstev v sklade, amortizacija je bila strogo namenska, investicijski krediti pa strogo odmerjeni, medtem ko so bili pogoji za vračanje kreditov dokaj neugodni.

Položaj gradbenih podjetij otežkočajo tudi nerazčiščene urbanistične zasnove, zlasti pri določanju stanovanjskih gradbenih okolišev, posameznih lokacij itd. Če k temu dodamo še razdrobljenost delovišč kot posledico sedanega sistema licitacij in nepovezanosti gradbenih podjetij in to da nobeno gradbeno podjetje ni specializirano, da so gradbene usluge izrazito obrtniškega značaja, kjer prevladuje ročno delo, vse to opozarja, da sedanja organizacija gradbenih podjetij ne more več zadovoljevati naraščajočih potreb.

Vzemimo za primer samo največje koprsko gradbeno podjetje »Gradbenik« v Izoli. V tem podjetju, kjer naj bi po planih predvidevanjih v naslednjih petih letih ustvarili 5 milijard dinarjev, so šele po realnih zaključkih minulega leta ugotovili, da bodo z lastnimi obratnimi sredstvi lahko izpolnili v tem letu komaj polovico predvidenega plana proizvodnje. Ob tem še ugotovitev, da plačuje večje podjetje že dve leti svoje obveznosti z velikimi zamudami. Te je sicer pripisati tudi čedalje večji postavki neizterjanih sredstev investitorjev, vendar je podjetje zašlo zaradi visokih tožbenih stroškov in dolgovnih tožbenih postopkov v še večje težave. Da bi omilili sedanjo stisko in posledice omejitvenih ukrepov kreditiranja,

se je kolektiv odločil, da bo odprodal del osnovnih sredstev, hkrati pa se je odpovedal vsake investicijske naložbe. Tudi z boljšo organizacijo dela in smotrnejšim zaposlovanjem delavcev nameravajo omiliti sedanjo krizo.

Če upoštevamo, da je izolski »Gradbenik« največje gradbeno podjetje na Koprskem in bi tako moral biti pobudnik za uvajanje sodobne mehanizacije in industrijske gradnje, pač ni težko spoznati položaj ostalih šestih, znatno manjših sorodnih podjetij.

Zastopniki vseh sedmih gradbenih podjetij: 1. maj, Gradbenik in Obnova iz Izole, Gradbiš, Gradnje, Kraški zidar in Gorica, so zato na zadnjem posvetovanju iskali izhod iz sedanjega položaja. Jasno je, da bo lahko le

specializacija vplivala na porenitev gradbenih uslug in hkrati omogočila industrijsko gradnjo. Zato so bili soglasni, da je edini izhod iz tega, združevanje podjetij, oziroma tesno sodelovanje vse gradbene operativne na Koprskem, tako da bi v bodoče skupno urejali finančna vprašanja, investicijske kredite, vplivali na hitrejšo razčiščenje urbanističnih načrtov in končno — odpiranje širših gradbenih kompleksov, predvsem v stanovanjski gradnji.

Ne gre pa podcenjevati nekaterih prigovorov gradbincev, češ da bi ta sicer dobra zamisel lahko ustvarila monopolizem. Zato so predlagali, da bi o vseh teh problemih še enkrat podrobneje govorili na posebnem posvetovanju in se tedaj tudi dokončno odločili.

B. C.

KOPALIŠKA ANARIJA V SLOVENSKEM OBMORSKEM SREDIŠČU

Bo Koper ostal brez kopališča?

Ze pred nekaj leti, ko je imel Koper vsaj polovico manj prebivalcev, kot jih ima danes, je bilo slišati prigovore na račun neurejenega kopališča, vendar še vse do danes ni nihče poskrbel, da bi to iz leta v leto večje mesto dobilo ustrezen kopališki prostor. Z gradnjo novega tovrstnega pristanišča je namreč že tako majhno kopališče postalo ne le pretesno za mesto z dvanajst tisoč prebivalci, ampak lahko računamo tudi na skorajšnjo ukinitve tega kopališkega prostora, kajti graditelji novega pristanišča bodo kmalu prenesli semkaj svoje delovišče.

Razen tega se v Kopru ustavlja tudi številni tujci, ki ga navadno prav zaradi neurejenega kopališča zapuščajo predčasno, kar pomeni seveda znatno

škodo za tukajšnja hotela »Triglav« in »Galeb« kot za vse ostale gostinske lokale.

Resnična kopališka anarija pa se je začela pravzaprav šele letos. Skrajno zanemarjeno kopališče, posejano z odpadki in neurejenimi kopališkimi napravami, očitno vzbuja občutek, da je kopališče brez gospodarja. Vendar ni tako, kajti vstopnina zaradi tega ni nič manjša in komunalna uprava tudi ni postavila postavke o dohodkih iz nabrane vstopnine na zadnje mesto.

Zatorej ni čudno, da si Koprčani in gostje naše okrajne metropole iščejo kotičke ob obali vzdolž glavne ceste Koper — Izola. Vendar je tudi ta rešitev le izhod za silo, kajti razen oddaljenosti in neurejene obale s številnimi odtočnimi kanali fe-

kalij grozi kopalcem na tej divji obali stalna nevarnost s ceste. Niso redki primeri, da pride do večjih ali manjših nezgod, kajti cesta je čestokrat dobesedno zatrpna z motornimi vozili. Tudi vozniki sami trdijo, da je ta odsek ceste najbolj nevaren za vožnjo, kajti razposajena otročad se največkrat ne zmeeni za pretečo nevarnost na cesti ter jo nepremišljeno prečka.

Menim, da bi morali odgovorni organi o tem več razmislljati, kajti sicer bo Koper kljub idealni legi, ki jo ima kot prva turistična točka ob tej magistrali, kmalu postal najbolj neurejeno obalno mesto. Kopališče je namreč za tujce največkrat odločilno merilo za ocenjevanje privlačnosti in urejenosti naših obalnih mest.

BORUT CVENSKY,

DELAVSKA ENOTNOST

Ustanovljena 20. novembra 1942. Lista izdaja Republiški svet ZSJ za Slovenijo. Glavni in odgovorni urednik:

VINKO TRINKAUS

Urejuje uredniški odbor: Peter Dornik, Sonja Gasperšič, Milan Maver, Janez Voljč. Tehnični urednik Janez Šuster. Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Kopitarjeva ul. 2, poštni predal 313-VI, telefon uredništva: 33-723 in 30-872. Račun pri Narodni banki v Ljubljani št. 20. Posamezna številka stane 20 din. Naročnina je: četrtletna 250, polletna 500 in letna 1000 din. — List tiska ČZP »Ljudska pravica« — Poština plačana v gotovini.

TUDI LETOS SEJEM NI IZPOLNIL PRIČAKOVANJ

Ni še ponehal sejmski vrvež 11. gorenjskega sejma — ki je bil tokrat pripravljen z edinim namenom, da čimbolj zadovolji potrošnika — in že se vprašujemo: je dosegel svoj namen?

Gorenjski sejem je doslej iz leta v leto spreminjal svoj značaj. Medtem, ko je bil lani še turistično-potrošniški sejem, se je vodstvo sejma odločilo, da bo ta prireditve namenjena predvsem prodaji blaga za široko potrošnjo. Da je bila ta odločitev pravilna, o tem govori dejstvo, da si je letošnji potrošniški sejem ogledalo veliko številno ljudstvo, da si za zeleno vrsto blaga kupijo in ne le ogledajo, kot so v večini primerov delali to doslej.

Ostane sedaj vprašanje, ali je sejem izpolnil pričakovanja? S kakšnimi vtisi odhajajo potrošniki s sejma? Kakšne so njihove želje za prihodnje?

Vsekakor lahko takoj ob začetku zapišemo, da je sejem glede naslova — sejem blaga za široko potrošnjo — izpolnil pričakovanja. V prodaji je letos skoraj vse razstavljeno blago, razen nekaterih modnih vzorcev konfekcije in čevljev, ki so pripravljene že za prihodnjo sezono. Marsikateri potrošnik si je zaželel prav teh vzorcev in — mimogrede povedano — bi bilo morda boljše, da vzorcev, ki so zgolj reklamnega značaja, v prihodnje na sejmu ne bi prikazovali.

Pohvaliti je treba okusno ureditev posameznih paviljonov. Prvikrat smo na letošnjem sejmu opazili, da so razstavljalci poskrbeli tudi za primerne prodajalce. (Zal ne v vseh paviljonihi). Minula leta smo namreč čestokrat imeli vtis, da so prodajalci v paviljonu z edinim namenom, da ne bi kdo predalec stegnil prste, medtem, ko potrošnika niso znali informirati z najosnovnejšimi podatki o razstavljenem blagu. Kot rečeno, letos je pri tem velik napredek in zastopniki podjetij sami seznanjajo ljudi s svojimi proizvodi.

Skoro na vsakem sejmu smo doslej kritizirali, da so razstavljalci prodajali le tako blago, ki so ga sicer težko spravili v prodajo. Kaj pa letos? Zal, tudi tokrat ugotavljamo, da so nekatera podjetja, predvsem konfekcijska, pripeljala na razstavo le nekurate robo. Mar je potem čudno, če marsikateri potrošnik

odhaja s sejma razočaran? Res, da prodajajo ta podjetja blago po nižjih cenah, vendar s tem, ko prodajajo zastarelo blago, kvirajo ugled sejma, saj marsikateri potrošnik ob odhodu iz teh paviljonov vzdihne: »Saj je vsako leto ista pesem!« Nekatera podjetja so že znala prislusniti željam potrošnikov in pripeljala na razstavo take predmete, ki jih nimajo v vsakdanji prodaji. Prav gotovo bodo ob koncu sejma ta podjetja ugotavljala, da se jim to izplača, kar pričajo že sedaj vedno polni paviljoni. Izdelki teh podjetij pa si bodo pridobili tudi reno. Naj omenimo kot primer takih podjetij tovarno perila »Nada Dimić« iz Zagreba.

Se nekaj besed o posebnih razstavah na sejmu, letos konkretno o razstavah: socialno zavarovanje na Gorenjskem in prometna varnost. Ne vem, s kakšnim namenom so ti dve razstavi pripravili na sejemskem prostoru. Ali zato, da izpolnijo prostor, ali pa zato, ker drugje niso našli prostora zanje? Razstavi sta namreč zelo zanimivi in lepo urejeni in bi na primer nem prostoru prav gotovo bolj učinkovali kot na sejmščici. In kakšne so želje potrošnikov? Predvsem to, da bi podjetja razstavljala in prodajala kar najširšo izbiro blaga, pri čemer naj bi skušala za sejem pripraviti tudi posebne izdelke.

Letos je vrsta lesnih podjetij razstavljala sicer cenene pohištvene garniture, ki pa niso bile niti okusne, kaj šele moderne. Prav je, da nudimo potrošnikom blago po nizkih cenah. Vendar bi morali pomisliti tudi na to, da ima večina njih že toliko izbrusen okus, da si kupi raje nekoliko dražje, pa bolj moderno pohištvo. Isto velja tudi za nekatere druge izdelke.

Da bo sejem postal res to, kar si želijo potrošniki in razstavljalci, pa bo potrebno mnogo več pestrosti pri izbiri blaga. Na sejmu bi moral potrošnik najti prav vse, kar potrebuje v vsakdanjem življenju. To pa je v sedanjih skromnih prostorih res skoraj nemogoče uresničiti.

T. M.

znižanje lastnih proizvodnih stroškov in s tem povečanje sredstev v sklad za osebne dohodke.

MEDSEBOJNI ODNOSI DOBIVAJO DRUGAČNO PODOBO

Se vedno je prekratko časovno obdobje, da bi lahko v celoti analizirali nove odnose, ki jih je porodila decentralizacija samoupravljanja v tem podjetju, pa naj že gre za odnose med proizvajalci ali za odnose med posameznimi proizvajalci in kolektivom kot celoto ali za odnose kolektivov do kolektiva. Ni še moč analizirati niti vseh novih ekonomskih niti vseh spremenjenih družbenih, etičnih odnosov. Vendar pa že posamezni pojavi sami po sebi dovolj očito kažejo, v katero smer se razvijajo ti odnosi in kakšna bo njihova vsebina v prihodnjem obdobju. Pa da ne bo po nepotrebnem zgubljanja besed:

— Naši električarji so mislili, pripoveduje vodja ekonomske enote montaža, da nam bodo zaračunavali ure, kot se jim bo zljubilo. Tako so nem

GOSPODARJENJE PODJETJA STOJI NA DRUGACNIH TEMELJIH

Ustanovni akt decentralizacije samoupravljanja v mariborskem podjetju Primat sicer ne govori, kakšne sadove naj bi prinesel tako izoblikovan sistem upravljanja. Delavci sami pa zato vedo toliko več povedati:

Pripovedovali so, da je podjetje še pred dvema letoma proizvajalo kakih 500 proizvodov, sedaj pa se je asortiment zmanjšal na 50 proizvodov in da so od individualne proizvodnje prešli na serijsko, da so se specializirali.

Povedali so, da je njihov letošnji proizvodni program za 40% večji od programa v letu 1959 in za nekaj manj kot 5% od minulega leta. V primerjavi z minulim letom je produktivnost narasla za 8%, v primerjavi z letom 1959 pa celo za 10,4%. In to kljub temu, da podjetje gradi tovarno skoraj v celoti z lastnimi sredstvi, da so imeli reorganizacijo, da so se selili v nove prostore.

— V prvih treh mesecih smo znižali proizvodne stroške za 2.207.000 dinarjev, so pripovedovali v ekonomski enoti montaža, v drugih treh pa za 1.248.000 dinarjev.

In nekdo je pripomnil:

— Gospodarjenje v ekonomskih enotah je samo v prvih treh mesecih znižalo proizvodne stroške podjetja za 18 milijonov dinarjev.

SE NAPREJ PO POTI DECENTRALIZACIJE

Toda v Primatu pravijo, da se kljub tolikšnemu uspehu decentralizacije ne bodo zaustavili in da bodo ta sistem prav zaradi njih še izpopolnjevali.

— S septembrom letošnjega leta bomo prenesli na ekonomske enote tudi delitev čistega dohodka. Ekonomske enote bodo takrat same delile dohodek, čisti dohodek, same ustvarjale svoje sklade in same z njimi gospodarile, seveda v skladu s skupno ekonomsko politiko vsega podjetja.

In pripomnili so še:

— Decentralizacija samoupravljanja nam je sprožila pravo revolucijo v notranjih odnosih v podjetju.

Po vsem, kar sem videl, jim verjamem.

BOJAN SAMARIN

PREDNOST TISTEMU KAR JE NAJPOTREBNEJŠE!

Na našem sestanku v uredništvu, kjer smo obravnavali družbeno prehrano, je celjski predstavnik zatrjeval, da bo nova samopostrežna restavracija odprta letos jeseni. Sodeč po sedanjem stanju gradnje, predvsem pa po nezagotovljenih sredstvih za nadaljnja dela, je bila napoved preveč optimistična.

Med novimi objekti, ki nastajajo v Celju, je nova samopostrežna restavracija za delavce najpomembnejša. Z njo bodo urejena vprašanja toplih malic, za katere so prikrajšani mnogi delovni kolektivi, ker jih gostinski obrati zaradi premajhnih kuhinjskih zmogljivosti ne morejo pripravljati. Po njihovih prijavah pred projektiranjem naj bi samopostrežna restavracija pripravljala dnevno 3000 do 4000 toplih obrokov. Za solske otroke pa še okrog 2000 malic.

Že potrebe po teh dopolnilnih obrokih hrane opravčujejo nastajajoča stavba, tembolj pa je ta gradnja utemeljena, če povemo, da v Celju ni urejena družbena prehrana. Gostinska podjetja samo zasilo rešujejo težave s tem, da dajejo rednim abonentom kosila in večerje po lastni ceni. Izhod je res samo zasilen in obenem negospodaren za gostince in občino. Okrog dveh so namreč vsi gostinski lokali polni abonentov, tako da za priložnostne goste, od katerih imajo gostinci največ dohodka, zmanjka prostora. Občini pa je prizadeta s tem, ker je za protiuslugo vsem gostinskim obratom, ki kuhajo za abonentne, znižala prometni davek.

Z ureditvijo samopostrežne restavracije bi torej ubili dve muhi hkrati: delavci in šolarji

bi dobili toplo malico, gostinstvo pa bi se otreslo cenenih opoldanskih in večernih menuev ter zaradi sproščenih kapacitet izboljšalo svoje redne usluge.

Vse to je bilo Celjanom jasno pred začetkom gradnje, zato sprva tudi ni bilo nobenih težav pri zbiranju sredstev. Predlaskim so jih delovni kolektivi malo manj ko ponujali, da bi bil obrat čimprej zgrajen. Zal graditelji niso izkoristili te priložnosti. Iskanje primerne lokacije (mnenja, ali je sedanja najprimernejša, so še zdaj deljena) in spreminjanje načrtov pa sta se po stari nečedni navadi zavlekla v jesen in gospodarske organizacije so svoje sklade skupne uporabe izkoristili v druge namene.

Lani je kazalo, da bo obrat vendarle v doglednem času odprt, čeprav se je je očitovalo, da bodo stroški precej večji kakor so predvideli. Podjetja so prispevala okoli petdeset milijonov lastnih sredstev, tako da je gradnja tja do jeseni nemoteno potekala.

Letos pa so nastopile nepredvidene težave. Delovni kolektivi so obljubili za nadaljevanje del petinpetdeset milijonov, petindvajset milijonov pa je zagotovljen v občinskem proračunu. Četudi bi podjetja držala besedo, denarja ne bi bilo dovolj, ker se je gradnja

medtem podražila za okrog 34 milijonov, v celoti pa se bodo stroški povečali za 68 milijonov. Vse te milijone bo treba nekje dobiti, toda kje? Gospodarske organizacije še obljubljenega denarja ne dajo — doslej so skupno nakazale šele 8 milijonov 900.000 dinarjev — pogodbeno pa so se obvezale za 11 milijonov 700.000, kar je v primeri s potrebami kaplja v morje.

Tovarna emajlirane posode je na primer obljubila za obrat družbene prehrane deset milijonov, dala ni pa še nič, niti se ni s pogodbo zavezala, da bo obljubo izpolnila. V Tovarni tehtnic, kjer so obljubili 2 milijona 600.000 dinarjev, so pripravili nakazati denar, če jim občinski ljudski odbor izpolni posojilo za obratna sredstva... V Etolu nočejo skleniti pogodb za obljubljenih osem milijonov, ker bi morali določiti rok izplačila, tega pa, kakor pravijo, zaradi težavnega gospodarskega stanja ne morejo tvegati.

Podobne izgovore bi slišali tudi v drugih delovnih kolektivih, ker se vsi po vrsti ogovarjajo na restrikcije in z njimi opravčujejo sneedeno obljubo.

Toda potreba po obratu družbene prehrane se ob vseh teh deloma upravičenih deloma neupravičenih izgovorih ne bo zmanjšala. Zavlačenje gradnje pa utegne povečati gradbene stroške, ker se gradbeni material in obrtniška dela nenehno draže. Občinski zbor in zbor proizvajalcev bosta morala s pomočjo podjetij razvozlati ta zamotani voz, ki nedvomno znižuje življenjski standard delovnih ljudi.

M. K.

(Nadaljevanje s 1. strani)

tim, mi pravzaprav potrjuje njihov temeljni akt o prenosu pravic in dolžnosti upravljanja na slehernega proizvajalca — njihov pravilnik o poslovanju ekonomskih enot — potrjuje mi vsak od pogovorov z njimi.

KAR JE TREBA NAJPREJ VEDETI

Pripovedovali so, da so ekonomske enote ustanovili že na poletje minulega leta. Takrat so to res bile še bolj obračunske enote kot gospodarsko samostojne enote, saj pravice in dolžnosti še niso bile v celoti razmejene.

— Z letošnjim letom, tako pripovedujejo v podjetju Primat, pa so ekonomske enote postale pri gospodarjenju samostojne enote. Zato smo tudi volitvam v svete enot posvetili prav toliko pozornosti kot volitvam v delavski svet. V vsaki ekonomski enoti so delavci do podrobnosti pretehtali, koga bodo volili v svoj predstavniški organ upravljanja.

Res, o tem, kar so pripovedovali, se je moč najbolje prepričati ob dogodku, ki se je takrat pripetil v oddelku transport. Kandidatno listo je imela ekonomska enota že sestavljeno, pretrsti pa so jo hoteli še enkrat na skupnem sestanku vseh članov kolektiva v oddelku. Pri tem pa se je razkrilo, da je pred časom eden izmed kandidatov dajal malce čudne izjave. Ime kandidata je sicer še naprej ostalo na kandidadni listi, vendar ob volitvah ni zanj glasoval noben član kolektiva.

Tako so takrat izvolili dvanaest upravnih svetov dvanaestih ekonomskih enot. Zakaj ravno dvanaest enot, zagovarjajo v podjetju Primat s tem, da je to zahteval njihov proizvodni proces. Le-ta pa je tudi izoblikoval tudi strukturo enot: proizvodne enote, nato predračunske ekonomske enote ter slednjič še pomožne. Pri tem njihovem prenašanju pravic in dolžnosti upravljanja na neposredne proizvajalce pa je zanimivo, da pravico niso prenašali postopoma in da so se takoj odločili za popolno decentralizacijo. Tako v podjetju Primat sploh niso osnovali obratnih organov upravljanja, temveč takoj ekonomske enote. To svojo odločitev pa takole zagovarjajo:

— Gospodarsko politiko podjetja kot celote vodi in usmerja delavski svet. Ekonomske enote pa smo ustanovili zaradi tega, da bi prevzeli pravice in dolžnosti upravljanja prav vsi proizvajalci. In če proizvajalci v ekonomski enoti tudi res samostojno gospodarijo, potem bržčas ni potrebno snovati še nekakšnih posredniških organov upravljanja, kar bi v tem primeru bili obratni delavski sveti. Vsaj v našem podjetju bi bilo to nesmiselno.

POSLEJ JE VSAKDO GOSPODAR

Sama organizacijska struktura sistema neposrednega upravljanja, ki so si ga izoblikovali v mariborskem podjetju Primat, je enostavna. To pa je pravzaprav tudi glavni pogoj, da je upravljanje sploh lahko uspešno, to preprečuje, da bi se v sistem prikradle nekatere birokratske administrativne težnje, in zagotavlja vsakomur, da uveljavlja svoje mnenje, kadar je le-to v skladu s prizadevanji kolektiva kot celote.

Tak je torej njihov sistem upravljanja:

Osnovni organ upravljanja v ekonomski enoti je zbor proizvajalcev — nekakšen delavski svet po svojih pravicah in dolžnostih — čigar člani so vsi redno zaposleni delavci. Njegova glavna pravica in dolžnost je samostojno upravljanje znotraj enote in samostojno določanje njene ekonomske politike. Da pa lahko zbor vse to tudi uresniči, voli svoj izvršilni organ upravljanja — svet ekonomske enote, imenuje svoje stalne in občasne komise.

Pripovedovali pa so mi, da ima pri njih vsaka ekonomska enota tudi svojega vodjo, ki pa je organizator neposredne proizvodnje v enoti in ga zaradi tega po razpisu nastavlja in razrešuje upravno vodstvo podjetja s privolitvijo zbora proizvajalcev določene enote. Po svojem položaju pa je vodja ekonomske enote tudi polnopraven član njenega sveta, za svoje poslovanje glede na podjetje kot celoto je odgovoren upravnemu vodstvu, za uspeh poslovanja ekonomske enote pa zboru proizvajalcev.

— Tak sistem upravljanja nam je omogočil, pripovedujejo

v podjetju Primat, da zdaj sodeluje v predstavnih organih pri upravljanju veliko večje število članov našega kolektiva kot kdaj koli poprej, saj smo vanje izvolili kar 164 delavcev. To število pa se bo v prihodnje še povečalo, saj smo soglasno sklenili, da nihče ne more dvakrat zapored kandidirati v predstavniki organ. Tako se bodo sveti tudi hkrati pomlajevali in ne bo bojzani, da bi pohude članov sčasoma zbledeli, kot se je to včasih primerilo. Popolna samostojnost ekonomskih enot in prenos vseh pravic in dolžnosti upravljanja na zbore proizvajalcev, pa nam zagotavlja, da je zdaj res sleherni proizvajalec tudi upravljaec in v polni meri soodgovoren za gospodarjenje znotraj ekonomske enote in s tem posredno tudi vsega podjetja.

ZNOTRAJ PODJETJA VELJAJO EKONOMSKI ODNOSI

Vsaka ekonomska enota v mariborskem podjetju Primat posluje po letnem in mesečnih programih proizvodnje, prilagajajoč se potrebam celote.

Za trdno so se odločili, da bodo imeli v petih letih novo tovarno. Nov PRIMAT — tovarno kovinske opreme, naprav notranjega transporta in naprav za avtomatizacijo v industriji, tovarno sušilnih in likalnih naprav, osebnih in transportnih dvigal, avtomatskih gasilnih naprav, klimatskih in hladilnih naprav.

To je bil sklep vseh zborov proizvajalcev v vseh ekonomskih enotah, pa čeprav so vedeli, da bodo gradili največ z lastnimi sredstvi in da se bo treba marsikomu odpovedati...

Zbori proizvajalcev so v ekonomskih enotah pripravili referendum.

In v vseh dvanaestih ekonomskih enotah je bil na referendum izglasovan sklep, da bodo za gradnjo prispevali sredstva iz skladov za osebne dohodke v znesku dveh mesečnih plač.

Bržčas to ne bo edina žrtev. Toda nihče ne godrnja.

— Saj smo se sami odločili, pravijo. Kar damo zdaj, bomo z leti lahko jemali nazaj. In še več bomo takrat imeli.

gojenih proizvodnim planom podjetja kot celote, ki jih obravnava in potrjuje na svojih zasedanjih zbor proizvajalcev. Da pa lahko ekonomska enota ta program tudi izpolnjuje, ima svoja lastna osnovna, obratna in amortizacijska sredstva, svoje sklade. Realizacija mesečnih planov je osnova za delitev sredstev za osebne dohodke ekonomske enote. Delitev teh sredstev pa je v podjetju Primat izoblikovana takole: 60% teh sredstev lahko ekonomska enota izplača za osebne dohodke, 40% pa mora odvesti v rezervni sklad. V rezervnem skladu pa je razmerje med odvedenimi sredstvi med ekonomsko enoto in podjetjem takole: 20% sredstev ostane ekonomski enoti, 80% pa jih je združenih v skupnem rezervnem skladu podjetja.

— S tem smo dosegli, pripovedujejo v podjetju Primat, da ostane v ekonomski enoti in v podjetju kot celoti vedno nekaj sredstev. Ti skladi pa tudi zagotavljajo ekonomskim enotam, da so v svojem notranjem gospodarjenju povsem samostojne in v dobri meri neodvisne. Iz njih namreč lahko črpajo sredstva za nakup novih strojev, orodja, za nadgrajevanje prizadevnih delavcev... če je to izključno želja določene ekonomske enote in če za to niso predvidena sredstva v skupnih skladih podjetja. Vendar pa morajo imeti ekonomske enote v svojih rezervnih skladih najmanj 10% povprečne mesečne mase sredstev za osebne dohodke. In menda ni treba še posebej pripovedovati, da čim večja je prizadevnost članov ekonomske enote, čim boljše je njihovo gospodarjenje, toliko večja so tudi sredstva ekonomske enote in s tem tudi boljši zaslužek članov enote, da je v tem primeru tudi veliko trdnjša ekonomska baza enote. Interes posameznika je tako vsklajen z interesom kolektiva in seveda tudi obratno.

A kot so mi pripovedovali v podjetju Primat, ekonomski odnosi ne veljajo samo znotraj ekonomskih enot temveč tudi v njihovih medsebojnih odnosih. Vsaka ekonomska enota, ne oziraje se na to, ali je proizvodna, ali pomožna, ali predračunska, posluje z drugo na osnovi planske cene, kar vsem zagotavlja približno enako začetno osnovo in vsem omogoča

hoteli pred časom zaračunati uro pri popravilu stroja kar 700 dinarjev. Nam se je to zdelo nekoliko previsoko in pozanimali smo se, koliko bi nam jo zaračunalo podjetje Elektro Maribor-mesto. Njihova cena je bila samo 320 dinarjev za uro in se nam zato tudi oni popravili stroje. Naše električarje pa smo ozdravili in zdaj veliko bolj realno planirajo stroške.

V tej enoti se je primeril tudi povsem nasproten primer: ob obračunu mesečnega plana se je izkazalo, da je imela ekonomska enota 300.000 dinarjev neupravičenega finančnega efekta, ker so bili normativi za porabo elektrod pri tistih delih napačno sestavljeni. Ekonomska enota pa je sama predlagala, da je potrebno izdelati bolj realne normative.

Drugič spet se je primerilo, da je imela montaža 320.000 dinarjev izgube. Na seji sveta so člani analizirali vzroke za primanjkljaj in ugotovili, da je bila temu kriva nepravčasna dostava polizdelkov druge ekonomske enote. In ker ni bila kriva za primanjkljaj montaža, so stroške zaračunali tej enoti. A ta jih ni hotela priznati. Montaža je sprožila spor pri arbitražni komisiji delavskega sveta in ga tudi dobila. Kriva ekonomska enota pa je morala poravnati primanjkljaj in razen tega odšteti še zamudniške penale.

V podjetju Primat ima vsaka ekonomska enota planirana tudi obratna sredstva. Če zaradi takšnih ali drugačnih vzrokov ta obratna sredstva ekonomskih enot poidejo, si ta sicer lahko najame kredit pri drugi enoti ali iz skupnih skladov podjetja, mora pa zanj plačati 8% obresti. In pravijo, da zdaj ekonomske enote veliko bolj skrbno gospodarijo z obratnimi sredstvi.

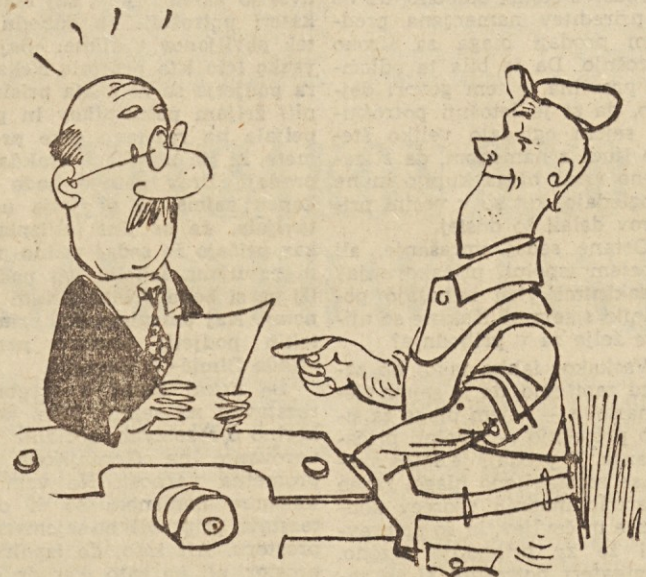
V ekonomski enoti vzdrževanje je pogosto prihajalo do sporov med posameznimi delavci in mojstrom. Razmere se v tolikšni meri poslabšale, da so trije delavci odpovedali. Svet ekonomske enote je proučil razmere in sklical zbor proizvajalcev. Mojster je priznal svojo samovoljo, delavci so razveljavili odpovedi in vse se je lepo in mirno uredilo. Od takrat pravijo, so se odnosi v tej ekonomski enoti bistveno izboljšali.

VISOKA EKONOMIKA

Kuverte z dohodkom, ki jih prejema delavci, so dobesedno natrpane z raznimi številkami. Tudi po trideset in več jih lahko naštejete. Kdorkoli pa jih razbira, mimogrede pogrunta samo prvo, tisto »bruto« in poslednjo, »izplačilo«.

Pa je le imelo delavce, da bi zvedeli, čemu pravzaprav služi gora števk in kaj se skriva za njo. Povabili so računovodjo, da jim razloži, kar je razlage potrebno. Možak si je pri tem pomagal z zajetno mapo raznih pravil in postavk, ki govore o načinih odtegljajev, o izračunavanju odstotkov glede na ta ali oni prispevek. Debela ura je minila in nikomur še ni bilo popolnoma jasno, kako je s tistimi številkami.

Naposled je prišlo na dan: le kako naj bo stvar jasna, če pa se nihče od delavcev prav nič ne zastopi na ekonomiko. Morali bi imeti takorekoč v mezinu delitev dohodka, odvajanje amortizacije, anuitet, govoriti bi morali o odstotkih, kadar bi naneslo na sklade ali na osebni dohodek; plačo bi si morali obračunavati od ure do ure z vsemi bruto in neto postavkami, skratka, morali bi imeti nekaj pojma o »visoki ekonomiki! Mojdus, saj so vendar upravljalci in kako naj upravljajo brez tega znanja!

Pa se je našel med delavci hudomušnež, ki je vprašal računovodjo, če ve, na kateri stroj je prislomil komolec. Računovodja ga je pogledal in odkimal. Zakaj tudi, saj njegov posel ni stroj, on vendar dela s številkami.

Tako, tako — ga je prekinil delavec, — od nas zahtevate vruga in pol, ker vam je težko razložiti tiste številke in se vam zdi čudno, ker marsikaj ne vemo, za vas pa ni prav nič čudno, če se ne razumete na stroje, katerih učinek obračunavate! Tega znanja od vas nihče ne zahteva!

ŠKODLJIVA RAZPRTIJA

Dokler sta si bila mojstra v laseh in so bili njuni delavci plačani po času in ne po delu, ni bilo prav nikomur nič mar; nasprotno, kolektiv se je celo zabaval in sproti ugibal, kdaj bo kdo od mojstrov drugemu zagodel naslednji dan!

Primerilo se je to v montažnem oddelku kovinskega obrata! Dva predelavca sta bila namreč sprta že dolgo časa. Zavoljo česarkoli že, premišljeno sta nagajala drug drugemu. Prvi, ki je delal dopoldne, je vselej pustil za sabo razmetano delavnico, ki jo je moral drugi za njim pospravljati, drugi spet je tako zaobrnil delo, da ni prve mu prepustil niti dveh, vnapij pripravljenih kosčkov železa, ki naj bi ju popoldanska izmena zvarila. Ob tej

»nagajivosti« so se še najbolj zabavali delavci, varilci, ki so na račun mojstrov lahko držali roke križem, namesto da bi se vselej, ko je odtulila sirena, lotili posla.

Lahko, da bi se ta igra nadaljevala v nedogled! Lahko, saj ni bilo nikogar, ki bi posegel vmes. Kakopak, kdo se bo vmešaval med dva mojstra, sam sebi bi pljunil v skledo!

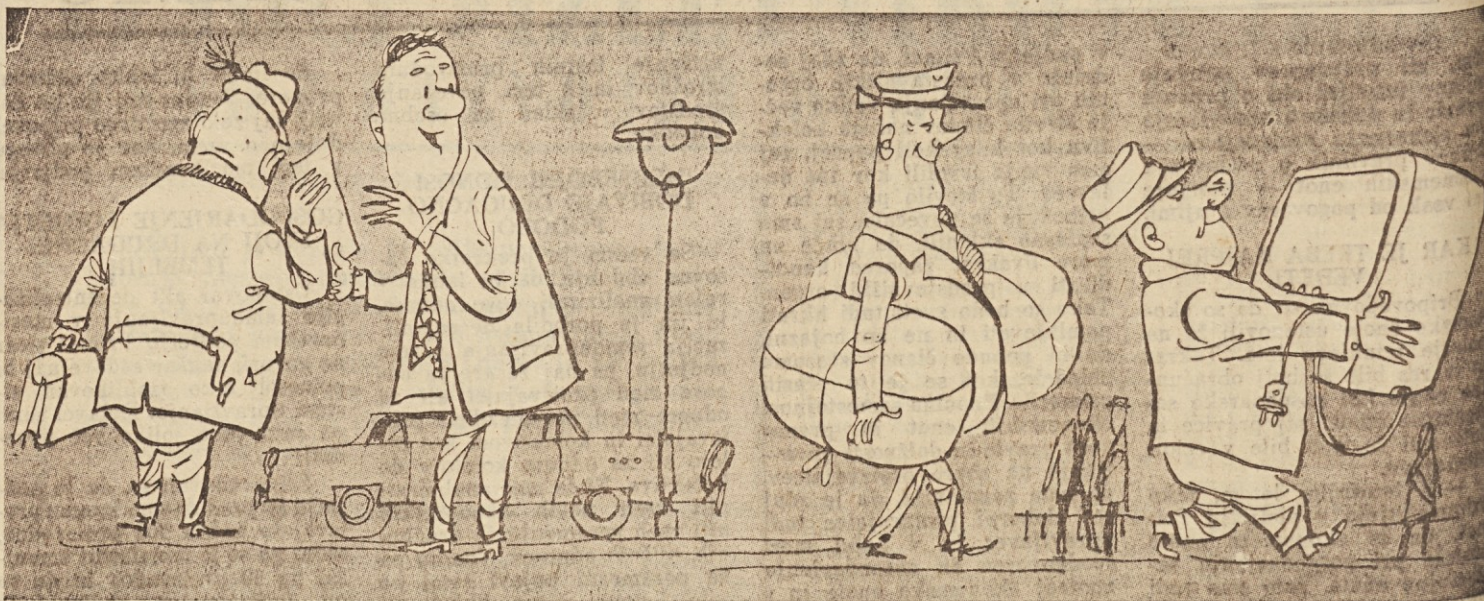
Nenadoma pa je postala montaža — samostojna ekonomska enota. Dobila je svojo kalkulacijo, svoje delovne obveznosti, stroškovnik, sistem delitve dohodka! Delovne ure je zamenjalo dobro opravljeno delo!

Takrat pa so se varilci zganili! Za dohodek je šlo, osebni in skupni. Sklicali so sestanek, katerega sta se morala udeležiti tudi oba mojstra. Z računico na dlani o nepotrebnem zapravljanju časa so hitro prepričali prizadeta: njun spor je bil rešen, rešen vsaj za tovarno in za kolektiv, ki je šele z gospodarjenjem v ekonomski enoti spregledal škodljivost takšnih razprtij.

H KRONIKI TEGA TEDNA JE PRISPEVALA:

»Emajlirka« — Celje — D. KRALJ

DRUŽBENA KRONIKA • DRUŽBENA KRONIKA

O SKRIVNOSTIH IN ČLOVEŠKI NAIVNOSTI

Stražarja pred skladiščem je prašalo dekle, ki je prišlo nimo:

»Kaj pa varuješ?«

»Puške in štelivo,« ji je ponosno odgovoril vojak.

»Koliko pa jih je?«

»Dvajset tisoč pušk in za vsako po tisoč nabojev.«

»Koliko časa pa boš še stal na straži?«

»Eh, tega ti ne morem povedati! Vojaška skrivnost!«

Na to staro vojaško anekdoto, na smešno pojmovanje, kaj je skrivnost, spominjajo mnogi dogodki, ki o njih zadnje čase slišimo in beremo.

Nedavno je bil predsednik neke podružnice Komunalne banke disciplinsko kaznovan, ker je predsedniku okrajnega sindikalnega sveta povedal, kakšen pravilnik o delitvi osebnih dohodkov pripravljajo pri njih. V obrazložitvi je bilo rečeno, da so ga kaznovali zato, ker je »druge organe seznanjal z uradnimi zadevami«.

Pred dnevi je neki sindikalni funkcionar obiskal naše uredništvo in nam opisal podoben primer iz Srbije. Nekoga so odpustili in ga izključili iz Zveze komunistov zaradi pravcarstva zbirke napak. Ko so začeli razčlenjevati seznam »grehov«, so spoznali, da je bil pravzaprav odločen »greh«, naznačen pod redno številko ena. Obtoženi je obveščal organe izven podjetja o nekaterih direktorjevih po-

stopkih. Ta »organ izven podjetja« pa sta bila občinski ljudski odbor in občinski sindikalni svet.

V obeh primerih — primeri niso tako redki — so dali nalepnicu uradne skrivnosti na vse tisto, kar bi moglo ogroziti spahijski položaj (spahije — nekdanji turški oblastniki) posameznih voditeljev v podjetju ali ustanovi. Represalije zaradi »izdajanja uradnih skrivnosti« pa niso nevarne samo zaradi tega, ker dušijo odpor proti birokratskemu, samovoljnemu ravnanju ljudi, ki jim je oblast »stopila v glavo«, temveč tudi zato, ker ohranjajo mnenje, da je podjetje svet zase in da nima nihče pravice pogledati, kako v njem gospodarijo in kakšni so medsebojni odnosi v njem. Iz njih torej odseva iznakaženo pojmovanje samoupravnosti in pravice družbene skupnosti do nadzorstva in vpliva.

Medtem ko »uradne skrivnosti« te vrste skrbno varujejo, pa ponekod poceni prodajajo resnične službene tajne, tiste, ki so pomembne za naše gospodarstvo in deželo. Zvrstilo se je že nekaj procesov proti ljudem, ki so pošiljali v tujino zaupna sporočila, s čimer so nam napravili veliko škodo. Za dinar so prodajali milijone. Malone vsi so se izgovarjali in opravičevali, češ da svojega dela niso smatrali za gospodarsko vohunstvo, ker se jim podatki niso zdeli zaupni.

Mar to pojmovanje skrivnosti ne spominja na naivno voja-

ško logiko? Vojaku iz anekdote bi morda lahko verjeli, da ni znal potegniti meje med tistim, kar sme, in onim, česar ne sme povedati. »Junaki« teh zgodb o uradni skrivnosti in »skrivnosti« pa prav gotovo niso naivni in prostodušni.

Če je sploh mogoče govoriti o naivnosti, lahko govorimo o naivnosti tiste organizacije Zveze komunistov, ki jo je direktor prepričal, da je treba izključiti člana, ki »raznaša iz podjetja« podatke o njegovem ravnanju; ali pa o naivnosti okolja, ki se ne vpraša, od kod temu ali onemu avto, hladilnik in televizor tuje znamke in s čim si je ta »nekdo« kupil naklonjenost tujcev, da so ga razveselili s tako dragocenimi darili.

Ko že omenjamo naivnost, lahko govorimo tudi o neki vrsti

naivnosti »junakov« naših zgodb o skrivnostih. Celotam, kjer mehanizem samoupravljanja in družbenega nadzorstva trenutno odpove, se prej ko slej najde mojster, ki odpravi napako. Naivno je pričakovati, da bi mogel en sam človek v neskončnosti vsemu kolektivu lepiti obliži na usta. Kršilci nazadnje vendarle dobijo, kar so zaslužili.

Nerodno pa je, da kršilci po navadi napravijo precejšnjo škodo, preden se ujamejo v past, škodo, ki bi jo lahko izrazili v dinarjih, in tisto drugo, ki je ni mogoče povedati v številkah in ki kot strup kvari določeno okolje. Za takšno škodo pa sodba po paragrafi ni zadostno zdravilo. Bolj zaleže tista stara ljudska modrost: »Raje prepreči...«

A. VESELINOVIC

POD VPLIVOM ŠTEVILKE 13

Ne vem, kdaj in kako so stuhtali, da je številka 13 nesrečna, vsekakor pa je nekaj na tem.

Kutnikovi Tončki v ljubljanski restavraciji Triglav je na primer trinajsti junij izpodnesel stolček in jo iz šefinje strežbe degradiral v strežajko.

Težko bi vam sicer postregla z dokazi, da je to v resnici maslo nesrečnega datuma oziroma številke trinajst, toda poskušajte verjeti, kakor poskušam jaz. V tem primeru namreč ni treba nikomur očitati nečlovečnosti in nikogar obsuti z očitki, ki bolijo, pa čeprav lete na ves upravnih odbor in delavski svet...

Pod vplivom številke trinajst je torej upravni odbor Triglava zelo modro sklenil: Kutnikova pričakuje otroka in po predpisih ne sme opravljati nadurnega, niti nočnega dela. In ker tega ne sme opravljati, ne more biti več šefinja strežbe, ampak samo strežajka. Z drugimi besedami bi temu rekli: ker se pri delu hitreje utruji, ne more več nadzorovati strežbe, marveč mora — več delati.

Ta bistroumni sklep bi seveda povzročil razne spremembe materialne narave. Ravno zdaj namreč spreminjajo nagrajevanje. Šefinja strežbe bo po novem prejela 25.000 dinarjev, servirka pa samo sedemnajst. To je stalni del osebnih

dohodkov. Drugo si je treba prislužiti z delom, ki gre Kutnikovi vedno teže od rok.

Zato ni težko razumeti, da se ni sprijaznila z odločbo, ki jo je podpisala predsednica upravnega odbora. Upravnika restavracije je skušala prepričati, da te degradacije ni zaslužila, saj se nikdar niso pritoževali nad njenim delom. Ob jokaneh očeh ga je prosila, naj bi ji priznali stari položaj, vsaj dokler se ne vrne s poročniškega dopusta.

Dobila je »toložilni« odgovor, ki je ni kdo ve kako potolažil: »Kaj se pritožujete? Če bi vam ukazali čistiti stranišča, bi jih morali čistiti. Upravni odbor lahko razporeja ljudi, kakor hoče.«

Potrta se je vrnila k svoji servirni mizici s tihim upanjem, da bodo ženske sočutnejše z njo in da so v upravnem odboru pač pod vplivom upravnika izglasovale degradacijo, ki pome-

ni zanje manjše možnosti, da bi težko pričakovanega otročka lepše oblačila in se sama bolje hranila. Da je slabotna, ji menda ne bo treba dokazovati, saj to lahko same vidijo.

Toda na seji delavskega sveta, v katerem so vsi uslužbeni in delavci Triglava, je še to drobno upanje splahnelo. Materje in bodoče matere, ki so v vodstvu in kolektivu v večini, so trdosrčno potrdile sklep upravnega odbora, čeprav jim je Kutnikova dokazala, da bo zaradi spremenjenega nagrajevanja celo med strežajkami na zadnjem mestu.

Deus ex machina je prišel od tam, od koder ga ni pričakovala. Neka abonentka ji je svetovala, naj se obrne na republiški odbor gostinskih delavcev.

Sele takrat je nesrečni trinajsti izgubil oblast nad upravnikom. En sam telefonski pogovor med njim in sindikalnim

delavcem »z vrha« je zadoščal, da je Kutnikova spet »napredovala« v šefinjo strežbe in si s tem vred zagotovila osem tisoč dinarjev več dohodkov mesečno, kakor so ji njeni delovni tovariši priznali.

Nemogoče je postalo mogoče, čeprav se upravnik še ni z nikomur v podjetju pogovoril o tem ali posvetoval.

Da, celo tako človeški so postali s Kutnikovo, da so jo poslali delat v kuhinjo za ta mesec, dokler ne pojde na poročniški dopust.

Toda, verjemite ali ne, bodoča mati jim za vse to ni hvaležna. Boli jo, da si je morala izboriti svoje pravice s pomočjo tujca, ki ga je prvič videla in da bi ji to ne uspelo, če ne bi bil ta tujec dovolj vpliven.

Celo tega ne verjame, da je vso zmedo povzročil nesrečni trinajsti. Pa ji tega ne zamerite. Mogoče ima za to opravičljive razloge.

M. K.

50.000 STANOVANJ ČAKA...

V ZADNJI ŠTEVILKI NAŠEGA LISTA SMO POSKUSILI ODGOVORITI NA NEKATERA IZMED VPRAŠANJ, KJE, OB KAKŠNIH CEREH IN ZAKAJ SE ZATIKAJ NAŠA STANOVANJSKA GRADNJA. PISALI SMO PREDVSEM O PROBLEMIH, KI SE KAZEJO V ZVEZI S TIPIZACIJO IN INDUSTRIALIZACIJO STANOVANJSKE GRADITVE. TOKRAT PA BOMO SPREGOVORILI O STANOVANJH KOT TRŽNEM BLAGU IN PA O TEM, KAR JE NAJROBLJ ZANIMIVO IN NAJVAŽNEJŠE: KAKŠNE SO PERSPEKTIVE ZA REALIZACIJO PERSPEKTIVNEGA PROGRAMA STANOVANJSKE GRADITVE.

Stanovanja kot tržno blago

Gradbena podjetja si že vrsto let nazaj prizadevajo, da bi postala proizvajalci stanovanj. Za to bi potrebovala več obratnih sredstev. Šele potem bi podjetja lahko zidala stanovanja tudi na zalogo, za neznane kupca. Ta stanovanja bi seveda prodajali po tržnih cenah, ki bi se ob času dograditve stanovanja izoblikovale na trgu.

Gradbena podjetja bi, tako vsaj zatrjujejo, lahko sama pripravila vso potrebno dokumentacijo in bi sklepala pogodbe brez vsakega posredovanja servisnih ustanov, kakršne na primer predstavljajo zavodi za stanovanjsko ali zavodi za združeno gradnjo.

S težnjo gradbenih podjetij, da bi tudi stanovanja postala tržno blago, pa se ne strinjajo mnogi stanovanjski investitorji (predvsem stanovanjski skladi), ljudski odbori ter razne servisne ustanove za stanovanjsko gradnjo. Vsi ti sicer priznavajo, da je gradbeništvo res nizko akumulativno in da na vsak način mora priti na zeleno vejo. Vendar, poudarjajo, ne na račun stanovanjske gradnje. Nihče namreč ne bi mogel zagotoviti, da gradbinci ne bi izkoristili sedanje konjunkturo in da ta stanovanja ne bi prodajali po oderuškimi cenah, čeprav bi se lahko takoj izgovorili, da so bile pač ponudbe na licitaciji tolikanj višje. Po mnenju omenjenih stanovanjskih investitorjev bi bilo mnogo bolj prav, če bi se morebitna dodatna akumulacija, kot posledica takega načina gradnje stanovanj, stekala v stanovanjske sklade. Ta priliv pa bi lahko vplival na razširitev obsega stanovanjske graditve. Zato bi bilo še najbolj prav, če bi predvsem stanovanjski skladi prodajali stanovanja. Poleg tega pa tovrstna gradnja ne bi bila deležna zadostnega strokovnega nadzora, ki je seveda nujen in ga zato ni moč opustiti.

Res samo čenčanje?

Gradbinci odgovarjajo nazaj: »Čenčanje! Tisto o pomanjkljivi kontroli sploh ne drži. Projekt gre najprej skozi revizijo. Morebitne pomanjkljivosti med gradnjo lahko ugotavlja gradbena inšpekcija, ki mora spremljati potek gradnje in ki bo v bližnji bodočnosti, skupaj z urbanistično inšpekcijo imela še večji vpliv na potek gradnje. Konec koncev pa si vsak kupec vnaprej ogleda, kaj bo kupil. Upoštevati pa je treba tudi to, da stanovanj za prodajo ne bo gradilo samo eno gradbeno podjetje, ampak bo takih proizvajalcev več. Skratka — če bodo gradbena podjetja imela več obratnih sredstev, bodo lahko bolj organizirala in pospešila stanovanjsko gradnjo, prav gotovo pa tudi »preskočila« lastne zmogljivosti. To povečanje zmogljivosti pa bo, ne glede na veliko stanovanjsko stisko, povzročilo večji konkurenčni boj med podjetji. Tako lahko tudi od proizvodnje stanovanj za tržišče pričakujemo — če ne takoj, pa v bližnji perspektivi — vsaj ustališev, če ne pomenitev cen stanovanj.

Ob vsem tem načelnem pričkanju (važno pa je, da doslej

še nikjer v Sloveniji niso poskusili, kako bi se obnesla taka gradnja) pa se zdi, da je tudi v sedanjih pogojih možna še tretja, za obe strani sprejemljiva rešitev: investitorji naj bi sklenili s proizvajalci dolgoročne pogodbe, priporočili naj bi jim določene idejne, oziroma tipske projekte. Ceno teh stanovanj bi določili po okvirnem ceniku del, pri čemer bi upoštevali ob času podpisa pogodbe veljavne cene in normative porabe gradbenih materialov. Samo po sebi je razumljivo, da bi naknadno upoštevali morebitne podražitve, ki bi nastale izven gradbene operativne (podražitev materialov in podobno). Gradbena operativna bi priporočene objekte izpilila in prilagodila svojim proizvodnim možnostim. Prihranki na račun racionalizacij, ki bi pri tem nastale, pa bi odprli pot do večje akumulacije gradbenih podjetij. Na kratko rečeno: takšen postopek in takšna praksa bi v proces racionalizacije stanovanjske graditve vključila tudi gradbeno operativno.

Formalnih zadržkov za gradnjo stanovanj za prodajo ne bo več!

Mnoga gradbena podjetja precej na skrivaj vsemu in vsem navkljub tako ali drugače že pripravljajo proizvodno stanovanj za tržišče. Ljubljansko podjetje »Tehnograd« na primer poskuša skoncentrirati gradnjo na večjih gradbiščih, da bi na ta način racionalneje poslovalo. S pogodbo, ki jo sklene z investitorjem, »Tehnograd« prevzame nase celotno zbiranje dokumentacije, izdelavo projektov in seveda operativne posle. Investitor je na ta način razbremenjen mnogih opravil, gradbeno podjetje pa lažje ustreže njegovim željam in zahtevam. Tako si to podjetje z organizacijo večjih gradbišč, s pravočasno pripravo dokumentacije pripravlja pogoje, da bo lahko, ko bo imelo dovolj sredstev, zmoglo čim hitrejšo gradnjo ne le stanovanj, ki jih zida za znane naročnike, ampak tudi gradnjo stanovanj za prodajo na trgu.

V podjetju »Gradis« pa napovedujejo, da bodo najeli kratkoročni kredit, pa čeprav pod neugodnimi pogoji. Led je treba prebiti, pa — amen, preke. Če bo denar, bodo začeli zidati že jeseni, kajti lokacija so si že preskrbeli. Prihodnjo pomlad naj bi bil prvi njihov montažni blok, namenjen izključno za prodajo zdaj že neznanim interesentom, nared za vselitev. Prvič po vojni bodo v Sloveniji stanovanja na prodajo...

Velja omeniti, da so omenjene težnje za zdaj razvijajo, s pravnega gledišča vzeto, v najstrožji ilegali. Z zakonitimi predpisi gradnja za neznanega naročnika, torej na zalogo, ni dovoljena. Vendar pa pričakujemo, da bo Zvezna ljudska skupščina na jesenskem zasedanju sprejela tudi zakon o izgradnji investicijskih objektov. S tem zakonom pa bodo odpadli tudi pravno formalni zahtevi za prodajo stanovanj na tržišču. Gradbenim podjetjem bo namreč dovoljeno, da lahko zidajo tudi za neznane kupce,

oziroma naročnike, podobno kot je na primer tudi ostala industrija doslej lahko proizvajala, ne da bi vedela, komu in kdaj bo prodala svoje izdelke.

Organizacija stanovanjske gradnje šepa

V zvezi s proizvodno stanovanj za tržišče bi bile potrebne določene spremembe v sedanji organizaciji.

Zdaj že imajo stanovanje, dolgo so čakali nanj. Skoraj četr milijona Slovencev čaka na preselitev v 50.000 novih stanovanj, ki naj bi jih zgradili v tem petletnem razdobju. Stanovanjske zadrege s tem še ne bo konec. Rešili jo bomo, tako računajo, v desetih ali petnajstih letih...

njem sistemu organizacije stanovanjske gradnje. Tako naj bi stanovanjski skladi poslej obdržali le še kreditiranje stanovanjske gradnje. Ostale posle bi prevzela gradbena operativna. Pri takšnem sistemu pa bi se razne servisne ustanove (zavodi za stanovanjsko gradnjo) lahko spremenile v nekatere intelektualne gospodarske organizacije, ki bi študijsko obravnavale problematiko stanovanjske gradnje. Tega pri nas nihče sistematično ne obdeluje. Skrb za posamezna področja je razdeljena na vrsto organov in organizacij. Zgolj kot zanimivost naj navedemo, da se s tem ukvarjajo zavodi za plan, sekretariati za urbanizem, komunalne zadeve in stanovanjsko gradnjo, sekretariati za industrijo, industrijske in gradbene zbornice, biroji za gradbeništvo, zavodi za stanovanjsko gradnjo, ljudski odbori, stanovanjski skladi in gradbena operativna. Tako organizacija spremljanja stanovanjske gradnje pa seveda otežkoča tekoče zbiranje podatkov o obsegu, značaju in

Kdaj bodo stanovanja naprodaj kot ostalo tržno blago? Menda že na pomlad, toda...

trenutno aktualni problematiki stanovanjske graditve.

V svetu, na primer v nordijskih državah, se zgolj s stanovanjsko gradnjo ukvarjajo posebne direktije v rangi ministrstva. Podobna koordinacija nemara ne bi bila odveč tudi v naših razmerah?

Prve svetle točke

Ob pravicah poplavi problemov v zvezi z našo stanovanjsko gradnjo, omenili smo le nekatere, pa se vendarle že začnemo svetlikati izhodi iz zagate. Kakršnih koli otipljivih koristi ali rezultatov od vsega tega sicer še ni, kljub temu pa je razveseljivo, da se je organizacijsko kolesje naše stanovanjske gradnje, čeprav zavoljo neurejenosti žal prehitro škriplje, vendarle zganilo.

Investitorji stanovanjske gradnje v Sloveniji so se letos na primer dogovorili za sklenitev poslovno tehničnega sodelovanja. V delovnem programu, ki so si ga zastavili, je rečeno, da je treba najti pota in načine, da bi čim bolj pospešili industrializacijo stanovanjske graditve, kar bi vplivalo na stabilizacijo in tudi na pocenitev cen v stanovanjski gradnji. Med prvimi nalogami, ki so jih že začeli urejati, je priprava tipičnih projektov (prvi naj bi bili gotovi v začetku prihodnjega leta), kompleksna obdelava zidanih površin in temeljita analiza razpoložljivih finančnih sredstev, kreditne politike skladov ter zmogljivosti gradbeništva in industrije gradbenega materiala.

Biro gradbeništva Slovenije, Zbornica za industrijo, rudarstvo in promet ter republiški odbor sindikata gradbenih delavcev so skupno pripravili anketo, v kateri naj bi projektanti, investitorji, izvajalci ter razne študijske organizacije (Zavod za urbanizem, Ekonomski inštitut itd.) obrazložili svoja mnenja glede poti in načinov, kako bi se najbolje pripravili na industrializacijo stanovanjske graditve. Teh podatkov sicer še ni na razpolago, moč pa je napovedati, da bo anketa nedvomno dala obilico koristnega gradiva, katerega bo treba s pridom uporabiti in upoštevati pri uresničevanju predvidenih nalog.

Zvezna gradbena zbornica je začela analizirati stanovanjsko gradnjo v naši deželi. Analiza naj bi dala predvsem odgovor na vprašanje, kako draga je naša stanovanjska gradnja v primerjavi s tovrstno gradnjo v razvitejših državah; kateri vzroki in v kolikšni meri predvsem podražujejo stanovanjsko gradnjo. V času, ko se tudi naša država vse bolj vključuje v mednarodno delitev dela, nam bo taka analiza nedvomno lahko samo koristila, saj bo opozorila na vrsto notranjih rezerv v gradbeništvu, na gibanje produktivnosti itd.

Struktura priliva sredstev v stanovanjske sklade v prvem četrtletju letos daje slutiti, da bodo stanovanjski skladi kmalu spet lahko začeli v večjem obsegu kreditirati stanovanjsko gradnjo. V skupnem prilivu sredstev namreč rahlo, vendar v primerjavi s preteklimi leti dokaj opazno narašča delež anuitet, obresti od posojil in stanarin od novozgrajenih stanovanj.

Kako letos gradimo?

Glede na veliko število stanovanj v gradnji pričakujemo, da bomo letos dogradili 8 do 10.000 stanovanj. Ta rezultat naj bi dosegli navzlic podražitvam

v gradbeništvo in navzlic 10-odstotni blokadi sredstev skladov. Razpoložljiva sredstva stanovanjskih skladov navzlic blokadi po prvih ocenah ne bodo manjša, kot je bilo predvideno, ker se povečuje tudi priliv na račun višjih osebnih dohodkov. Za prispevke ostalih investitorjev pa računajo, da bodo manjši, kot je bilo predvideno, vendar glede na značaj gradenj (zaključna dela) vendarle zadostni za letošnji obseg gradnje.

Podatki za prve tri mesece letošnjega leta dajo slutiti, da se za letošnji predvideni obseg stanovanjske gradnje res odvijajo v najlepšem redu. Ker gradbena podjetja zaključujejo pred leti pričete gradnje, novih gradbišč pa praktično ne odpirajo, so v prvem četrtletju letos že dokončala 1169 stanovanj. Ta številka predstavlja, po oceni Zavoda za statistiko LR Slovenije, 80 do 90% dejansko dokončanih stanovanj, ki so bila grajena z družbenimi sredstvi. Glede na doslej običajno dinamiko gradnje v naši državi: v prvem trimesečju dokončano le 9%, v II. 17%, v III. 26% in v zadnjem trimesečju 49% v enem letu zgrajenih stanovanj, letošnji obeti glede stanovanjske gradnje še kar zadovoljujejo.

Perspektive

Zelo zaskrbljujoče pa so perspektive za naprej. Sedem mesecev letošnjega leta je že za nami, pa so gradbena podjetja sklenila pogodbe komaj za dve tretjini svojih zmogljivosti. Predvideno letno realizacijo (okoli 60 milijard dinarjev) bo slovensko gradbeništvo verjetno kljub temu doseglo, ker bodo na jesen in zimo investitorji pihili s sklepanjem pogodb, da jim ne bi zapadli že odobreni krediti itd.

Gradbena podjetja vedo, da jih bodo razni investitorji na jesen zasuli z delom. Tvoja pogodbe, ki so jih sklenili, jim ne

pomenijo dovolj dela. Zato pospešijo že začeto gradnjo, tako tudi za prihodnja leta pogojena in predvidena dela, kajti sicer bi jim še bolj manjkalo ne le naročil, pač pa tudi dela.

Ob vsem tem pa investitorji odlašajo s sklepanjem pogodb. Mnogi med njimi imajo težave s sredstvi, vsi pa pričakujejo, da bo gradbeništvo, ker ne bo imelo dela, krepko znižalo cene. V ospredju je torej vprašanje — kdo bo koga!

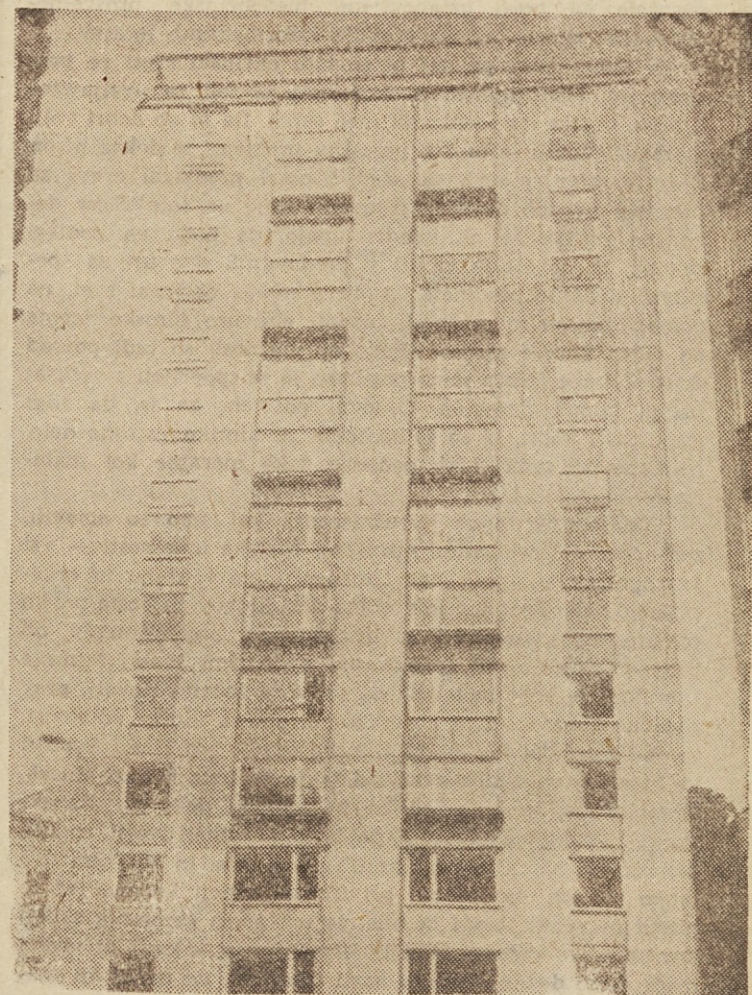
Vendar to računarstvo, čeprav pogostokrat utemeljeno, tudi investitorjem ne bo dostikrat pomagalo. Kajti točno je, da so naši investitorji sklepali pogodbe z gradbenimi podjetji, čeprav niso imeli zagotovljenih sredstev. Tako so gradbena podjetja pri takih gradnjah vezala pretežni del obratnih sredstev. Konec lanskega leta je imelo slovensko gradbeništvo skoraj za 4 milijarde dolžnikov!

Ob zadregi s sredstvi in računarstvu investitorjev pa gradbena operativna ne more realizirati skozi celo leto kontinuirane gradnje, kar bi tudi vplivalo na pocenitev stanovanj. Kaj torej pomaga gradbenim podjetjem, če na vse kriplje pospešujejo dela na tistih gradbiščih, kjer so najbliže zaključku? Trenutno si s tem pomagajo, perspektivno si delajo škodo, gradnja pa je in bo spet kampanjska. Kajti, tako kot zdaj podjetja zaključujejo dela in zapirajo gradbišča, jih bodo čez nekaj mesecev, oziroma, kadar bodo sredstva, vsa po vrsti spet začela odpirati.

Zato ni odveč, če še enkrat opozorimo, da ob takih pogojih gradbeništvo ne more načrtovati svojega razvoja. S tem pa tudi ne more vplivati na obseg in ceno stanovanjske gradnje. 50.000 stanovanj pa čaka...

Sedanji položaj torej narekuje predvsem temeljito analizo realno razpoložljivih sredstev. Upamo, da bomo kaj več o tem lahko pisali v eni prihodnjih števil našega lista.

M. GOVEKAR

»Poševno« stolpnico v Ljubljani gradijo že tri leta. Trajalo pa bo še nekaj časa, da bo dograjena

NEKRITIČNA ARENA

»Letošnji filmski seminar je dobro uspel.« To enotno mnenje vseh udeležencev, ki so ga izrazili v zaključni anketi, je lahko kljub nekaterim dodatnim kritičnim pripombam zanesljivo merilo za ocenjevanje seminarja. Slišala so se celo mnenja, da je bil to sploh eden najuspešnejših letošnjih seminarjev Zveze Svobod v Kopru. Vseh 80 udeležencev, na začetnem in nadaljevalnem seminarju, je 14 dni ali en teden disciplinirano in prizadevno sledilo predavanjem, diskusijam, debatam. Razvrščeni po grupah — tu je bilo največ pripomb, češ da so grupe odločno prevelike — so se lahko na osnovi predavanj sprosteno in temeljito pomenili o organizaciji, vsebini, metodah dela, se spoznavali s temami, ki jih bodo potem prenašali na druge, izmenjavali izkušnje. Udeleženci seminarja so bili zadovoljni s predavatelji in vodstvom in obratno, predavatelji in vodstvo z udeleženci. Skratka, zelo pristno, pristrčno, a tudi zelo delovno vzdušje.

Tako na seminarju, ki je bolj kot kdajkoli doslej pokazal, da je filmska vzgoja nujna, potrebna in tudi že v današnjih pogojih mogoča. Vsi ti, povečini mladi ljudje, so si pridobili toliko osnovnega znanja s področja filmske umetnosti in organizacije klubov, da imajo solidne temelje za delo v praksi, za katero so se vsi ti navdušili. Kar pa vrsti so v anketi, ki jo je pripravilo vodstvo seminarja, na vprašanje »ali nameravate jeseni začeti z delom« odgovorili s pogumnim »da«. Moram reči, da je ta »da« res pogumen, ker skoraj vsak je pod njim še skrival rahlo skrb in nezaupanje, če bo to delo res tudi uspelo. Ne morda zaradi njihove lastne nezainteresiranosti — letos je bilo očitno, z razliko od prejšnjih let, da so občinski sveti Svobod in posamezna društva precej bolj skrbno izbirali kandidate in je bilo le malo takih, od katerih se ne bi dalo ob nadaljnji pomoči in razumevanju pričakovati vsaj nekih začetnih pozitivnih rezultatov — ampak zaradi še vedno malomarnega odnosa do filmske vzgoje, ki si ponekod nikakor ne more priboriti svojega prostora pod soncem. Ko zlasti letos ugotavljamo izreden vzpon vse amaterske dejavnosti, kar je nedvomno rezultat večletnih naporov in sistematičnega dela ter velik obet za prihodnost, pa se še vedno nekako obotavljamo vsej tej dejavnosti z odločno in široko akcijo priključiti klubsko življenje in v tem okviru tudi filmsko vzgojo. Prav letos,

OB ZAKLJUČKU SEMINARJA ZVEZE SVOBOD ZA VODJE FILMSKIH KLUBOV

Led je prebit

na podlagi rezultatov filmskega seminarja, je morda najugodnejši čas, da ne zamudimo priložnosti in omogočimo vsem mladim »filmarjem« kljub denarnim težavam aktivno vključitev v amatersko življenje, pa čeprav bodo začetki morda tudi zelo skromni in omahujoči.

Kolikor sploh lahko govorimo o zaključkih takega študijskega tečaja, so se ti le nekako strnili v nekaj osnovnih mnenj in predlogov, in sicer:

- filmsko vzgojo je treba predvsem nasloniti na šole;
- odpreti filmski vzgoji na široko vrata v vsa društva, v vse organizacije, podjetja, predvsem pa v Svobode;
- še več pozornosti posvetiti vzgoji kadrov, zlasti med prosvetnimi delavci in
- nujno je potreben centralni filmski časopis ali revija kot stalen in vedno aktualen pripomoček pri delu filmskih krožkov in klubov.

Nedvomno je lahko velika spodbuda organizatorjem filmskega vzgojnega dela stališče republiškega Sveta za šolstvo, ki se v celoti strinja z mnenjem filmskega sosveta pri Zvezi Svobod, da je filmska vzgoja na šolah neupravičeno zapostavljena in je s svoje strani pripravljen nuditi vso pomoč. Novi učni načrt za gimnazije že upošteva v okviru pouka slovenščine tudi filmsko vzgojo, seveda pa se ta lahko odraža tudi pri drugih predmetih, zlasti tujih jezikih in v svobodnih aktivnostih. Najprej pa bo treba spremeniti odnos prosvetnih delavcev do filmske vzgoje in to s sistematično vzgojo njih samih. S pomočjo sosveta in Zavoda za napredek šolstva, ki že ima tudi izdelano strukturo organizacije filmskega dela po šolah in okvirni program za različne stopnje starosti, bi lahko vzgojo prosvetnih delavcev prevzela na novo ustanovljena medobčinske prosvetno-pedagoške službe, morda v obliki informativnih tečajev.

V enaki meri pa naj bi se tudi občinski sveti za prosveto in občinski sveti Svobod bolj zavzeli za uveljavitev filmske vzgoje ter sodelovali med seboj. Da to ob dobri volji in razumevanju le ni tak nerešljiv problem, je dokaz n. pr. Zagorje, kjer je občinski svet Svobod predlagal svetu za prosveto uvedbo obvezne filmske vzgoje na šole. Sicer dokončne rešitve še ni, vendar upajo, da bodo na podlagi zakona, ki dovoljuje vnesti v predmetnik dve uri za specifične dodatne predmete, ki jih predlaga občinski svet, na podlagi potreb in možnosti, uvedli eno uro filmske vzgoje na teden za vse razrede. Podobne možnosti so tudi povsod drugod, treba je biti samo pogumen in se spoprijeti z večkrat precej hudim odporom. Osnovni problem pa je, da zdaj vsi ti novi kadri, ki so že sposobni za filmsko vzgojno delo, ne ostanejo sami, brez podpore, tako moralne kot materialne.

Na seminarjih so se udeleženci, kot smo že omenili, seznanjali s teoretičnimi vprašanji filmske umetnosti — vsi so pogrešali več praktičnih prikazov dela v klubu in organizacijo dela. Program in vsebina dela klubov pa bosta potem odvisna od sposobnosti in iznajdljivosti posameznikov, od pogojev za delo, od sodelovanja z drugimi klubi. Filmske literature je zdaj že toliko, da jo je za začetek dovolj, prav posebno dobrodošla pa bo vsakomur zbirka Sedma umetnost, ki jo bo izdal Josip Sostek za filmsko vzgojo pri Zvezi Svobod in katere prva ciklostirana izdaja je že izšla (Vitko Musek). Organizacija, vsebina, oblike in metode dela pri filmski vzgoji. Praktične izkušnje pa bodo najzanesljivejši vodnik pri iskanju novih in popolnejših oblik dela. In ob vsem tem lahko rečemo, da je tudi pri filmski vzgoji končno led le prebit in velika škoda bi bila, če teh prvih skromnih začetkov zaradi nerazumevanja in omahovanja — kajti ni vedno ovira samo denar — ne bi znali izkoristiti za nadaljnji razvoj. To pa je stvar in skrb zelo širokega kroga ljudi in družbenih organov.

V. S.

PULJ, MESTECE NA SKRAJNEM KONCU ISTRE, JE ŽE OSMIČ DOŽIVEL SVEČANOST, S KATERO SE VSAKO LETO PRIČENJA FESTIVAL JUGOSLOVANSKEGA FILMA. OBALA IN KRIZARKE, POČIVAJOČE V DOMAČI LUKI, SO BILE V LUČEH, V MESTU SO SE PRAV V POSLEDNJEM TRENUTKU DVIGNILI OGROMNI IZVESKI S PODOBAMI FILMSKIH IGRALCEV IN Z DRUGIMI SLIKAMI, V HOTEL RIVIERA IN V PRIVATNA STANOVANJA OKROG ARENE PA SE JE NA-

Kot že prejšnja leta se udeleženci festivala vprašujejo, kako je mogoče, da se Pulj po osmih letih ni navadil na goste, ki jim predvsem čakanje v lokalih in podobni stiki z mestnimi ustanovami jemljejo zadnje moči in energijo. Novinarji, ki si ogledajo po štiri dolgometrage filme na dan, prisostvujejo najbolj različnim konferencam in razgovorom, morajo potrošiti tretjino svojega časa, če žele dostojno delati z dostojno polnim želodci. Samo en sam večer sem razumela, zakaj ni zamenjal Pulja kot festivalskega mesta že kak drugi kraj. Bilo je to v hipu, ko so se na starih, rimskih zidovih, ki so objemali nekaj tisočglavo množico valujočih gledalcev, prižgale bakle, ko je padel z višine razpršujoč slap ognjemeta, ko so zadonele fanfare in sem pogledala skozi polkrožne, prazne oboke v jasno, mlečno nebo. Res, z Areno se ne more primerjati nobena kino dvorana in morda je bilo prav, da so jo 1954. ob prvem jugoslovanskem filmskem festivalu, ki je imel vse do letos nalogo prikazati filmsko produkcijo enega celega leta, izbrali za kraj dogodka. Od letos naprej pa, ko je jugoslovanska filmska produkcija tolikanj narasla, da si za časa festivala ni moč ogledati vseh filmov, temveč pridejo na redni program le oni, ki jih je izbrala selekcijska komisija in jih ocenila za najbolj kvalitetne, je nujno bolj kot kdajkoli prej, da se dokončno reši vprašanje organizacije festivala, gostinstva

stiti, da bi se začetne navade in napake okrog festivala nadaljevale tudi v prihodnosti.

● Pogumno, a nedognano

Letošnji filmski festival se vrši, kot druga leta, pod pokroviteljstvom maršala Tita, otvoril pa ga je v navzočnosti Mome Markovića in podpredsednika zveznega izvršnega sveta Aleksandra Rankovića predsednik Sveta za kulturo in prosveto LR Hrvatske Veljko Drakulić. Kot prva sta se odvrtela dva kratkometražna filma Poruke in Na vez, tema pa je sledil umetniški film lanskega dobitnika »Arene« za režijo Veljka Bulajića Vzkipelo mesto (Uzavreli grad).

Vzkipelo mesto je tipičen Bulajićev film, kakršna sta bila tudi Vlak brez voznega reda in Vojna, je delo s široko, epsko pripovedjo. Govori o gradnji visoke peči v Zenici in o ljudeh, ki so prišli v mesto iz bližnjih in daljnih krajev na delo, kjer jih skupne težave ter problemi oblikujejo v novi razred, v delavski razred. Glavni junak, bivši partizanski komandant Šiba, odloča o vsem, tako o medsebojnih odnosih kot o delu, denarju, morali, izobraževanju. Tako marsikdaj poseže tudi tja, kjer se ga nič ne tiče in požene po vodi dragocene denarce. Toda Šiba je predvsem močno človeški in topel, dober, nesebičen in naravninstvo mu pomagajo, da se dokopie do človeških src, do posameznika in kolektiva. Okrog

TRPALO KAR 110 JUGOSLOVANSKIH NOVINARJEV IZ SEDEMDESETIH ČASOPISNIH, RADIJSKIH IN TELEVIZIJSKIH REDAKCIJ, MNOGOŠTEVILNI TUJI GOSTJE, FILMSKI DELAVCI IN IGRALCI, KI SE VENOMER PRIHAJAJO. PRAV PA ZAŽIVI MESTECE SELE OB VEČERIH, KO SE STEKA PROTI BELEMU, ŠIROKEMU PLATNU V STARI ARENI PISANA MNOŽICA LJUDI, KJER IZSTOPAJO MORNARJI V BELIH OBLAKAH IN Z MORNARSKIMI ČEPICAMI.

Šibe seplete vrsta zgodb in se odvija mnogo usod, v katere junak aktivno poseže ali pa je le kot delovodja povezan z njimi. Tu je kmet Košunja, ki je prišel v Zenico, da bi s prisluzenim denarjem nadaljeval doma na svoji kmetiji, tu je prostitutka z Reke, Riba, ki jo igra neverjetno prepričljivo in toplo Olivera Marković, tu je njena starejša kolegica, ki končno najde ljubezen in toplino, tu je inženir Plavšić, ki se od časa do časa napije in govori o svoji družinski tragediji: prvo ženo mu je vzelo delo na Jablanici, drugo Vinodol, tretjo bo izgubil zdaj. Ni stanovanja, ni...

Sibine napake pa vendarle odločijo tudi o njegovi usodi. Ko je plavž zgrajen, ga delavski svet prestavi na novo službeno mesto in Šiba odpotuje. V Zenici pusti svoja leta, svojo ljubezen do dela, svoje moči in uspehe.

Film je odkrita, drzna podoba povojnih razmer. V tolikanj in samo v tolikanj je film uspel, je svež in pozitiven. Res, da se režiser Bulajić sprosteno poigrava z množičnimi scenami, toda to ne opravičuje nedognanosti teh scen, ki marsikdaj učinkujejo prav banalno in nelogično.

V soboto smo si ogledali dva celovečerna umetniška filma, in sicer v Sloveniji že poznani Štiri najsti dan v produkciji Lovčev filma in Carievo novo obleko, ki ga je naredil Zora film v režiji Ante Babaja. Kot osnova za scenarij mu je služila istoimenska Andersenova pripovedka, ki je

● Priznanje in žvižgi

»Slovenska kolonija« v Pulju, ki je letos zelo mnogoštevilna, je nestrpno pričakovala prikazovanja slovenskih filmov. Doživeli smo takšen sprejem, kot smo ga lahko predvideli. Kot prva je prišla na program Stigliceva Balada o trobenti in oblaku. Realistični prizori v filmu, ki jih je publika takoj dojela, so poželi aplavz kar med predstavo samo, vsa tragična globina tiptičnega slovenskega človeka med vojno in njegove vizije pa so odšle mimo gledalcev, kar nam je najlepše pokazalo glasno žvižganje.

Festivalski razpored filmov nazorno kaže, kako je festivalsko vodstvo skrbelo, da bi Arena ne ostala nikoli prazna. Tako slede vsak večer slovenskim filmom lahkotni proizvodi zagrebških ali beograjskih podjetij, ki pa vselej doživijo burno priznanje in jim je že vnaprej zagotovljen finančni uspeh. Tako smo videli oni dan Martina v oblakih, pa Zike Mitrovića, režiserja Ešalona dr. M. in Kapetana Lešija, Signale nad mestom. Reči moram, da poslednji Mitrovićev film ne opravičuje imena, ki si ga je režiser že pridobil med domačo publiko. Toda kljub vsemu temu si je večeraj Duška Počkajeva morda le pridobila nagrado za glavno žensko vlogo, ki jo je igrala v Hladnikovem filmu Ples v dežju. Počkajeva je za festival doživela, odkritje, dogodek, kakršnega še menda ni bilo v vseh osmih letih v Pulju.

Filmi, ki jih je selekcijska komisija izločila in tako ne pridejo v poštev za nagrado, se predvajajo vsako dopoldne v zaprti kino dvorani Beograd. O njih bi bilo treba pisati posebej, saj zastavljajo toliko vprašanj in problemov. Med njimi smo gledali tudi Nebeški odred, film, ki nas je zastopal na filmskem festivalu v Moskvi in prinesel domov porazne kritike. Res, kakšna razlika, če ga n. pr. primerjamo s koprodukcijami filmom Ograda, ki obravnava isti problem življenja ujetnikov po koncentracijskih taboriščih med vojno. Prvi, domači film, je medla skica, drugi močno, nepozabno doživetje.

Filmski festival se nadaljuje. Pričeli so se tudi razgovori »za okroglo mizo« in od debat, ki bodo še sledile, si vsi mnogo obetamo. Upamo pa, da bodo referati tudi bistveno posegli v našo filmsko politiko in gospodarstvo, ki ju je nujno treba spremeniti.

ALA PEČE

Slovenski film režiserja Franceta Stiglicca »Balada o trobenti in oblaku« je tudi eden favoritov za nagrade na letošnjem filmskem festivalu v Pulju

v festivalskih dneh kot tudi ki no dvorane same. Res je posodanjanje pod milim nebom poseben in svojevrsten užitek, toda včasih celo v Pulju dežuje, včasih so celo tu ne hladni, temveč mrzli večeri, mokri sedeži in tu je tudi — publika. Publika je danes problem zase. Pulj resnično filmsko izobražena publika nima in je ne more imeti, saj se ne da govoriti o neki stalni publiku. Skoraj polovica vsakoletnih gledalcev je gostov in mornarjev. Ali ni krivično, da ta publika sprejema in odbija filme, ki jih ne more razumeti in ki umetniške kvalitete nedvomno imajo, ploska pa onim manj vrednim, ki se jih je pri nas nabralo v zadnjih letih mnogo in preveč. To so lahkotnejši filmi zabavne vsebine, za katere po mnenju mnogih naših producentov hiš sploh ni važna kvaliteta, ampak to, da so stroški zanje čim manjši. Imenujemo jih komercialne in so lahko kot taki brez vsakršne sledi o umetnosti, so le neki produkt, neko sredstvo. Žal pri nas še niso prišli do tega, da so tudi zabavni filmi svojevrstna umetniška zvrst, in da lahko človek, če zna, dostojno služi tudi tej zvrsti z istimi denarci, kot pa jih je zahteval kak »Martin v oblaku«. Danes, ko v Pulju ne gre več za propagiranje domače proizvodnje, ko puljska nagrada »Arena« ni več spodbuda za nadaljnje ustvarjanje, ko se bližamo nivoju festivalov v svetu, ne smemo in ne moremo pu-

V sponah slučajnih potreb

Dosedanje izkušnje v strokovnem in družbeno-političnem izobraževanju proizvajalcev v delovnih kolektivih postojnske občine kažejo, da imajo nekatere sindikalne podružnice in organi samoupravljanja do izobraževanja marsikdaj brezbrizen odnos. Gre za to, da v nekaterih kolektivih k izobraževanju sploh ne pristopijo, da ponekod uvajajo tečaje šele po večkratnih intervencijah od zunaj in da izobraževanje drugod pojmujejo vse preveč le kot sredstvo za doseg višjih osebnih dohodkov in ne kot proces, ki naj proizvajalca vzporedno s strokovnim usposabljanjem tudi umsko razvija in mu pomaga k lažjemu ter pravilnejšemu tolmačenju določenih družbeno-ekonomskih in prirodnih zakonitosti, skratka za proces, ki naj proizvajalca vsestransko usposobi tudi za dobrega upravljavca v podjetju in komun.

Ne gre prezreti tudi dejstva, da slonita skrb in ukrepanje o vprašanji izobraževanja v mnogih delovnih kolektivih te občine izključno na ramedih posamezniku, ki pa stvari največkrat rešujejo praktičistično in s pozicij trenutnih potreb. Širši akciji, ki naj bi našle pobudo, oporo in odločno zagovarjanje potreb siste-

matičnosti v izobraževanju predvsem v vrstah sindikatov ter v organih samoupravljanja, je bilo doslej v postojnski občini malo. V gostinskem podjetju v Pivki so dolgoletno pomanjkanje kvalificiranih gostinskih delavcev zadovoljivo rešili s sistematičnim priučevanjem zaposlenih na delovnih mestih. Sindikalna podružnica je šla tu še dlje in si postavila v program družbeno-politično vzgojo članstva. Podružnica gostinskih delavcev v Postojni je lani organizirala prepreden tečaj za tuje jezike, ki pa zaradi nezainteresiranosti dobrega dela gostincev ni dosegel zaželenega uspeha.

Medtem ko so tečaji za strokovno usposabljanje delavcev pokazali vidne sadove v gradbenem podjetju »Gradnje« v Postojni, je pobuda o prireditvi dveh širše zasnovanih izobraževalnih seminarjev v Kovinskem obrtnem podjetju LIV in Zagarskem podjetju propadla zaradi mlačnega odnosa sindikalnih podružnic, uprav in organov samoupravljanja v obeh podjetjih. Uspešno pa se je končal tečaj za vodilni kader iz obrtništva, ki ga je organizirala Obrtna zbornica v Postojni.

V pivskem »Javorju«, ki ima

najštevilnejši delovni kolektiv v postojnski občini, so se leto dni pripravljali na ustanovitev lastnega izobraževalnega centra. Takšno zavlačenje je povzročilo v kolektivu negotovost, ki je prišlo do izraza tudi na občini zborih sindikalnih podružnic po obratih. Na zborih so jasno povedali, da ima »Javor« vse pogoje, da pristopi z lastnimi silami k sistematičnemu izobraževanju na delovnih mestih in še posebej k delavski samoupravljanju.

Ob pregledu dosedanjega izobraževalnega dela v kolektivih na Postojnskem se vsiljuje tudi misel, da poteka izobraževanje misel, da poteka izobraževanje skoraj povsod tam, kjer so ga že uvedli, še vse preveč kampanjsko, kar utede kmalu pokazati negativne posledice. Kolektivni bi moral pri tem delu nuditi v bodoče večjo strokovno in organizacijsko pomoč tudi Zavodu za izobraževanje odraslih v Postojni, ki se v svoji aktivnosti še vse preveč omejuje na prirejanje priloženih predavanj ter predvajanje ozkostranih filmov po vseh. Razumljivo je, da bi moral dati Zavodu v tem primeru vse drugačno materialno osnovo za delo, kot jo ima danes.

A. MIKLAJČIČ

»Srečanja z Julijem Betettom«

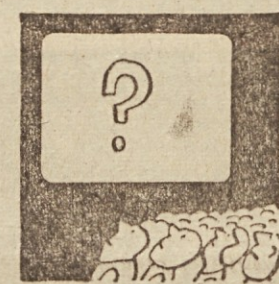
Malo je med umetniki osebnosti, ki bi tako trdno stale v zgodovini, pa vendar oboroženi delale in ustvarjale dandanašnji dan, kot profesor Julij Betetto. Saj skoraj ni pomembnejšega pevca pri nas, ki ne bi bil tako ali drugače njegov učenec! Kadar taki ljudje odprejo zakladnico svojih spominov, zažive v njih cela obdobja s čisto posebnim bleškom individualnih reminiscenc in dojemanja ter ustvarijo iz sicer pustih zgodovinskih dejstev živ organizem.

Precej tega najdemo tudi v knjigi Vilka Ukmarja »Srečanja z Julijem Betettom«, ki jo je pravkar izdala Državna založba Slovenije v svoji zbirki »Obrazje«. Avtor je združil v njej spomine na nekaj srečanj z našim mojstrom-pevcem ter z njih pomočjo skušal predstaviti njegovo bogato življenje, delo in nazore. Priznati moramo, da je to opravil z odličnim občutkom za stil. Včasih mu z nekaj potezami uspe začrtati vso enkratnost trenutnega doživljanja in vse nianse sobesednikovega pripovedovanja. Zal je bil Ukmar ponekod premalo »radoveden« in ne izvemo vselej vsega, kar pričakujemo. Tudi je ponekod jezikovno brez potrebe okoren ali dolgovzen, kar voden sicer tako tenko klesani stil. Vse to verjetno zategadelj, ker je v knjigi vse preveč njegovih razmišljanj, naj so že v bližnji ali daljni zvezi z Betettovim pripovedovanjem.

Kljub temu pa so Ukmarjeva »Srečanja« veseli dogodek na našem knjižnem trgu in v slovenski glasbeni literaturi še celo. Želeli bi jim le okusnejši štiti ovitek.

Ko je kraljevala komedija

Se pred začetkom našega stoletja se je rodila tista zvrst filmske umetnosti, ki jo danes tako pogosto — včasih upravičeno, včasih neupravičeno — kritiziramo: filmska komedija. Brata Lumière sta s kratko, zabavno epizodico o politem vrtnarju postavila temelje tej novi vrsti zabave in njima so naglo sledili drugi ustvarjalci filmov. V času nemškega filma, vse tja do leta 1930, se je potem na platnu zvrstila dolga

vrsta filmskih umetnikov, ki so se s svojo sproščeno, živahno in karikirano igro norčevali iz človeških slabosti in ji, obenem že tudi dodajali kritične bodice, zlasti na račun varuhov javnega reda. Mlajšim obiskovalcem kino dvoran so te drobne, nepretenciozne komedije neznane, vendar pa so vsaj po pripovedovanju in iz publikacij prav gotovo slišali o Buster Keatonu, popularni dvojici Stanlio in Olio (Laurel in Hardy) in seveda o največjemu umetniku Charlieju Chaplinu. Vse te in še vrsto drugih lahko gledamo zdaj na naših platnih v filmu Ko je kraljevala komedija, v katerem so avtorji zbrali najboljše odlomke iz ameriških nemih filmskih komedij, jih opremili s primernim besedilom in se tako dostojno oddolžili spominu tistih, ki so znali tako prigriscno zabavati naše starše. Toda ne samo oddolžili, kajti ti odlomki tudi danes, po tolikih letih, še niso izgubili svoje vrednosti in se lahko tudi danes sproščeno nasmejemo vsem tem nenavadnim zapletom, tej poudarjeni situacijski komiki, obenem pa lahko občudujemo interpretacijo umetnikov, ki so tudi v komedijo znali in uspeli vložiti resnično umetniško prizadevnost, katero danes tolikokrat pogrešamo. Prav zato pa si film vsekakor velja ogledati in ne bo vam žal.

V. SAMIDE

Tako kot so se v Portorožu zbrali kiparji ob kamnih, so se v Kostanjevici ob hrastovem lesu. Osem kiparjev iz sedmih držav je v začetku julija pričelo z oblikovanjem lesenih debel ter so dela nekaterih že dobila določene oblike. Zanimiva je že skoraj dokončana skulptura kanadskega kiparja Roberta Roussila (na sliki), ki spominja po obliki na kipe starih Aztekov. Tudi udeleženci tega seminarja so zadovoljni s svojim bivanjem in delom pri nas, Kostanjevica pa bo s pomočjo njihovih stvaritev postala pomemben umetniški center Dolenjske

GALERIJA NA PROSTEM

V štirih jezikih prosi neugledna lesena tabla, naj obiskovalci ne motijo umetnikov pri delu. Toda nihče se ne ozira na to. In morda tega nikomur ni mogoče zameriti, kajti tisto, kar ta tabla v malem naravnem parku na polotoku Seč pri Portorožu prepoveduje, je preveč vablivo in nenavadno za radovedne oči.

Slabo slutnjo, da se sredi pekočega popoldneva, ko vsak pošten državljan ob morju ne more početi res nič bolj koristnega, kot da si privoščijo vsa ugodja slane vode, zaman odpravljam na polotoček Seč, da bi se srečal in govoril z ljudmi, ki so se tam zbrali s treh kontinentov, je že od daleč pregal tlesk železa ob kamen, ki je vsiljivo razbijal tišino mirne pokrajine. Torej delajo, kljub soncu in morju, sem si rekel. In kmalu sem stal sredi nenavadnega prizora. Visoke ciprese obkrožajo majhen naraven park, kjer te zaslepi belina velikih — tudi po več metrov visokih — in manjših kamnov nedolgočasnih oblik. Nemi stoje tam, okrog njih pa se ljudje s kladivi v rokah trudijo, da bi iz njih izvalili nove oblike po svojih željah in mrtvo gmoto spremenili v kip. Kipi tu, sredi drevov in polj? Navajeni smo, da jih gledamo postavljene na določenih mestih, tu pa se presenečen znajdeš v neobičajni galeriji na prostem, galeriji, kjer dela in oblikuje kamnite kolose enajst kiparjev iz osmih držav.

Ideja ustvarjanja na prostem v svetu ni čisto nova. K nam pa sta jo prinesla udeleženca na lamskoletnem srečanju kiparjev na prostem na simpoziju v Avstriji, kiparja Savinšek in Lenassi. In ob podpori iz republiškega sklada za pospeševanje kulturne dejavnosti in okrajev Koper in Novo mesto se je ta zamisel letos ostvarila tudi pri nas. Ustanovljen je bil poseben samostojen sklad, Forma viva, ki bo odslej vsako leto prirejal dva simpozija kiparjev, in sicer v Portorožu za oblikovanje v kamnu in v Kostanjevici za oblikovanje v lesu. Kiparji bodo tu svobodno delali ter dobili za svoja dela pavšalno odškodnino ter plačano bivanje, plastike pa ostanejo za stalno pri nas. Tako bo sčasoma nastal impozanten muzej moderne umetnosti na prostem, obenem pa bo to nedvomno tudi nova turistična privlačnost. Drugi namen tovrstnih simpozijev pa je zblíževanje in spoznavanje umetnikov vsega sveta ob skupnem delu in življenju, kar je za tesnejše mednarodne stike na področju likovne umetnosti izredno pomembno. Po vsakem simpoziju, ki traja do tri mesece, bo mednarodna komisija ocenjevala dela in podelila častna priznanja. Ni pa še dokončno odločeno, kje in kako bodo razporejene posamezne skulpture — na enem ali na več mestih. Vsekakor pa bodo ti simpoziji zelo obogatili naše likovno življenje in ojačali sodelovanje naših in tujih likovnih umetnikov.

Nekoliko negotovi in nejasni občutki prevzemajo človeka ob prvem pogledu na te stvaritve moderne umetnosti. Morda zato, ker so kipi tako različni po svojih oblikah, ker večina še ni dokončanih, si sodbe, kaj predstav-

ljajo in kaj hočejo umetniki z njimi povedati, ne moreš takoj ustvariti.

Zato sem tudi sam porinil svojo radovednost mimo zlovesne table z napisi o prepovedi vstopa, ki se je nihče ne boji (pозneje mi je kiparka Ana Bešlić iz Beograda povedala, da so jo postavili zato, ker se ob mnogih obiskovalcih, ki jim vneto gledajo pod roke, počutijo kot zveri v zoološkem vrtu. »A kaj, ko jo vsak samo pogleda, zamišljeno priklima in že se znajde ob meni, me gleda, majo z glavo, fotografira in spet gleda,« je resignirano zaključila svojo pritožbo na račun obiskovalcev). Obstal sem pred večjim, še precej nedodelanim kamnom. Ko sem opazoval, kako počasi odletavajo drobci kamna izpod kiparjevega kladiva, se mi je zdelo, da se kamen trdovratno upira temu nasilju in se nerad uklanja človekovemu hotenju. Kaj bo nastalo iz tega? Prijazni Holandec Carel Kneulman se ni bal vprašanj.

»Niti sam ne vem, kaj bom še naredil,« je dobrodušno pojasnjeval. V tem umetniškem kolektivu je zaradi svoje mirne preprostosti, človečnosti in humorja eden najbolj priljubljenih. Eni menijo, da je podoben Jamesu Stewartu, drugi, da je zaradi svojega obnašanja bliže filmskemu igralcu in režiserju Tatiju, vsi pa imajo do njega nedeljene simpatije.

»Kadarkoli delam v kamnu, nikoli ne vem vnaprej, kaj bo nastalo. Idejo mi da sam kamen. Se mi pa nikoli ne mudi. Pa se tudi ne da hiteti ob takem kolosu. Ze doslej sem shujšal za več kot 5 kg. Prav vseh pa so mi vaši sadni sokovi, ki me vedno zelo poživijo,« je še nehote naredil reklamo za ta proizvod.

Skupaj si ogledujemo nedokončano plastiko. Kačaste, med seboj prepletajoče se spirale naj bi simbolično predstavljale tok življenja, ženo, moža, rojstvo, otroka, sonce, radost. Simpatični Holandec pa ni edini, ki se mu je delo ujelo med spirale. Tik ob njegovem kipu se trije mladi fantiči, domačini iz Lucije, vneto ubadajo vsak s svojim kamnom. Navdušil jih je za delo, jim pomaga in svetuje ter si je tako ustvaril pravcato šolo. Samo razumejo ga malce po svoje, otroško.

»Kaj delate,« se mi je takoj mudilo z vprašanjem. Prvi hudomušno pomežikne: »To, kar on — makarone.« Drugi pa resno: »Kačo.« Ti ne poznajo filozofije in simbolike. Pri delu se trdno držijo tal. Klesanje pa jim je v veliko veselje, tožijo le, da za to v šoli nimajo možnosti. Skoda.

Počasi smo se spoznavali. Umetniki so predstavljali sebe in svoje delo, v kolikor se to v bežnih besedah sploh da. Različni so kot ljudje, različni kot umetniki.

Vsi imajo v svoji domovini pa tudi izven nje že večji ali manjši renome. Občudovanja vredna pa je njihova zagretost za delo, saj delajo v glavnem ves dan, s kratkimi odmori. In že ta zavzetost dokazuje, da hočejo in bodo nekaj ustvarili, pa čeprav bodo potem ocene različne. V delu izražajo sebe, iščejo sebe in smisel svojega dela, v njihovo iskrenost ne moreš dvomiti in njihovo delo bo ostalo kot večni dokument njih samih ter časa in okolja, v katerem je nastalo.

Bili so to kratki intervjuji, mimogrede. S Poljakom Olgierdom Truszyńskim, ki nima pravič umetniškega na sebi in bi bil v okras vsaki promenadi. Navdušen je nad morjem in Slovenijo sploh. Tudi za motiv svoje skulpture si je izbral morje in edini med vsemi oblikuje ležer kamen. »In pomislite, videl sem prvič prave fige na drevesu in to seveda takoj sporočil domačim v pismu.«

Skupaj sva šla dalje. Razlagal mi je o Poljski, govorila sva o Jugoslaviji pa spet o simpoziju, o pripravi na to delo, o idejah za posamezne skulpture. Pridružil se je Italijan Carlo Ramous. »Da, nekateri smo imeli pripravljene idejne skice, večina pa je prišla brez njih, se prepustila okolju, svojemu razpoloženju, trenutnim domislicam.«

Pokazal je na svoj kip, še nedokončan in nenavadnih oblik. »Ne izhajam iz ideje, ki je produkt možganov,« je Ramous z živahnimi kretnjami utemeljeval svoje mnenje, »ampak produkt notranjih občutkov, čustev, želja in potreb. Ta ideja pa se ne more izraziti v čisti, dovršeni realni obliki. V simetrične oblike sploh ne verjamem.«

In tako je nastala njegova skulptura kot improvizacija vseh teh idej. Težko je dati njegovemu in vsem drugim kipom neko točno določeno ime in oznako, niti kiparji sami niso za to navdušeni. Obiskovalec si mora sam poiskati tisto, kar ga privlači ali odbija. Lahko pa najdemo na tem malem prostoru zbrano skupaj vse, kar danes razumemo pod pojmom moderna umetnost, pa najsi bo surrealizem, abstraktna umetnost in še kaj. Prav ob tem, kaj je abstraktno in kaj ne, pa je nastala prava mala tribuna mnenj skoraj vseh navzočih kiparjev.

»Vse skulpture so abstraktne,« je zatrjeval Francoz Eugene Dodelgne, čigar kip (torzo) velja za enega najboljših na simpoziju. »Tudi čisto realne skulpture, n. pr. žene na Parthenonu, so abstrakcija, ker v resnici takih žena nikoli nisem videl.«

»Nič ni abstraktnega,« je ugovarjala jugoslovanska kiparka Ana Bešlić. »Človek je zato umetnik, da ustvari novo realnost.«

»Termin abstraktnost je termin za filozofijo, ne pa za umetnost,« se je pridružil resni avstrijski kipar Josef Pillhofer, ki kleše človeško figuro. »Tu je kamen, tu je vdolbina, tu rob in to ne more biti abstraktno.«

Mnenja, o katerih bi se dalo razpravljati v nedogled. Bolje, da prepustimo ocenjevalcem in obiskovalcem, da sami nadaljujejo za ali proti, ne toliko, kaj je

● GORIŠKA:

Ne najdejo
skupnega
jezika

Na Goriškem v zadnjem mesecu mnogo razpravljajo o novih zakonih s področja zdravstva. Pobudniki razprav so okrajni zavodi za socialno zavarovanje, ki mora sklepiti pogodbe za plačevanje storitev z zdravstvenimi domovi, in družbene organizacije, ki pojasnjujejo smotre novih zakonov. Žal pa je med zdravstvenimi delavci, ki bi morali biti najbolj zainteresirani za novosti v organizaciji zdravstvene službe ter zdravstvenega varstva, še vedno premalo zanimanja za to, kaj jim prinašajo in kaj zahtevajo od njih novi zdravstveni predpisi.

Problematika zdravstva je v vseh goriških občinah dokaj pereča. Glavna problema, s katerima se povsod srečujejo, sta pomanjkanje kadra ter ustreznih prostorov. Kolikor toliko zadovoljive prostore in zdravniški kader imajo le v Ajdovščini, kjer pa jim primanjkuje srednji medicinski kader. V vseh ostalih občinah je pomanjkanje prostorov in tudi kadra bolj pereča. Najhuje je menda v kanalski občini, kjer je en zdravnik na okoli 7000 ljudi. V Novi Gorici pa bi na primer potrebovali vsaj še štiri zdravnike in 10 medicinskih sester.

Problem prostorov bodo v kratkem uredili le v Novi Gorici, kjer gradijo s podporo gospodarskih organizacij sodoben zdravstveni dom. Načrt za razširitev in modernizacijo je pripravila tudi goriška bolnišnica. Drugod pa za sedaj slabo kaže. Tudi z zdravniškim kadrom ni dosti bolje. Računajo lahko le na večji dotok srednjega medicinskega kadra z nedavno ustanovljene šole v Sempetru.

Ob vseh teh problemih pa zdravstveni delavci v mnogih primerih omejujejo razprave na vprašanje osebnih dohodkov. Zdravstvene ustanove si prizadevajo s pogodbami čimveč iztisniti iz okrajnega zavoda za socialno zavarovanje, ne da bi natančno analizirale potrebe. Nekatere zdravstvene ustanove v okraju postavljajo kar za 120 odstotkov večje denarne zahteve kot lani, ne da bi povečale število zaposlenih ali pa razširile svojo dejavnost. O iskanju notranjih rezerv ter prizadevanjih za zmanjšanje stroškov sedaj ni govora. Nasprotno. Opazili so, da v goriški bolnišnici včasih zadržujejo paciente na zdravljenju dalj kot bi bilo potrebno. Rezerve v tej ustanovi pa so že v tem, da opravljata kar dva človeka upravniške posle.

Okrajni zavod za socialno zavarovanje je doslej podpisal pavšalne pogodbe za zdravstvene storitve z domovi v Tolminu, Ajdovščini, Idriji, Sempetru in Kanalu, medtem ko drugod še niso našli skupnega jezika zaradi pretiranih zahtev. Z dosedanjimi pogodbami je naraslo zdravstveno zavarovanje s poliklinično službo, na vsakega zavarovanca od lanskim 3850 dinarjev na 6100 dinarjev. V pogodbah pa še nista vsi zobozdravstvena služba in zdravljenje v bolnišnicah.

Tu in tam ugotavljajo, da je vzrok za nekatere težave, ki so se zlasti v zadnjem času pokazale, tudi v tem, da še marsikje niso izvolili svetov zdravstvenih ustanov. V marsičem še vedno posredujejo upravni organi, ki obravnavajo posamezne probleme brez zadostnega poznavanja razmer.

L. Kante

● LIP »SAVINJA«:

Za zdaj samo obratni
delavski svet

V lesnem industrijskem podjetju Savinja se pripravljajo na volitve obratnih delavskih svetov in že sestavljajo osnutek pravilnika, ki bo določal njihove kompetence.

O ekonomskih enotah se še ne pogovarjajo, vendar pa ne bo dolgo do ustanovitve le-teh, ker delavci silijo, da bi jih čimprej ustanovili. Podatke o gospodarjenju v posameznih obratih že redno spremljajo, odkar so lani uvedli nagrajevanje po enoti proizvoda. Od takrat se je proizvodnost povečala za 20 do 25 %, razumljivo, da so se povečali tudi osebni dohodki, zlasti delavcem.

-la

● KGP KOČEVJE:

Večja storilnost

Decentralizacija delavskega upravljanja in uvajanje ekonomskih enot pri Kmetijsko gozdarskem posestvu Kočevje sta se pokazala kot uspešna oblika načrtnega in dobrega gospodar-

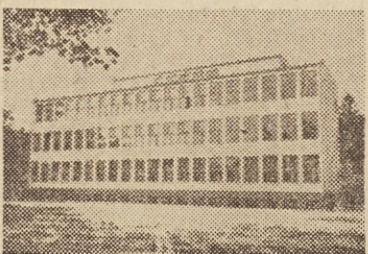
jenja. Po zaslugi in tesnem sodelovanju upravljalcev so povečali storilnost na vseh obratih. Največje uspehe so dosegli pri proizvodnji mleka. Tega plačujejo po njegovi vrednosti in čistoči. Nekatere ekonomske enote so v začetku dobivale zanj manj kot ostale enote prav zaradi tega, ker niso posvečale dovolj skrbi mlečni proizvodnji. Sedaj vse ekonomske enote prejema za liter proizvedenega mleka blizu 40 dinarjev.

● KOČEVJE:

Sedaj še novi pravilniki

Nedavno posvetovanje predsednikov sindikalnih podružnic in organov delavskega upravljanja kočevske občine, kjer so razpravljali o uveljavljanju novega gospodarskega sistema in decentralizaciji delavskega upravljanja je pokazalo, da so delovni kolektivi zavzeli pravilno smer in da so se pravočasno lotili decentralizacije delavskega upravljanja in uvajanja ekonomskih enot. Tako so vidne uspehe dosegli pri Splošno gradbenem podjetju »Zidar«, Tovarni sukna »Tekstilana«, »Ključavničarstvu«, Gostinskem podjetju »Pugled« in še nekaterih drugih delovnih kolektivih. Še vedno pa je v občini nekaj podjetij, ki se niso resno zavzela za uresničevanje teh načel. Ta pa so na tem posvetovanju opozorili, naj prične naloge v zvezi s tem čimprej uresničevati. Na posvetovanju so se sklenili, da se bodo resneje zavzeli za izdelovanje novih pravilnikov o delitvi dohodka in delitvi osebnega dohodka, kajti nedavna anketa gospodarskih organizacij občine Kočevje je pokazala, da v nekaterih podjetjih veljajo še pravilniki iz nekaj let nazaj.

V. D.

Tudi z otvoritvijo nove šole na Planini v Kranju so Kranjčani počastili svoj občinski praznik.

● KANIZARICA:

5000 ton več

Rudarji rudnika rjavega premoga Kanizarica so v letošnjem prvem polletju nakopali preko 34 tisoč ton premoga ali pet tisoč več kot lani v istem obdobju. Da so pri enakem številu zaposlenih dosegli ta proizvodni uspeh, je nedvomno posledica široko čelnega odkopavanja, večjega prizadevanja rudarjev in povečanja storilnosti. Prav zaradi tega se je dnevna proizvodnja povečala za 17 odstotkov.

V. D.

● TRBOVLJE:

382 tožb dolžnikom

V primerjavi s prvimi petimi meseci lanskega leta so v trboveljski občini povečali proizvodnjo za 10 %. Razveseljivo je, da je opaziti v gospodarskih organizacijah precejšnje znižanje materialnih stroškov, hkrati s tem pa povečanje storilnosti. Osebnih dohodkov so se povečali za 7 odstotkov.

Novi gospodarski predpisi so ugodno vplivali na gospodarjenje, čeprav so nekatere gospodarske organizacije še zdaj bore s težavami. Omeniti pa velja, da so povečali zaloge končnih izdelkov v primerjavi z obdobjem prvih petih mesecev lani za 85 odstotkov. Težave imajo tudi z obratnimi sredstvi. Zaradi neplačanih računov so gospodarske organizacije z območja trboveljske občine vložile v prvih petih mesecih letos kar 237 tožb, proti trboveljskim gospodarskim organizacijam pa je bilo v istem obdobju vloženih 145 tožb zaradi neplačanih računov.

(k)

● LIP AJDOVŠČINA:

Sedem ekonomskih enot

V lesno industrijskim podjetju v Ajdovščini bo že v tem mesecu začelo živeti sedem ekonomskih enot s povprečno 70 zaposlenimi. 5 enot bo v treh obratih matičnega podjetja, dve pa bosta v obratu na Colu Predloge o enotah je po daljši razpravi sprejel celoten kolektiv.

Istočasno z ustanovitvijo enot bodo osnovali tudi delavske svete; le v enotah na Colu bodo imeli svete proizvajalcev. Za delo svetov pravkar pripravljajo poslovnik.

L. K.

● RADOVLJICA:

Gradbeni delavci še ne odločajo

V vseh treh gradbenih podjetjih radovljiške občine je zaposlenih več kot 200 sezonskih delavcev. Po zadnjem pregledu gradbišč so ugotovili, da so življenjski pogoji teh delavcev sicer boljši, vendar še daleč ne dobri. Napredek je predvsem v tem, da imajo skoro povsod obrate družbene prehrane.

Komunalna uprava v Radovljici zaposluje na primer približno 40 sezonskih delavcev. Del teh živi v prostorih bivše vrnarije v centru Radovljice. Življenjski pogoji teh delavcev pa so vse prej kot dobri. Sobe so nepobeljene, vsepovsod je polno smeti, sanitarnih naprav skoraj ni. Stara vrnarija je pravzaprav v najlepšem predelu Radovljice, ob preurejenem parku, vendar, kot kaže, o tem bivališču sezonskih delavcev nihče ne vodi računa. Nedvomno bi lahko Komunalna uprava in tudi delavci sami z dobro voljo marsikaj uredili.

Precej lepše je delavcem Komunalne uprave na Bledu. Imajo lepo urejena in čista stanovanja, urejeno prehrano, podjetje je celo zgradilo bazen za kopanje, tako da se lahko po delu prav dobro spočijejo.

Prav gotovo bi bilo radovljiškim, kakor tudi drugim gradbenim delavcem v tej občini precej bolje, če bi se za njihove življenjske pogoje zanimali tudi organi delavskega samoupravljanja. Toda samoupravni organi o vseh problemih razpravljajo še vedno le formalno. Tudi o decentralizaciji samoupravljanja skoro ne moremo govoriti. Imajo sicer obratunske enote, vendar delavci v okviru teh enot niti ne razpravljajo, kaj šele, da bi odločali o posameznih zadevah. Tudi politične organizacije v teh podjetjih ne govorijo o svojih problemih. Njihove razprave se sčujejo predvsem okrog strokovnega izobraževanja, izboljšanja proizvodnje, kar je nedvomno potrebno, vendar bi kdaj pa kdaj je kazalo spregovoriti tudi o življenjskih pogojih delavcev, sistemu samoupravljanja in podobnem.

N. B.

● KRONA» ŠKOFJA LOKA:

Na anuitete so pozabili

Gostinsko podjetje »Krona« v Škofji Loki je v letošnjem prvem polletju doseglo v svojih štirih gostiščih znatno boljši uspeh kot lani, saj so dohodek povečali za 67 %. Ker so letos rekonstruirali gostišče pri kolo-dvoru, jim je ObLO, kot pavšalistu, črtal pavšal, da bi lahko odplačali anuitete. Vendar je kolektiv na to »pozabil«. Ves čisti dohodek, ki je za 64 % večji od lanskega so izplačali za osebne dohodke. Anuitete naj pa, kot kaže, plačuje občina. Vendar so ti računi kaj napačni. Občinski ljudski odbor bo na svoji prihodnji seji tako gospodarjenje pav gotovo obravnaval in jim, če bo potrebno, ponovno predpisal pavšal.

O. M.

● GORENJSKA PREDILNICA

ŠKOFJA LOKA:

V prvem polletju
68 milijonov več

Polletni obračun v Gorenjski predilnici, ki ga je obravnaval upravni odbor podjetja, je pokazal, da se je prizadevanje za višjo produktivnost izplačalo. Kolektiv, kjer je 42 delavcev manj kot v lanskem prvem polletju, je povečal celotni dohodek za več kot 100 milijonov dinarjev. Predvsem pa je bistveno porastel čisti dohodek, ki kljub 25 % izrednemu prispevku znaša 228 milijonov dinarjev, medtem ko je bil lanski 160 milijonov dinarjev. Nagrajevanje v kolektivu je vezano na zviševanje produktivnosti, zato so osebni dohodki porasli od povprečno 22.000 lani na 24.839 dinarjev v letošnjem prvem polletju.

Kljub izrednemu uspehu pa ima podjetje težave v poslovanju predvsem zaradi obratnih sredstev. Vse do letos jim je kot vsem predilnicam kreditiralo zaloge bombaža uvozno podjetje. Zato tudi niso iskali obratnih sredstev. Letos pa se je položaj spremenil. Podjetje, ne le, da mora zaloge bombaža kreditirati samo, temveč mora bombaž celo plačevati vnaprej. To pa veže vsaj 300 milijonov dinarjev več obratnih sredstev, ki pa jih podjetje nima in jih letos, kolikor se stvari ne bodo uredile drugače, tudi ne bo moglo pridobiti. Zaradi nižjih zalog surovin ne morejo delati ustreznih mešanic, zato se močno boje, da bo vkljub prizadevanju proizvodnja pa tudi produktivnost padla.

O. M.

● AJDOVŠČINA:

Tudi tekstilna tovarna
plan do konca leta

Industrijska podjetja ajdovske občine dokaj marljivo izpolnjujejo planske naloge. Podatki, ki jih je zbral občinski ljudski odbor, kažejo, da je na primer Tovarna poljedelskega orodja v Batujah izpolnila v prvem polletju že 73,3 odstotka letnega načrta, podjetje Mlinotest 52 odstotkov, LIP 49,2 odstotka, medtem ko je Tekstilna tovarna do konca junija izpolnila le 31,5 odstotka letnega načrta. Vendar računajo, da bodo do konca leta le izpolnili plan, ker bo začela delati nova predilnica. Planske naloge ajdovskih podjetij so za kakih 10 odstotkov višje od lanskim.

L. K.

● »RATITOVEC« ZELEDNIKI:

Zasluzki v skladu
s produktivnostjo

V čevljarstvu »Ratitovec« so s polletnim gospodarjenjem zadovoljni. Čevljarstvo »Ratitovec« na Česnjah pri Zeleznikih je v nekaj letih pre-

rasla v moderno manjše podjetje. Iz lastnih sredstev so si zgradili svetle in jih opremlili z novimi stroji. Oubter, ki jo izdelujejo, je iskana in podjetje nima težav s prodajo. V letošnjem polletju so dobro gospodarili. Polletni plan so dosegli, ustvarili pa so za 60 % višji dohodek kot lani. Osebnih dohodkov so se zvišali v skladu s porastom produktivnosti. Preostala sredstva pa bo kolektiv namenil v sklade. Teh je pa 100 % več kot lani.

O. M.

● »JELOVICA«

ŠKOFJA LOKA:

Polletni rezultati odlični

V lesnem podjetju »Jelovica« so ob polletju dosegli zelo dobre rezultate v gospodarjenju. Z enakim številom zaposlenih kot lani v prvem polletju so ustvarili 639 milijonov celotnega dohodka ali za 25,1 % več kot lani, medtem ko imajo čiste stega dohodka 183 milijonov, nasproti 125 milijonom v lanskem letu in je za 46 % višji.

Takemu uspehu je botrovala predvsem visoka produktivnost. Priporočiti je treba, da je bilo v večjo proizvodnjo vloženih 30.000 efektivnih delovnih ur manj kot lani. Pri tem je podjetje uvedlo od aprila dalje 46 urni delavnik. V sobotah delajo le po 6 ur, vendar je bila proizvodnja v teh mesecih, ko delajo s skrajšanim delovnim časom, celo večja kot poprej. Na krajši delavnik so prešli, ne da bi zvišali tarifyne postavke norme in ostala merila. Za enak zasluzek kot poprej je bilo pač treba v 46 urah več narediti. To pa je tudi bilo storjeno in rezultati niso izostali.

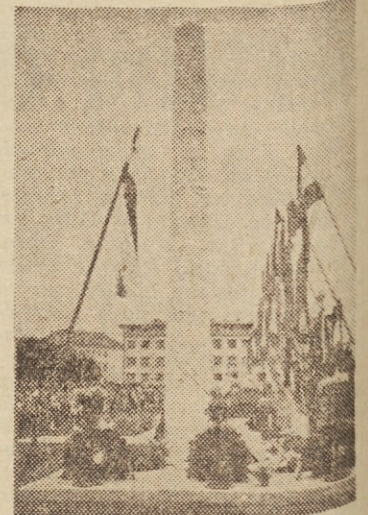
O. M.

● »SEŠIR« ŠKOFJA LOKA:

Rekonstrukcijo
bodo končali letos

Tovarna klobukov »Sešir« v Škofji Loki je staro podjetje, saj je bilo ustanovljeno takoj po prvi svetovni vojni. Kapitalisti so hoteli iztisniti iz podjetja čimveč, zato niso skrbeli za delovne in zdravstvene pogoje delavcev. Zato je bilo vedno več poklicnih obolenj. Tudi takoj po osvoboditvi se razmere niso dosti spremenile. Sele z izboljšanjem dela samoupravnih organov in prihodom novega direktorja so začeli razmišljati o rekonstrukciji in jo lani začeli tudi uresničevati. Iz lastnih sredstev so modernizirali nekatere obrate in nakupili nove stroje, letos pa so dobili še kredit, s katerim bodo rekonstrukcijo dokončali. S tem ne bodo izboljšali le delovnih pogojev in produktivnosti, temveč bodo povečali tudi izvoz, ki zajema že danes več kot polovico proizvodnje.

O. M.

Prejšnji teden so v Radovljici odkrili spomenik padlim. Spomenik je odkril narodni heroj rojak Tonček Dežman

● »BREST« CERKNICA:

Odločajo sami

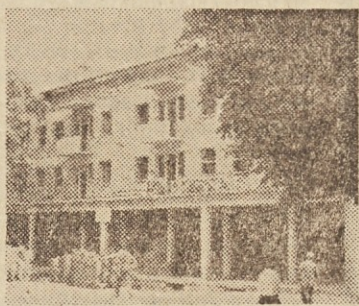
V Tovarni lesne industrije in pohištva Brest v Cerknici poslovne enote samostojno razpolagajo s čistim dohodkom, ko izpolnijo svoje obveznosti do podjetja. Vsaka enota ima svoj poslovni in rezervni sklad skupne porabe. Ta sredstva lahko združujejo za skupne potrebe po medsebojnem sporazumu. Sredstva, ki so jih dobila enote iz skupnega sklada, pa morajo v določenih rokih vračati. Pokazalo se je, da proizvajalci gospodarijo sedaj smotrnejše in da ni več govorjenja, da odločajo drugi.

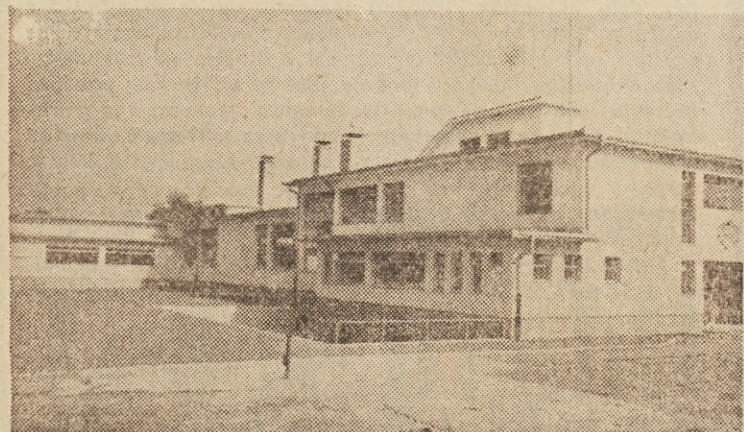
V nedeljo je bila v Kranju posebna slovesnost. Na novolmenovanem »Trgu revolucije« je bilo veliko zborovanje, ki se ga je udeležilo okoli 50.000 Gorenjcev. Odkrili so Spomenik revolucije

Na slavnosti je govoril zvezni ljudski poslanec in eden izmed organizatorjev vstaje na Gorenjskem Vinko Hafner.

V Bovecu gradijo nov hotel s 120 ležišči. Po dograditvi si obetajo močan porast turizma

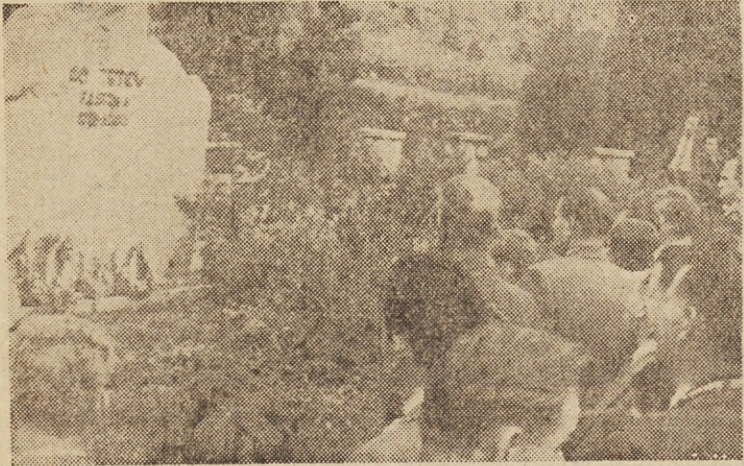
V tem tednu se je v Kranju vsak dan zgodilo nekaj novega. Medtem ko so pred dnevi odprli tradicionalni Gorenjski sejem, so v veliko zadovoljstvo kranjčanov in okoličanov 1. avgusta odprli tudi prostore nove pekarnice

Inženirske enote JLA tudi letos delajo na gradbišču Zasavske ceste. Ze od polovice maja sem si utirajo pot skozi teren v kanjonu Save od Zagorja proti Benkam. Ta teren je posebno težaven, ker je povsod mala skala. Zato morajo vojaki z rokami in z ročnim orodjem gristi v steno. Skalo napadajo z vrha, kopljejo pa tudi v »čelo«, kot sami pravijo. Se malo, pa bo prostora tudi za mehanizacijo. Tedaj bo delo lažje in hitreje napredovalo

Mladinsko klimatsko okrevališče Rdečega križa na Debelem rtiču pri Ankaranu imenujejo kar tabor »Ljubo zdravje«. Tudi letos se bo pod velikimi šotori zvrstilo v petih izmenah kar 1000 mladih okrevancev iz vse Slovenije. Klima na Debelem rtiču, ki ga Miljski hribi varujejo pred hladnimi severnimi vetrovi, je namreč za male okrevance nadvse ugodna. Tu imajo tudi stalnega zdravnika, psihologa, dve medicinski sestri ter več socialnih delavcev

Potovalna agencija »Jadran-turist« Ljubljana je preteklo nedeljo organizirala izlet članov Zveze borcev iz Ljubljane, Kopa, Novega mesta, Kranja, Zagorja, Trbovelj in Maribora k obnovljeni partizanski bolnišnici »Jesen« nad Smartnim na Pohorju. Med potjo so na Frankolovem položju tudi venec pred spomenik padlim talcem

SPET INKOGNITO...

Za kolesarsko dirko »Po Jugoslaviji« vlada pousod veliko zanimanje in prav nič čudnega ni, če se je tudi na Vršiču zbralo nekaj sto gledalcev, ki so nestrpnost pričakovali, kdo bo letošnji zmagovalec Vršiča, tega najtežjega dela vse dirke. Bo to Valčić, ali Levčič, ali morda Žirovnik, ali kdo od tujcev...?

Končno je prišel trenutek, ko se je na serpentinah pojavil kolesar, ki je sam samcat pogajal pedala proti vrhu. Nihče ga ni spremljal. Na njegovi majici ni bilo nobenega državnega grba, nobene zastave. Torej ni član niti ene izmed reprezentanc!

Kdo je ta kolesar? Ali je Jugoslovčan? Nihče ni vedel pojasniti. Nikogar od organizatorjev te velike dirke ni bilo, ki bi sodil, da so gledalci (prišli so iz vseh koncev Slovenije) vredni tolikšne pozornosti, da bi jih po zvočniku obvestili, kdo so tekmovalci, ki prihajajo na cilj. Mar je zvočnik vrh Vršiča res tolikšen luksuz...?

Če je torej zvočnik preveč zahtevna želja, potem bodimo bolj skromni. Morda bi bilo dovolj, če bi prodajali na cilju vsaj startne liste, kjer bi lahko našli številke in imena kolesarjev. Toda — tudi tega ni bilo. Startne liste so bile na tej dirki prave dragocenosti. Niti novinarji jih niso imeli.

Dobre četrte ure je bilo treba čakati, preden je po dobrem, starem izročilu prišla od ust do ust novica, da je zmagovalec »nekdo iz Grosupljega«.

Da ne bo pomote: prirčne čestitke, ki jih je na Vršiču prejel zmagovalec Franc Škerlj — niso veljale organizatorjem... Prav res da ne!

»VZGOJNE« METODE

S sklonjeno glavo je fant s teletom dres z državnim grbom, ki ga je imel prvič na sebi in se na samem startu preoblekel. Zamenjati ga je moral z republiškim. Ljubljanski kolesar Tone Ukmarič je bil namreč sprva določen v drugo državno reprezentanco za dirko »Po Jugoslaviji«, v zadnjem hipu pa je vodstvo slovenskega republiškega moštva zahtevalo Ukmariča zase — in ga tudi dobilo.

Zakaj zadnjo minuto spremenjati postavbo republiške reprezentance? Končno, če se gremo lokalpatriote, bi bili s tem lahko celo zadovoljni, saj se je slovenska vrsta okrepila. Toda mar so dirkači zgolj blago, ki ga prestavljaš zdaj sem, zdaj tja?

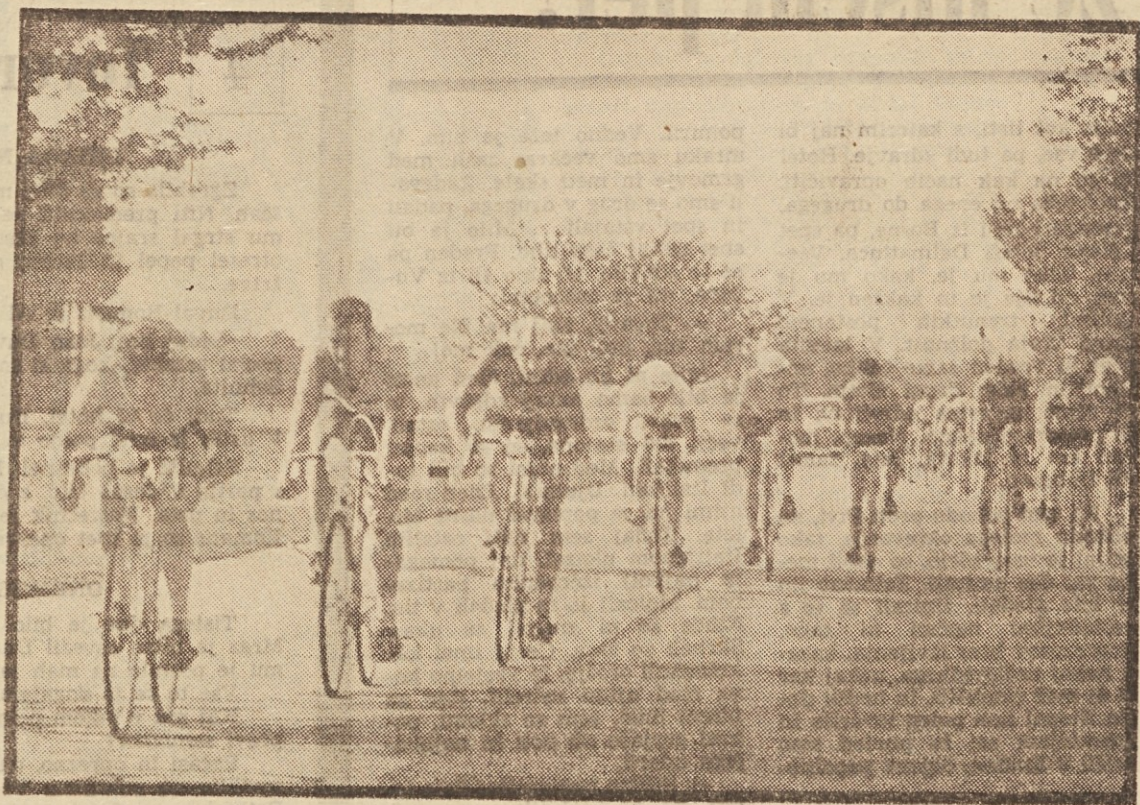

Ali je kdo sploh pomislil na mladega fanta: prvičrat je oblekel modro majico, ni prevozil v njej niti metra in že jo je moral sleči.

Mar nekateri strokovnjaki mislijo, da so takšne nenadne spremembe v tekmovalčevu korist?

Najbrž, da niso!

Strokovnjaki — če se že grejo strokovnjake — bi morali to pač sami najbolje vedeti!

SKUPINA UDELEŽENCEV DIRKE »PO JUGOSLAVIJI«. PRVI NA SLIKI NOSILEC »RUMENE MAJICE« IVAN LEVČIČ

CESTA JE NJEGOV PRIJATELJ

NI SE DOLGO TEGA, KAR SMO VSAK DAN Z NESTRPNOSTJO POSLUŠALI POROČILA Z NAJVEČJE AMATERSKE KOLESARSKE DIRKE V EVROPI — Z AMATERSKEGA TOUR DE FRANCE. JUGOSLOVANSKI KOLESAR IVAN LEVČIČ SI JE KAJ KMALU UTRL POT V OSPREDEJ IN POSTAL NEVAREN NASPROTNIK VSEM EVROPSKIM KOLESARSKIM »ASOM«. ČEZ NOČ SE JE POJAVILO NJEGOVO IME NA STRANEH SVETOVNIH IN SEVEDA PREDVSEM FRANCOSKIH LISTOV. SODBA JE BILA POVSOD ENAKA — IVAN LEVČIČ JE KOLESAR VELIKIH ZMOGLJIVOSTI!

O Levčiču nismo vedeli kaj posebnega. Že nekaj let je sicer med najboljšimi jugoslovanskimi kolesarji, je tudi stalen član jugoslovanske kolesarske reprezentance, vendar njegovi uspehi niso bili taki, da bi dvignili mnogo prahu. Nekateri danes trdijo, da je Levčič vedno živel v senci drugih. Morda je res. morda tudi ne, vsekakor pa drži, da je sedaj Levčič iz Karlovca jugoslovanski kolesar številka 1!

Kljub zadnjim uspehom je Levčič zelo skromen športnik: »Če bo naš pogovor kaj koristil mladim, potem sem takoj za to,« je dejal že v začetku.

Bilo je v Kranjski gori — po napornih in utrudljivih vožnji čez Vršič.

Nasmehnil se je sam sebi. »Danes je bilo skoraj tako, kot v Franciji. Vršič je seveda mnogo nižji kot so bili vrhovi na amaterskem toureu, vendar je vseeno dovolj utrudljiv. Veste, razlika je, če je cesta asfaltna ali pa če moraš požirati prah. No, razlika je tudi v tem. da smo morali v Franciji voziti s čim večjo hitrostjo tudi navzdol. Bilo je menda v osmi etapi, spuščal sem se v dolino z visokega prelaza, ko sem nena doma ugotovil, da so mi odpo-

vedale zavore. Ni bilo časa za razmišljanje. Bil sem v generalnem plasmaju na četrtem mestu — vedel sem, da bi bilo to mesto na koncu zame življenjski uspeh. Divjal sem okoli ovinkov menda bolj po zraku kot po cesti. Moji nasprotniki so najbrž mislili, da sem pravi specialist za vožnjo navzdol, vendar so kaj kmalu spoznali, da temu ni tako. Po nekaj sto metrih sem se že znašel v obrobem jarku. Padel sem, vendar nisem mislil na padec, marveč sem hitro skočil na svojo konjico in nadaljeval vožnjo navzdol. Spet sem prehiteval nasprotnike drugega za drugim — toda kaj, ko me je kmalu spet zaneslo in ležal sem v jarku. Nekaj me je bolelo, nisem vedel kaj. Oziral sem se, kje je kakšen izmed mojih prijateljev, vendar zastoj. Nobenega ni bilo. Medtem pa so vozili tekmeči mimo mene, kot bi jih neseel veter. Zdelo se mi je, da je že vse izgubljeno. Skušal sem rešiti, kar se je rešiti dalo. Bil sem jezen — divji... Menda sem po ravni vrtil pedale, kot še nikoli v življenju. Na cilju sem izvedel, da sem si sicer poslabšal plasma, padel sem s četrtega na osmo mesto, vendar sem se počutil kot zmagovalec.

NOBEN REKORD NI VEČEN

Na zadnjih olimpijskih igrah so postavljali rekorde kar na tekočem traku — in nihče ne dvomi, da bodo v športu tudi v bodoče vedno znova postavljali nove in nove svetovne rekorde. Kako si razložiti to nenehno izboljševanje rekordov?

Zvijace in pripomočki igrajo pomembno vlogo, če gre za desetinko sekunde manj ali za centimeter več. Plavalci si na primer pobrijejo s telesa vso dlako — in boljši časi so tu. Viskli, postavni metalci kladiva, si obuvajo po meri izgotovljene baletne čevlje. V njih se hitreje zasujejo in tako dosežejo s svojim orodjem tudi večjo daljino. Orodni telovadci so svoj čas pritegnili pri saltu kolena čisto k bradi; zdaj kolena nekoliko razširijo in vtaknejo glavo med nje. S tem dosežejo močnejši upogib, hitrejšo vrtenje in s tem več obratov pri vsakem skoku. Strelci negujejo svoje orožje z najfinejšim oljem, da je sprožilno pero brez trenja, sam pritisli izredno občutljiv, puška leži ob tem mirneje in zadetki v tarči so boljši.

Petdeset let se je pri veslaških čolnih komaj kaj spremenilo. Potem je pričelo nekaj reprezentanc eksperimentirati z novimi čolni in novimi vesli. Zmagali so in poleti leta 1960 na olimpijskih igrah v Rimu je

skoro vsaka reprezentanca nastopila z izpopolnjenimi čolni in vesli.

Pred vojno je ugotovil Cornelius Warnerdam, da pri skoku s palico z nekoliko daljšim zaletom preskoči 4,58 m. Prireditelj je takoj pripravil zanj daljši zalet. Drugi tekmovalci so ga posnemali in rezultat izboljšali. Namesto Warnerdamove debelo ovite bambusove palice so uporabljali tanko palico iz najboljšega švedskega jelka. Ta palica je bila lažja, bolj elastična in je omogočila tudi boljši odziv. Danes uporabljajo atleti samo še takšne palice.

Med plavalci je Johnny Weissmüller držal svetovni rekord na 100 yardov sedemnajst let. Danes je najbrž sto ali več gimnazijcev, ki bi ga premagali. Zakaj? Delno tudi zato, ker so dandanes plavalni bazeni hitrejši. Prevesni žlebiči in plavajoče, za roko debele mejne letve med progami obdržijo vodno površino tudi tedaj mirno, kadar udarja po njej osem plavčev hkrati. In sodobni plavalci delajo salto obrat, na katerega Weissmüller najbrž ne bi nikoli prišel!

Tudi atletske proge so postale hitrejšje. Ko je Skandinavac Gunder Hägg postavil nov svetovni rekord na 1500 m, je to dosegel z progi, ki je bila

Razgovor z najboljšim

jugoslovanskim kolesariem I. Levčičem:

Vedel sem, da bom lahko še marsikaj nadoknadil in da je tudi osmo mesto zame velik uspeh.

»To pa še ni bilo vse. Goto-vo ste že slišali, da se mi je v zadnji etapi pokvarilo kolo. Takrat sem mislil, da mi bodo povsem popustili živci. Tik pred ciljem — pa vse izgubljeno! To-liko truda za prazen nič? Imel sem srečo, Sebenik mi je odstopil svoje kolo in z njim sem nadaljeval vožnjo. Lahko si predstavljate kako je na tujem kolesu. Končno sem le zagledal naše z mojim kolesom. Vendar, tudi takrat nisem imel sreče. Komaj sem poskusil voziti, sem že ugotovil, da veriga ne leži dobro na kolesu. Vožnja je bila enostavno nemogoča. Stopil sem

V B O R B I Z A T O Č K E

Ob proslavi občinskega praznika v Radovljici

V okviru proslav občinskega praznika v Radovljici so bila organizirana razna športna tekmovanja. V nogometu sta se srečali sindikalni moštvi podružnice »Veriga« Lesce in »Elan« Begunje. Zmagalo je moštvo »Verige« z visokim rezultatom 7:1. Ob zaključku praznika so priredili nogometni turnir, na katerem so sodelovala 4 moštva in sicer: »Phönix« iz Stuttgarta, ki se nahaja na letovanju na Bledu, »Mladost« iz Smedereva, ki je na

taborjenju pri Sobcu, »Naklo« iz Naklega pri Kranju in domači »Prešeren«. V izločilnem srečanju je »Prešeren« premagal moštvo »Phönix« iz Stuttgarta z 3:1, »Mladost« iz Smedereva pa »Naklo« z 4:1. V borbi za prvo mesto sta se srečala »Prešeren« in »Mladost«. Mladost je zmagala z rezultatom 3:2 in osvojila pokal OBLO Radovljica. Drugo mesto je pripadlo »Prešernu«, tretje moštvo »Phönix« in četrto nogometšem iz Naklega.

Vaterpolo turnirja na kopališču v Radovljici so se udeležili »Triglav« Kranj, »Ilirija« Ljubljana in domači »Prešeren«. V prvi tekmi je »Ilirija« premagala »Prešerna« z tesnim rezultatom 6:5. V drugi pa »Triglav« »Prešerna« z visokim rezultatom 12:1. Tako je »Triglav« osvojil prvo, »Ilirija« drugo in »Prešeren« tretje mesto.

Poleg teh prireditev je bil prirejen polizunko lahko atletskega mitinga na nogometnem igrišču »Prešerna« v Lescah in spretnostna vožnja z avtomobili, motorji in mopedi v Radovljici.

B. N.

KJE SO MEJE ZMOGLJIVOSTI ČLOVEŠKEGA TELESA?

preko celega leta. Poskušal je celo s tremi treningi dnevno, z enim za vzdržljivost, z enim za hitrost, s tretjim pa za stil plavanja. »Nekoč,« pravi Stager, »smo trenirali za šalo. Zdaj je to sveto resna stvar.«

Vedno znova se postavlja vprašanje, kje leži v športu meja človekove zmogljivosti? Oglejmo si samo metodo treniranja znamenitega avstralskega tekača Eliotta. Ko se je Eliott pričel pripravljati za naskok na dotedanje svetovne rekorde, je štirikrat v tednu tekkel po delu 16 kilometrov po melbournskih parkih. Sobote in nedelje pa je prebil v taborišču svojega trenerja Ceruttija. Tam je vstajal ob petih zjutraj, tekkel 1000 metrov do obale, kjer je trideset minut tekkel po mivki, nato je skočil v vodo, da se je osvežil, in se v ostrem tempu nato odpravil na zajtrk. Toliko za uvod. Po zajtrku je šele začel resnično trenirati in pri tem pretekel čez 50 km. Potem je do kosila dvigal uteži. Po kosilu in po kratkem počitku se je vrnil na obalo k sipini, visoki kakor osemnadstropna hiša, z naklonom 60 stopinj in poraščeni s čvrsto travo. Po tej strmini je tekkel navzgor, na drugi strani navzdol, pa spet okrog sipine in znova navzgor, toliko časa, da se je onemogel združil. Neki ča-

sopisni reporter ga je nekoč videl 45-krat teči po sipini navzgor.

»Nihče ne more reči, kaj Elliottovo telo v resnici zmore,« pravi trener Cerutti. Lahko pa bi dodal še: »... ali telo kate-regakoli atleta.«

V vsaki športni disciplini trenirajo športniki dandanes mnogo bolj resno in bolj trdo kakor poprej. Da niso mogli Gunder Hägg, Glenn Cunningham in drugi veliki tekači doseči za milijó čiste štiri minute, je manj pomembno kakor dejstvo, da so bili temu rezultatu tako blizu s tako malo treninga!

Poleg zvijac, pripomočkov in novih metod treniranja, ki lahko marsikaj rekord pojasnijo, pa ob tem ne smemo prezreti še enega faktorja, to je višine človeškega telesa. Človekova prehrana je dandanes boljša in boljša, ležena med športniki redkejša. Človeško telo pa postaja vedno višje. Čim višji pa je atlet, toliko višje bo najbrž tudi skočil in toliko hitreje bo bržkone tudi tekkel. Dokler človek še ne trenira ves dan, dokler se njegovo telo ne preneha razvijati in rasti in dokler ne preneha ljudje odkrivati vedno novih zvijac in pripomočkov — toliko časa tudi ne bo rekorda, ki ga ne bi slej ko prej zopet izboljšali.

NAŠ ŠPORTNI KOMENTAR

Dvojna zmaga v Celju

Minulo nedeljo je bila vrsta kvalitetnih športnih prireditvev. Težko se je pravzaprav odločiti, kjer je bilo lepše — ali na državnem prvenstvu v veslanju, ali na državnem prvenstvu v padalstvu, ali na katerikoli prijateljski nogometni tekmi, ali morda na zelo zanimivem atletske troboju atletskih reprezentanc Slovenije, Srbije in Hrvatske. Odločili smo se prav za atletske prireditve.

Troboj Slovenija, Srbija, Hrvatska je bil generalna, kakršne še nismo videli. Generalna za vse tiste, ki se bodo potegovali za čimlepa mesta na državnem prvenstvu in seveda tudi za tiste, ki kanijo obleči majico z državnim grbom prihodnje leto, ko bo na stadionu JLA v Beogradu največja atletska prireditev, kar smo jih kdajkoli videli v Jugoslaviji — evropsko prvenstvo.

Prav zato lahko z zadovoljstvom zapišemo, da so slovenski atleti na vse te težke nastope, ki so pred durmi, dobro pripravljeni.

Če prelistamo seznam rezultatov, se lahko najprej ustavimo pri Longerju. Ta »stari« slovenski atlet tudi tokrat ni odpovedal. Potrdil je, da ima še vedno najhitrejšje noge v Jugoslaviji. Zmagal je v teku na 100 m in tudi v svoji disciplini — na progi 110 z ovirami.

Nikakor ne moremo tudi mimo razpoloženega Hafnerja, ki je na 3000 m zmagal in dosegel tak rezultat, ki ga uvršča že v mednarodno elito. Ime Hafnerja se bo kmalu pojavilo v evropskih javnostnih lestvicah. Brez dvo-

ma velja Hafnerja pohvaliti za njegov vztrajen trening in dobre rezultate, ki jih izboljšuje iz meseca v mesec. Nobenega dvoma ni, da je Hafner kandidat za boljša mesta tudi na evropskem prvenstvu.

Se obisk pri atletinji iz »stare garde«. Prav tako kot Longer, si tudi Sikovčeva ne pusti vzeti naslova najhitrejšje Jugoslovanke. Nasprotno! Marljivo trenira in njen cilj je — dober rezultat na evropskem prvenstvu! »Rada bi čimbolj razveselila jugoslovanske prijatelje atletike,« je že večkrat dejala. No, prvo veselje jim je pripravila že v nedeljo, kajti njen rezultat v teku na 100 m pomeni skok v vrh evropske atletike.

Vredno je omeniti tudi, da je Kolnik v troskoku porušil 15 let stari rekord Zagorca. Skočil je 14,50 m, kar sicer ni nekaj izrednega, vendar je dejstvo, da je Zagorčev rekord veljal polnih 15 let, in da ga je sedaj spravil v svoj žep Kolnik, tudi nekaj pomeni.

Ni torej nobenega dvoma več — slovenska atletika je na dobri poti. Rezultati so solidni, vztrajnost atletov velika, že bližnje državno prvenstvo v Ljubljani pa kaj pokazalo, če je kje še kaj prostora za nove državne rekorde. Potem pa je pred našimi atleti zares velika naloga, morda najvažnejša v njihovi športni karieri. Evropsko prvenstvo na domačih tleh, to je priložnost, ki pride samo vsakih nekaj desetletij. Velja jo izkoristiti!

V. Z.

s kolesa — jokal — kiel — si pulil lase. Sedaj je res vse končano. Ves trud zaman. Nobene rešitve ni več. Kolona je dirjala mimo mene...

Konec koncev so mi le popravili kolo. Zdirjal sem naprej. Prišel sem na cilj — peti v skupni uvrstitvi!

Tak je storil Ivan Levčič. Kolesar — borec. Živi v Kar-

Pred zoro spet: Naprej! Poiskal sem zdravnika. To je bila neka tovarišica. Ime sem pozabil. Zahteval sem odpustnico. Mislim sem, da sem zdrav. Zdravnica me ni hotela poslušati. Šel sem za njo in jo prosil. Zaman.

— Bolan si, je rekla in jaz sem »moral« biti bolan, nisem smel biti borec, nisem smel med vojake.

4 Lovro Reič:

Ešalon smrti

Eh, ne bomo tako! Sklep naše zdravnice mi ni bil všeč. Tudi sam vem, kako pridem do svoje čete. Komisarju in komandantu bom pa že nekaj natvezil.

Medtem ko je kolona bolnikov izginjala v gozdu, sem zaostal, potem pa kar se da hitro krenil proti Sušickemu jezeru. Ko sem prispel, sem obstal kot ukopan. Nikomur nisem mogel lagati. Tu ni bilo tovarišev, da bi jih pozdravil in se jim javil: prispel sem, našel pa nisem nikogar.

Mrtva tišina zapuščenega kraja me je zazebala od arca: pomislil sem, da me bo od žalosti konec. Spet, kdo ve kateri, sem ostal sám. To me je bolj grizlo kot bolezen. Spet sem zbolel. Nemoč tifusarja me je objela z vso silo. Legel sem. Bledel sem.

Odkrila so nas letala

Naslednji dan sem odšel. S tifusarji. Prišla je nova skupina. Utrujenji so hodili drug za drugim. Kot da bi iz zemlje rasli, sami okostnjaki brez življenja. Pridružil sem se jim. Brez besed. Nihče ni ničesar rekel. Bili smo enaki. Bil sem eden med njimi, enakopraven v svoji nemoči, enak med enakimi.

Zgodaj popoldne, na neki poseki, so nas odkrila nemška letala. Pikirala so in nas obsula z bombami. Ko so vse zmetali, so nas začeli strahovito mitraljirati. Rafal za rafalom je sekal po poseki med izčrpanimi tifusarji, ki niso imeli moči, da bi stekli in se skrili. Padali so. Kjer so padli, tam so tudi ostali.

Zmračilo se je že, ko smo zapuščali to morišče. Čeprav smo bili na smrt utrjeni in na robu malodušnosti, smo morali nositi še ranjence. Polmrtvi so reševali svoje tovariše. Tako smo se počasi premikali, tako so nam bile noge težke, da so mnogi med nami mislili, da sploh ne hodimo. V resnici: bolj smo se plazili, kot hodili.

Zapel sem...

Privlekli smo se do neke vasi. Čakalo nas je veliko presenečenje: dali so nam toplo hrano; riž z mesom. To je bil poslednji obrok, ki so nam ga kuharji pripravili na vsej tej dolgi poti v tej koloni.

Ne vem: ali od toplega obroka, od kratkega odmora, ali od te vasi, mogoče po tistem strašnem bombardiranju, sem začel okrevati. Občutil sem to najprej tako od daleč, nedoločeno: čutil sem kri v žilah, telo se mi je ogrelo in nisem več blodil. Noč v vasi sem prespal, kot bi se na novo rodil. Jutro se mi je zdelo lepo. Že dolgo ne tako.

Ko smo zjutraj krenili, sem zapel:

O kako dolgo že nisem pel! Kako dolgo mi že ni bil korak tako lahak in gotov. Tako je bilo, kot bi se jutro samo zaradi mene rodilo. Nisem dolgo pel.

bolje kot tisti, s katerim naj bi delil vse, pa tudi zdravje. Hotel bi se na kak način opravičiti. Zato teka od enega do drugega, pomaga borcu iz Bosne, pa spet Ličanu, tolaži Dalmatinca. Vseeno, kako mu je, kako mu je ime, od kje je in kakšen je. V takšnih trenutkih postanejo drugi tvoja dolžnost. V lastnih očeh si vreden samo toliko, kolikor in kako drugi živijo. To ni samo zavestna odločitev, to je preprosto nagon. Nagon, močan kot so lakota, žeja, žalost ali ljubezen.

Na tem pohodu proti Pivi, na pohodu mojega okrevanja, tako se mi je vsaj zdelo, so okoli mene ves čas umirali. Žalostno jih je bilo gledati. Upirali so se s poslednjimi močmi in tako, pravzaprav brez življenja, kazali nekaj nečloveškega, nekaj kar si ni moč zamisliti, in hodili dalje. Stopal sem poleg tovariša in spominjam se: še preden smo prišli v Rudino, čeprav popolno-

pomiril. Vedno težje je bilo. V mraku smo večkrat zašli med grmovje in med skale. Zadevali smo se drug v drugega, padali in spet vstajali... Mile je bil spet nekaj časa tiho. Preden pa se je zdanilo, ko smo šli iz Vučeva, mi je zašepetal:

— Tovariš, ubij me. Ne morem več, ubij me, reši me!

Mile ni bil edini. Med nami je bilo samo nekaj zdravih, to se pravi ozdravljenih, ostali, večji del ešalona, so se komaj premikali. Med nami so bili tudi Italijani. Ujetniki. Eden med njimi mi je pomagal nositi Mileta. Tedaj sem tudi ostalim Italijanom ukazal, naj pomagajo najbolj izčrpanim partizanom. Molčali so in gledali v tla. Nihče se ni zmenil za ukaz. Skrbeli so zase. Če bi imel kakršnokoli orožje, bi verjetno koga med njimi ustrelil. Ker ga nisem imel, sem se sklonil, pobral gorjačo ob poti in najbližjega udaril.

— Slišite, pomagajte! Šele tedaj, ko so zaslišali nevarnost, so pomagali izmučenim tifusarjem po strminah Vučeva.

Ešalon bolnikov je bil vedno bolj lačen. Tifusarji so padali in bledeli. Jemali so porcije, hiteli k drevesom, nekaj časa čakali ob deblih, potem pa prežvekovali — nič. Mislili so, da jedo, da so dobili obrok. Italijani pa so se znašli. Od poginulih konj, ki smo jih že prej pojedli, so si natovorili v nahrbtnike čreva. Vsi so od teh črev smrdeli. Nekateri med nami so jih kleli. Vendar na pohodu nad Vučevom, ko smo se ob Pivi jeli vzpenjati, in ko nismo imeli ničesar več, so nam ostala samo še konjska čreva. Italijani so jih začeli prvi prežvekovati.

— Razdeli čreva vsem borcem! sem ukazal in večji kos odnesel Miletu. Mile pa ni mogel več jesti. Bil je brez zavesti. Ni se več prebudil. V nekaj urah je umrl. Da bi ga tedaj, mrtvega, videli najbližji sorodniki, najboljši znanci, ga ne bi spoznali. Tu, kjer je umrl, smo ga pokopali. V bukev nad grobom sem z nožem urezal:

»Tu leži borec Mile z Bani-je«.

Vzpenjali smo se. Neprehodne vzpetine so nas ustajale. Vsak trenutek. Deset kilometrov takšne poti smo uspeli prehoditi v eni noči in dopoldnevu. Ko smo hodili čez most, ki je bil pravzaprav bolj majava brv, smo se srečali z borci V. črnogorske brigade. Zasijale so nam oči. Vsi smo si želeli, da se vrnemo med žive, med zdrave, med borce. Pozdravili smo Črnogorce. Zavidali smo jim, vendar brez zlobe. Vsakod od nas, kot da bi jim s pogledom šepetal:

— Vi greste, mi ostanemo in zdi se, da bomo za vedno ostali.

Slutil sem, da je pred borci življenje polno nevarnosti, da je vsak njihov boj veličastveno tveganje, izreden pohod. Tovarišem iz moje kolone je bilo skrajšano to življenjsko tveganje, omejena možnost, da bi vrgli kocko. Za njih je bila kocka že vržena. Oni ostanajo. Ostanajo dan za dnem na stezah. Našo sled ni bilo težko odkriti: odkrivala so jo trupla.

Kolona, bitja okoli mene niso živela. To so bila živa trupla.

— Tovariš, je nekdo ječal za menoj. Prosil me je, naj ga postavim na noge. Pomagal sem mu in že sem slišal tistega pred seboj:

— Umiram, pomagaj!

Dopoldne tega dne smo hodili skozi vas Rudine. Nekaj ur pred našim prihodom so vas popolnoma razdejali. Sem pa tja je bilo videti dim, nekje je cvilil ranjen pes. Neki človek je klical na pomoč. Ne vem, kako se je to zgodilo, vendar, ko smo šli mimo tega ranjenega človeka, sem utrujen na smrt, nehote zapel:

Tovariš pojdi z nami, tvoja vas gori...

Vendar nobene pesmi ni bilo več, nobene molitve, ki bi tega človeka lahko oživila. Ne vem, kaj se je zgodilo z njim. Kolona tifusarjev ni imela časa, da bi se ustavljala. Po strmi rebri smo se spuščali proti kanjonu Pive, ki je šumela tam zdolaj in lizala stoletne skale.

So trenutki, ko človek smatra svoje zdravje za svojo krivico. Težko mu je, ker se počuti

ma izčrpan, je vendar še vedno prisebno, glasno, sam s seboj, govori:

— Daj, Mile, samo še malo, Mile... — Na bregovih Pive, v tistih skalnatih kotanjah, je popolnoma onemogel. Tod nekje je našel debelo palico. Opral se je nanjo. Ko pa mu ni bila več v pomoč, jo je poskušal uporabljati kot orožje. Z njo si je hotel vzeti življenje. Legel je pod staro bukev in se začel udarjati: tolkel se je po glavi, po nogah, po trebuhu. Z vso močjo se je udarjal. Pri tem ni niti pisnil. Tolkel je po sebi. Ubili pa se ni mogel. Ta nekdanji visoki, močni fant, je izhlapel od boleznin in ni imel toliko moči, da bi se ubil.

Zagrabil sem palico in si ga naložil na hrbet. Tako, kot je moj prijatelj Jožo storil z menoj. Mile je molčal. Mislim, da ni bil pri zavesti. Ni bil težak. Prve ure sem ga lahko nosil. Ko se je zmračilo, prav tedaj, ko smo se vzpenjali po strmini blizu Vučeva, se je začel Mile tresti in kričati:

— Koljači, ne mučite me. Koljači...

Le s pomočjo tovarišice bolničarke, ki mi je priskočila na pomoč, sem uspel, da sem ga

CIGARA NA GOLEM TELESU

Zgrabile so ga štiri močne roke. Počutil se je kot v kleščah. Niti premakniti se ni mogel. Schultz je stopil poleg, mu strgal srajco na prsih, potem močneje povlekel cigaro, otresel pepel in žarečo cigaro pritisnil na golo kožo svoje žrtve.

Duval-Romans je od grozne bolečine kriknil...

»Sedaj boš, Jean Duval, naposled spregovoril. Kdo te je poslal semkaj, koga si moral najti?« je vpil nanj razjarjeni Schultz.

Tudi če bi hotel, Duval-Romans ni mogel ničesar reči. V ustih je imel polno krvi...

Schultz je pobesnel. Planil je na Francoza. Udaril ga je s pestjo v desno oko, z drugo roko pa mu nameril sunek v nos in usta. Nesrečnik je začel še močneje krvaveti. Duval-Romans se je spet onesveščen zgrudil na tla...

ONEMOGOČEN SAMOMOR

Tistega dne je bilo zelo hladno. Pihal je leden veter. Mrz je hitro osvežil Duvala-Romansa. Ovedel se je in vse mu je postalo na mah jasno.

Vse to se je dogajalo natanko 24. januarja 1941.

Kaj mu v takem položaju drugega preostane, kot da napravi samomor!

Počasi in oprezno, da ne bi opazili, je dvigal roke proti zavihu na suknjiču. Vedel je, da pod levim zavihkom... Potipal je... Ostal pa je presenečen. Njegov suknjič je bil raztrgan in gumb s truplom je izginil. Ni ga bilo več...

Solze so mu privrele v oči...

Pet minut kasneje se je tovornjak ustavil. Bili so na dvorišču civilne kaznilnice v Nantesu. Odvlekli so ga v celico.

ŠESTORICA V CELICI

Brž, ko je prestopil prag celice, se je od novih udarcev onesvestil. Koliko časa je bil brez zavesti, ni vedel. Ko se je ovedel, je zagledal okoli sebe znane obraze:

François, Gaston, Savier, Pierre, Jean...

Z njim jih je bilo tako šest v celici. Vsi so bili hudo pretepeni. Krvavi so bili, razbitih nosov, z modricami okoli oči in z zlomljenimi zobmi v razmajanih čeljustih. François mu je povedal, kaj se je zgodilo:

»Francis je takoj začel z neko deklino. Povedal ji je, da smo prišli iz Saint Lervana in da gremo na otok Batz... Deklina mu je rekla, da ve za nekoga, ki nam bo pomagal. In, tako se je začelo...«

»Kje pa je Francis?« je vprašal Savier.

»Ne vem,« je odgovoril François. »Zaradi mene lahko pogine odprtih ust...«

Oglasil se je Gaston:

»Zdi se mi, da so nas namerno zaprli v eno celico, da nam bodo pokazali, kako uničijo vso skupino.«

ZIVI MRTVECI

Duval-Romans in njegovi štirje tovariši tudi zdaj niso spregovorili. Ko so končali z zasilševanjem, je telo med njimi spet brez moči in zavesti obležalo na tleh. To je bil Duval-Romans.

Pozneje so jih spet nekam odpeljali. Bili so živi, izmrvarjeni mrtvci. V tovornjaku jih je bilo devet. Med njimi so bili štirje neznanci. Nihče ni vedel, kam jih peljejo.

Nenadoma je tovornjak zapeljal z glavne ceste in se po nekaj sto metrih ustavil. Motor je onemel...

Napeto so čakali, kaj se bo zgodilo in kam so jih splen pripeljali. Vsi so slutili najhujše. Naposled so se odprla vrata. Nemški narednik je nekaj zakričal. Iz tovornjaka so videli rob gozda. Čakali so četrto ure. To je bilo strašno pričakovanje.

Potem so se pojavili vojaki s puškami. Neki podčastnik je zakričal:

»Raus! Raus!...«

TOVORNJAK S KRSTAMI

Z muko so pretepeni ljudje poskakali s tovornjaka. Duval-Romans je na obrazu začutil rahle sapice, ki so prišale duh morja. Streljaj od njih so se na livadi pasle krave. Videli so tudi nekaj hiš na periferiji Saint Servana.

Vse je kazalo, da so jih Nemci pripeljali tjakaj, kjer so tisto noč pristali s padali.

Ujetniki so morali do roba gozda. Ko so se obrnili, je Duval-Romans opazil nekaj grozljivega: tovornjak s krstami.

V želodcu ga je zaskalelo, kot da bi ga kdo udaril s pestjo.

Vtem se je pojavil Schultz. Razkoračen se je postavil pred devetorico. Za njim so se razvrščali vojaki s pripravljenimi puškami.

LAŽI V DRUGI SVETOVNI VOJNI • LAŽI V DRUGI SVETOVNI VOJNI • LAŽI V DRUGI SVETOVNI VOJNI

OPERACIJA »V«

Rusi naj bi sodelovali v planu »Telesna garda« na ta način, da bi Nemcem »pokazali«, da z ofenzivo ne bodo začeli pred junijem, hkrati pa bi s premikom čet in letalskimi poleti sprožili njihovo pozornost na območju Skandinavije. Razen tega bi morali Rusi ustvariti vtis, da pripravljajo veliko spomladansko ofenzivo v Bolgariji in Romuniji.

S Kuznecovim smo imeli tri razgovore. Bil je navdušen nad Bevanovim načrtom, vendar pa je predlagal precejšnje številne spremembe, od katerih smo nekatere sprejeli.

Pri uresničitvi načrta so se pojavile nekatere »napake« in »luknje« v informacijah tudi v sovjetskem tisku. Presenetilo so tako zaveznike, prav tako kot Nemce. Samo tisti, ki so vedeli za načrt »Telesna garda«, so vedeli, da so novice namerno objavljene, samo zato, da bi preslepile sovražnika. Maja 1944 mi je general Kuznecov sporočil, da bo Sovjetska zveza simulirala pokus izkrcavanja v Petsamo in da je realnost simulacije dosegla takšno stopnjo, da so koncentrirali precejšnje število pomorskih sredstev v zalivu Pola, letalstvo pa je izvršilo veliko število poletov nad Norveško. Ruski del načrta se je uspešno odvijal.

Med tem časom pa so Nemci »uspeli« zvedeti, da je neka ruska vojaška misija odpotovala na Škotsko, da bi koordinirala ruski napad z angleško-ameriško invazijo. Nemci so tudi »zvedeli«, da sovjetsko visoko poveljstvo organizira armijo posebnih čet na centralnem delu fronte, in da je le-to izdalo ukaz, da priprave za napad zaključijo do konca junija. Razen tega so Nemci prav

tako prek nekega »svojeaga« agenta »zvedeli«, da so prejele ruske rezerve, ki so bile globoko v zaledju, ukaz, naj krenejo v rajon operacij v začetku julija.

Glede naše ideje o ruskem izkrcavanju v Romuniji in Bolgariji je Kuznecov rekel, da so idejo sprejeli, vendar ne kot lažno, temveč kot resnično. Tod bodo organizirali v resnici veliko ofenzivo, ki bo popolnoma dezorientirala Nemce.

Operacija »Telesna garda« je popolnoma uspešna. Rusko sodelovanje v uresničitvi načrta je bilo popolno in absolutno.

Zgodba o črki »V« je ena najbolj zanimivih v zgodovini druge svetovne vojne. Začela se je neke temne noči pozimi 1940, ko so nad okupirano Belgijo razglasili letalski alarm. Zavijanje siren in streljanje protiletalskih topov nista preprečila nekemu mlademu belgijskemu rodoljubu, da je med brnenjem zavezniških letal stekel na cesto, in po vratih z velikimi črkami izpisoval velike črke »RAF«. To je bil simbol zavezniških sil in upanje na skorajšnjo svobodo.

Tako se je rodila ideja za veliko psihološko akcijo.

Naslednje tedne so se črke RAF jele pojavljati po vsej okupirani Belgiji kot simbol upora in hrabrosti. Poročila o teh dogodkih so prispela prek kanalov v London. To je bilo na začetku 1941. Eden med tistimi, ki so prebrali ta poročila, je bil pokojni Victor de Lavelei, bivši član belgijske vlade, ki je bil tedaj urednik BBC za oddaje, namenjene Belgiji.

Dolgo je izpisoval črke RAF na koščke papirja, sedel pred njimi, jih gledal in mislil. Nenadoma pa jih je prečrtal in namesto njih napisal samo eno črko. Veliko, krepko »V«. »V« za Victory, »V« za Victor in »V« za Vriehheid v flamskem jeziku. Črka »V« je v vseh treh jezikih pomenila isto, in precej lažje jo je napisati v mraku, saj je šlo zdaj samo za eno črko in ne za tri. Se malo je razmislil o tem, potem pa je v eni naslednjih oddaj sporočil svojim rojakom, da je slišal za njihovo akcijo pisanja črke RAF, jih pohvalil in jim predlagal, naj namesto RAF odslej pišejo samo črko »V«.

Približno ob istem času je novinar Douglas Ricci, ki je delal v »Komiteju za govorice«, napisal članek o uporabi radijskih oddaj v boju proti Nemcem. Ricci je razčlenil gospodarski položaj Nemčije, posebno je poudaril nemško pomanjkanje, kar se tiče bakra in gumija, prav tako pa tudi dejstvo, da je v Reichu nekaj milijonov tujih delavcev, ki so bili s silo pripeljani. Predlagal je, naj prek radijskih oddaj začno apelirati na te delavce, da bi organizirali sabotaže po nemških tovarnah.

V kratkem so začele prihajati v London novice o odporniškem gibanju v Evropi.

Na ta način so bili zbrani vsi elementi za začetek velike propagandne akcije.

Maja 1941 je bilo že vse pripravljeno in BBC je začel s svojimi oddajami za okupirano Evropo. Glavna osebnost teh oddaj je bil »polkovnik Britton«, človek, ki je prišel iz okupirane Evrope in ki pripoveduje, kaj vse je videl in doživel. V resnici je bil »polkovnik Britton« Douglas Ricci.

V okupirani Evropi se je znak »V« vedno bolj pogosto pojavljal. Pisali so ga s kreda po zidovih, po vratih nemških barak in na hrbtih nemških vojakov, ko so sedeli v kinematografih. Črko »V«

so natisnili na majhne letake in jih v tisočih in tisočih izvodih raztrosili v Parizu, Amsterdamu in Bruslju. Črko »V« so pisali po cestah, kjer so korakale nemške čete. Žene so obešale perilo v obliki črke »V«.

»Operacijo V« so še naprej izpopolnjevali. Sprožili so idejo, da bi znak »V« reproducirali tudi zvočno. Kaj je o tem napisal Douglas Ricci:

»Zgodilo se je to junija 1941, ko sem v okviru serije radijskih oddaj pod imenom »polkovnika Brittona« omenil črko »V« po Morsejevi abecedi (takole /...-), hkrati sem jo odtipkal na mizi, potem na stekleni čaši. Med oddajo sem povedal tudi, da se Beethovnova simfonija začne z istim ritmom in da je vsa simfonija ustvarjena kot simbol usode, ki trka na vrata...«

Da bi olajšal poslušalcem BBC poslušanje čim bolj naskrivaj, je predlagal, naj se oddaje začnejo z udarjanjem črke V na boben.

Signal V je imel rušilno moč na nemško moralo. Kaj o tem pripoveduje neki ujeti nemški častnik:

»Mi smo se na začetku obnašali proti črki »V« kot proti odlični šali. Priznati moram, da nas je iznenadilo njeno zvočno obeležje. Zategadelj smo jo zasovražili. Ko sem poslušal tiste skrivnostne udarce, posebno ponoči, so mi šli mravljinci po plečih.«

Kampanja črke »V« je osvojila tudi Winstona Churchilla. Vse govore je začel tako, da je dvignil kazalec in sredinec, ki sta sestavljala črko V.

Tako je nastala in se razvijala ena najuspešnejših akcij psihološke vojne v drugi svetovni vojni. Nemci so bili prisiljeni, da so črko »V« razglasili tudi za svoj simbol, vendar vse to je bilo brez učinka, črka »V« je ostala simbol zmage zaveznikov.

TAINI POHOD

mitar mилошевић

»Nič lažjega, precej takih ljudi imam,« je pristal komandant.

Kmalu potem so se trije Nemci in dva četnika odpravili v gozd pod Nesirenom. Hiteli so, da bi bili čimprej na cesti nad Mateševim proti Andrijevi. Vedeli so, da tam ni partizanskih položajev, zanašali pa so se na kurirje in morebitne patrolje. Tudi prebivalstvo bi jim moglo postreči z dragocnimi podatki, so rekli.

»Ugasite luč, zdaj smo na nevarnem terenu,« je rekel četnik in se obrnil k Beringu.

»Kako pa bomo hodili?« je vprašal poročnik, ko mu je Bering prevedel četnikove besede.

»Hoditi bo treba po stopinjah, takole drug za drugim, pa bo vse v redu. Kmalu bo vžsel mesec,« je razložil četnik.

Ko so zavili na pobočje od Nesirena proti Mateševu, so kar dobro videli. Na vzhodu so se razgrnili oblaki, pokazal se je zadnji krajec.

Spuščali so se po travniku, koder so rasle v grmovju leske, glog in robide. Zdrznili so se ob rezkem klicu:

»Stoj!«

Ker niso govorili, je zadržala strojnica. Med pokanjem pušk je nekdo zapvil:

»Vdajte se! Odložite orožje!«

Poročnik Tippelskirch je potegnil samokres in začel streljati, potem pa je izrgal izza pasu ročno granato z lesenim držajem in jo v velikem loku vrge proti kraju, kjer je drdrala strojnica. Trenutek zatem se je sklonil in stekel med grmičevje.

Eden izmed četnikov je zastokal, potem pa je vpil:

»Ne puščaj me tu, Todor, prosim te!«

Druga četnika ni bilo več.

Gibčni Heise je ležal za leskovim grmom in praznil šaržerje svojega avtomata. Vrgel je bombo in odskočil, potem pa je naglo in lahko noč kot lisica stekel od koder je bil pravkar prišel. Zapletel se je v robidnice in se zvil po strmini. Nad njim so siknile krogle iz brzostrelke. Zdalo se mu je, da vidi nad seboj človeka, ki kleči in strelja, zato je smuknil v potok in se začel v temi umikati na slepo srečo. Potem pa se ni več znašel. Onstran potoka se je začel bukov gozd, ki mu je zastiral pregled nad okolico.

Ves odrevenel je Johann Bering tiho ždel pod glogovim grmom. Ni streljal, ker je sodil, da bo najbolje, če ne izda svojega skrivališča. Takrat pa so zavijžgale krogle v njegovi bližini. Stekel je. Na strmini je glasno sopol, dušilo

ga je od napora, zato je zavil na desno in se kar na lepem znašel na stezi. S pripravljeno puško je stekel po njej. Malo je manjkalo, pa bi se bil zaletel v nekoga, ki mu je prečkal pot. Iz bližine je ustrelil po neznani senci. Pri medli mesečini je opazil, kako se je človek zgrabil za prsi in omahnil.

Bering je smuknil za skalo, ki jo je zakrivala bodičasta veja. Pogledal je proti človeku, ki je obležal na stezi. Bil je Todor, eden izmed tistih dveh četnikov, ki sta šla z njimi.

Ranjenec je pritrjeno hropel. Zadelo ga je v prsi. Bering je stopil k njemu.

»Kaj je s teboj?« ga je vprašal.

Četnik je segel po pištolo. Hotel jo je naravnati proti Nemcu.

»Ti... Ti si me...« S težavo je govoril.

Bering ga je s puškinim kopitom po glavi, potem pa je ustrelil vanj iz neposredne bližine. Ne da bi se ozrl, je stekel proti gozdu. Ko je bil že daleč, je poklical najprej tiho, potem pa glasneje:

»Herr Tippelskirch! Herr Leutnant! Halo!«

Odziva ni bilo, zato pa je Bering slišal strele za seboj. Zdrvel je skozi gozd, se opotekal in padal, vendar je naglo napredoval tja, od koder je bil prišel.

Spodaj na pobočju se je skupina partizanov zbrala ob ranjenem četniku. Zasliševali so ga, vendar si ni upal ničesar povedati o tistih treh Nemcih.

»Pet nas je bilo v patrolji... Komandant nas je poslal... Hotel je vedeti, ali pripravljate napad,« je povedal med stokanjem.

»Pripravite nosila! Odnosite ga dol,« je naročil partizan, ki ga je zasliševal.

Kmalu potem je bilo spet vse tiho. Partizanska zaseda je ponovno zavzela položaje in se pritajila.

Poročnik Tippelskirch je lezel po pobočju in prišel do planote, od koder se je mogel razgledati po okoliških hribih. Na splošno se je orientiral, vendar ni vedel, kam naj jo ubere, ker se po ničemer ni mogel spomniti poti, ki se jo bili prehodili v temi.

Cepprav je mesec že davno vžsel, je bilo v gozdu tema. Tippelskirch je padal in se spotikal ob drevesne korenine. Le počasi je mogel naprej, vmes pa se je čudil, od kod nenadoma toliko globeli, strmih bregov ob potokih in vzpetin, ko pa se je prej zdelo, da je vse le lahno položno, skoraj ravno. Ni vedel, da v teh gozdovih ne smeš nikoli hoditi naravnost, temveč moraš iskati komaj vidne steze, ki se počasi

vzpenjajo ali se spuščajo v križajočih se ovinkih. Tako se izogneš padcu v potok, hkrati pa ti ni treba lesti po težko prehodnem, strmem pobočju naravnost navzgor.

Cepprav je bil ves prepoten in je uniforma visela z njega, je vendarle počasi napredoval in se bližal Pajkovemu viru. Jezil se je zaradi neuspeha, hkrati pa razmišljal, kaj naj reče, ko se bo vrnil v enoto.

»Mar je to vojskovanje?« je razglabljal med sopihanjem. »Mar se mora nemški vojak potikati po planinah kot kak divjak? Preostane mi le še to, da spet izkoristim četniške podatke... Zavlačeval bom kar se le da dolgo... Mogoče pa se še kaj zgodi... Le kaj je za Beringom in Heisejem? Brez Beringa se s temi divjaki še sporazumeti ne morem...«

Hermann Heise se je spuščal po strmini k nekakšnemu potoku, ki je žuborel med bukvami, vmes pa se prisluškoval na vse strani. Nehote se je domislil Berlina, velikega evropskega mesta, kjer se je rodil. Kako srečne dni je imel! Oče, ki je bil živilski trgovec v predmestju Wilmersdorf, je toliko zaslužil, da so udobno živeli. Hermann je hodil na vse športne prireditve, hkrati pa je korakal z odredi Hitlerjugenda, se sprehal po tiergartenskih drevoredih, se vozil z motornim kolesom do Potsdama in okoli jezera... Zdaj pa se potika v tem mračnem gozdu on, mladi Nemec, osvajalet, nadčlovek...

Srdito je pljunil in skočil po dva metra visokem bregu k potočni strugi. Nagnil se je nad vodo, prižgal žepno baterijo in pogledal, ali je voda čista. Pod pramenom luči se je zalesketala hladna, čista kot solza... Heise se je sklonil in si umil roke, potem pa je snel čutaro in jo napolnil z bistro vodo, ki je prijetno klokotala v aluminijasti posodi.

Johannu Beringu je od napora pohajala sapa. Pred seboj je zagledal strmino, na desni pa skale, ki jih je od daleč ocenil, da jim ne bo kos. Vsak trenutek so mu odpovedovale samo bantske ravnine vajene noge. Počutil se je, ko da je ves pretepen.

Spotoma se je spomnil mirne vasi Šupljaje, udobnega ležišča s pernico in vsega lepega, kar je bil doživel v preteklosti. Zgodaj je vstajal, s konji in plugom je bilo treba na njivo... Kolesa so mehko mlela debelo plast prahu na poljski stezi, ko se je orač peljal na delo... Konja sta prhala... Potem je valovila zlata pšenica... Zrele, sočne lubenice so vabile žejna usta... Pod večer so v staji krulili debeli pujsi, ki jim je Lujza nasula zrnja... Lujzini močni boki so se pozibavali pod širokim krilom... Potem je prišla nemška vojska, urejena kot na paradi... Nekega dne so Johanna vpoklicali. »Močnemu rajhu je treba pomagati,« so rekli... Težko se je Johann ločil od svoje Lujze in od hiše, od rejnih konj, od čistih in bogatih staj... Odpravil se je, da bi pomagal utrjevati »novi red... To ga je pripeljalo v te preplete globeli. Niti sanjalo se mu ni, da so na svetu tako strme in tako visoke planine.

Potem so se njegove misli vrnile k dogodku izpred pol ure. Zobe je stisnil, ko se je spomnil, da je ubil človeka. Začutil je, da ga nenadoma obliva mrzel pot. Vstal je, kakor da hoče ubežati tem mislim. Pohitel je proti reki, ki je šumela v bližini.

Bil je potok, na oni strani pa se je raztegnil ozek, dolg travnik. Johann Bering se je pripravljal, da bi prebrcedel potok, pa mu je noga zastala ob klicu: »Halt!«

Spoznal je poročnikov glas in se odzval. Sele ko sta se sešla, je začutil, da mu odpovedujejo moči in da ne more dalje. Opočel se je, kakor da se bo zdaj, zdaj zavalil v travo.

Četniški komandant je mrko gledal, ko je izvedel, kaj se je zgodilo z njegovima vojakoma. Tippelskirch je molčal, govoril je le Bering, potem pa sta odhitela k oklepnemu vozlu.

»Vidva se bosta menjavala na straži,« je poročnik Tippelskirch ukazal Lambrechtu in Minzerju.

Nekaj trenutkov kasneje sta poročnik in Bering že spala stisnjena na klopih oklepnega avtomobila. Smrad po bencinu in olju jima je bil mnogo prijetnejši kot vonj po jedi in po gorskem zraku v teh prekletih planinah.

5

V štabu Četrte proletarske brigade je bilo vse tiho, le v komandantovi sobi je brlela luč. Komandant in trije tovariši so se sklanjali nad specialko, ki je bila vsa popisana z rdečimi in modrimi črtami in puščicami.

»Prihodnjo noč moramo na vsak način napasti. Mateševo je treba zaščititi, dokler ne bodo mimo tovarnjaki iz Andrijevice in Beran,« je govoril komandant.

»Z enim bataljonom je treba napasti prek Kotiča, z dvema pa po dolini Tare. Potem se lahko umaknemo in spotoma oviramo sovražnika, vse dokler ne bo prebivalstvo izseljeno. Vsekakor pa moramo vedeti, ali je sovražna divizija na poti,« je dodal načelnik štaba.

Nekdo je potrkal. Vstopil je kurir.

»Tovariš komandant, ujeli in pripehljali so četnika,« je sporočil.

Komandant je poklical obveščevalnega oficirja.

»Poizvedi, kaj je bilo s tistim streljanjem, ko bi bili morali naši izvidniki tam mimo!« Potem se je komandant obrnil k načelniku štaba:

»Narochi, naj ti jutri pošlješ deset tovarnjakov za prevoz borcev. Bataljonu, ki je blizu Jabuke, pošli povelje, naj z nekaj skupinami vznemirja četniško fronto v nočnih urah... Zbuditi je treba vitez, kakor da se odpravljamo v napad. To bo našim ljudem v njihovem zaledju olajšalo gibanje.«

Potem so se oficirji razšli, komandant pa se je zleknil po kmečki postelji. Zaspal je že, ko je kurir stopil k njemu, da bi mu pazljivo odpel usnjene gležnike in sezul čevlje.

»Kolikokrat ti bom še moral reči, da ne delaj tega!« se je komandant zbudil. »Sezujem se lahko sam.«

»Spi, tovariš komandant,« se je nasmešnil kurir in ga pokril s plaščem.

Komandantovi brki so se zganili, vendar tako, da kurir ni vedel, ali se smehlja ali jezi.

V jarkih in bunkerjih okoli Mateševa so spali utrujeni proletarci. Kurirji so tiho hodili od brigadnega štaba do štabov bataljonov, potem pa dalje v čete.

Skupine borcev so se premikale le po dolini ob Tari in po okoliških hribih. Kmalu potem so na vsej fronti od Kotiča do Markovičevega laza zagrmele bombe. Za njimi so zapokale puške, zadržale strojnice in votlo zabobneli minometali.

Ob svitu je prišel kurir. H komandantu brigade mora, je rekel.

»Pojdi k načelniku štaba, komandant ni že tri noči zatisnil očesa,« je rekel komandantov kurir, ki je stal pred vrati.

Z vseh strani so prihajali kurirji, vmes je zvonil telefon, ki je prenašal sporočila o bojih proti Durmitoru in Sandžaku, od divizijskega štaba pa povelja mnogim enotam.

Potem je šel za vodo, čez čas pa se je začel vzpenjati po gozdnatem, vendar zelo strmim pobočju. Spodrsovalo mu je, čeprav je imel v podplatih težkih čevljev ostre, velike zeblje.

Utrujenost ga je zmagovala, da je zapiral oči. Čez čas je obstal, da bi se oddahnil. Otupal je podrti deblo, okoli katerega se je bilo nabralo listje. Stisnil se je pod drevo in utonil v sicer nemirnem, vendar trdnem spanju.

»Greva! Na pot!« je ukazal poročnik. »Jaz... Ne morem vstati...« Tiho je govoril Bering, ki je medtem še sedel.

»Ukazujem!« se je zadril Tippelskirch.

Vojak je počasi vstal in se opotekel za svojim oficirjem. Blížala sta se četniški fronti. Nekdo ju je ustavil. Bering se je odzval klicu, kmalu potem so ju obkolili bradati možje.

Spored RTV Ljubljana za teden od 7. do 13. avgusta 1961

PONEDELJEK

7. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) 5.25–5.45 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Renesancne zborovske skladbe — 8.30 Početniško popotovanje od strani do strani — 8.45 Ruske popevke — 9.00 v svetu opeln
10.15 Zvočna mavrica — 11.30 Pol ure za mlade slovenske skladatelje — 12.00 Tone Petrovič poje slovenske narodne — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije za opoldne glasba — 13.30 Trio Bardorfer in Ljubljanski vokalni oktet — 13.55 Vilko Ukmak: Lepa Vida, baladna glasba — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Od Triglavca do Ohrida — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Iz filmov in glasbenih revij — 16.00 Naši popotniki na tujem — 16.20 Mojstri petja ter instrumentalne igre — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 Soferjem na poti — 18.00 Odlomki iz opere Halka Stanislava Moniuszka — 18.40 S knjižnega trga — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Ponedeljkova panorama zabavnih melodij — 21.05–22.50 Z letošnjega festivala v Dubrovniku — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Plesna glasba — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

TOREK

8. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 5.10–5.30 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Predigre in medigre iz oper — 8.30 Oddaja za otroke — 9.00 Zvoki za prijetno razvedrilo — 9.40 Ženski zbor France Prešeren iz Kranja — 10.15 45 minut pri jugoslovanskih skladateljih — 11.00 Pevca Jasna Benedek in Krsta Petrovič — 11.15 Branje za vroče dni — 11.35 Violina in harfa — 12.00 Veseli planšarji so v gosteh — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije za opoldne glasba — 13.30 Sлавne sopranske arije iz Verdijevej oper — 14.00 Naši pevci zabavnih glasbe in orkester George Melachirno — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Slike iz mladosti — 16.00 Početniška zgodba — 16.20 S sprejemnikom na dopust — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 L. van Beethoven: Koncert za klavir in orkester št. 5 v Es-duru — 18.00 Človek in zdravje — 18.10 Od plesišča do plesišča — 18.45 Ljudski parlament — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Poje zbor Branko Krstanović iz Beograda — 20.30 Radijska igra — 21.22 Anton Pogacar: Canzonetta — 21.28 Zvočni kaleidoskop — 22.15 Hrvatske skladbe iz dveh stoletij — 23.05 Posnetki II. jugoslovanskega festivala jazza na Bledu — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

SREDA

9. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 5.25–5.45 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Poštarek v mladinski glasbeni redakciji — 8.30 Početniško popotovanje od strani do strani — Ben Lucien Burman: V Somovem lazu — 8.45 Ritmični intermezzo — 9.00 Vsaka ura ima svoj zven — 9.35 Pester glasbeni spored — 9.35 Igrajo slavni pianisti preteklosti — 10.15 Zabavni potpuri — 11.30 Deset minut iz naše beleznice — 11.40 Georges Bizet: Arležanka, suita — 12.00 Trio orglic Andreja Blumauerja — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije za opoldne glasba — 13.30 Pihalni orkester JLA — 13.55 Amerika — južna in severna — 14.40 Ferdo Juvanec: Pet miniaturni za klavirski trio — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Klavir v ritmu — 14.43 Slovenske zborovske pesmi poje Mariborski komorni zbor — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Benjamin Ipavec — Bogos Leskovic: Serepada za godalni orkester — 16.00 Radijska univerza — 16.15 Koncert po željah poslušalcev — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 V sredo popoldne ob radijskem sprejemniku — 18.00 Petnajst minut s plesnim orkestrom — 18.15 Pevka Lola Novaković — 18.30 Skladbe Boruta Lesjaka — 18.45 Pojeta Božo in Miško — 18.45 Sport in športniki — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Majhna prodajalna plošč s popevkami in zabavnimi zvoki — 21.00 Giacomo Puccini: Sestra Angelika, opera v enem dejanju — 22.15 Zaplešite z nami! — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Nočni koncert — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

ČETRTEK

10. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro (pisan glasbeni spored) — 5.10–5.30 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Risto Savin: Stiri skladbe za violino in klavir — 8.30 Oddaja za cicibane — 9.00 Naš zvočni magazin — 10.15 Od arije do arije — 11.00 Pevski zbor SKUD Ivan Rob — 11.15 Branje za vroče dni — 11.35 Poljska in češka zabavna glasba — 12.00 Priredbe za glas in klavir Josipa Pavčiča — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije za opoldne — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Orkestralne miniaturne — 14.05 Radi jih poslušate — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Iz bogate belokranjske folklorne zakladnice — 16.00 Trije veliki zabavni orkestri — 16.20 Odlomki iz ruskih oper — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 Holandska pihalna godba — 17.30 Turistična oddaja — 18.00 Jazz na koncertnem odru — 18.10 Glasbene miniaturne — 18.45 Poletni kulturni zapiski — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Cetrtkov večer domačih pesmi in napevov — 20.45 Hammond orgle — 20.50 Literarni večer — 21.30 Vladimir Lovce: Klasična simfonija — 22.15 Nočni akordi — 22.44 Vlastimir Peričić: Fantasia quasi una sonata — 23.05 Posnetki II. jugoslovanskega festivala jazza na Bledu — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

PETER

11. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 5.25–5.45 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Glasba ob delu — 8.30 Početniško popotovanje od strani do strani — 8.45 Blagorje Bersa: Sončne poljane, simfonična pesnitev — 9.00 Dopoldanski koncert opernih melodij — 10.15 Z zabavnimi melodijami po svetu — 11.00 Po ena balada, poloneza, sonata Fridericha Chopina — 11.40 Otroci pozdravljajo — 12.00 Trio Slavka Avenika — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Pet pevcev — pet popevk — 12.40 Pisani zvoki z Dravskega polja — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Kmečka godba menjaže z Vaškim kvintetom — 13.55 Operni baleti — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Popevke se vrstijo — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Slovenski oktet nastopa — 16.00 Sportni tednik — 16.20 Od tu in ondod — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 Koncert za vas — 18.00 Hitri prsti — 18.15 Ljudska glasba raznih narodov — 18.45 Iz naših kolektivov — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Zabavna zborna Sergeja Rajnisa in Norman Luboff — 20.15 Tedenski znanjopolitični pregled — 20.30 Iz del Antonina Dvoraka — 21.15 Oda o morju in pomorščakih — 22.15 Godala v noči — 22.35 Moderna plesna glasba — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Od Soče do Vardarja — 23.55 Pesem za lahko noč — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

SOBOTA

12. avgusta
5.00–8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 5.10–5.30 Nekaj domačih — 6.30–6.40 Reklame — 8.05 Glasba ob delu — 8.30 Početniško popotovanje od strani do strani — 8.45 Blagorje Bersa: Sončne poljane, simfonična pesnitev — 9.00 Dopoldanski koncert opernih melodij — 10.15 Z zabavnimi melodijami po svetu — 11.00 Po ena balada, poloneza, sonata Fridericha Chopina — 11.40 Otroci pozdravljajo — 12.00 Trio Slavka Avenika — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Pet pevcev — pet popevk — 12.40 Pisani zvoki z Dravskega polja — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Kmečka godba menjaže z Vaškim kvintetom — 13.55 Operni baleti — 14.30 Prireditve dneva — 14.35 Popevke se vrstijo — 15.15 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 15.40 Slovenski oktet nastopa — 16.00 Sportni tednik — 16.20 Od tu in ondod — 17.00 Lokalni dnevnik — 17.15 Koncert za vas — 18.00 Hitri prsti — 18.15 Ljudska glasba raznih narodov — 18.45 Iz naših kolektivov — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Zabavna zborna Sergeja Rajnisa in Norman Luboff — 20.15 Tedenski znanjopolitični pregled — 20.30 Iz del Antonina Dvoraka — 21.15 Oda o morju in pomorščakih — 22.15 Godala v noči — 22.35 Moderna plesna glasba — 22.50 Literarni nokturmo — 23.05 Od Soče do Vardarja — 23.55 Pesem za lahko noč — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

NEDELJA

13. avgusta
6.00–6.30 Jutranji pozdrav — 6.30–6.40 Reklame — 6.40 Vedri zvoki — 7.15 Ansambel in solisti — 7.30 Radijski koledar in prireditve dneva — 7.35 Godalni orkestri in naši pevci zabavne glasbe — 8.00 Mladinska radijska igra — 8.37 Iz albuma skladb za otroke — 8.52 V tričetinskem taktu — 9.00 Poročila — 9.05 Z zabavno glasbo v novi teden — 9.48 Tri pesmi Matije Bravničarja — 10.00 Se pomnite, tovariši... — 10.30 Za urne pete in veselo srce... — 10.50 Nedeljska matineja — 11.40 Rapa Suklje: Pulj zunaj arene — 12.00 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — I. — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Za našo vas — 13.50 Pol ure z velikimi zabavnimi orkestri — 14.15 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — II. 15.15 Reklame — 15.30 Melodije, ki jih radi poslušate — 16.00 Igramo za vas — 17.00 Sportno popoldne — 19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Zabavni zvoki za vse — 21.00 Sportna poročila — 21.10 Življenja velikih romantikov — 22.15 Plesna glasba — 23.05 Cl. Debussy: Prizor iz III. dejanja opere Peleas in Melisanda — R. Liebermann: I. dejanje opere Sola za žene — 24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

DELAVSKA ENOTNOST

V prejšnji številki smo pisali o sindikalni podružnici podjetja SLATINA RADENCI, kjer so v kratkem času pridobili 50 novih naročnikov in želeli še dva bloka za pridobivanje novih naročnikov. V tem tednu pa smo dobili od tovariša Franca Kranjca iz istega podjetja že seznam za 50 novih naročnikov. To kaže, da je prizadevnim sindikalnim delavcem v kolektivu podjetja SLATINA RADENCI, ki ni preveč številni, uspelo v kaj kratkem času pridobiti kar 100 novih naročnikov.

Obrat LPI PODPEČ v Velikih Laščah je nastal šele pred enim letom. Kolektiv tega obrata, ki šteje 35 delavcev, pa se zelo zanima za naše sindikalno glasilo DELAVSKO ENOTNOST. Pred kratkim so izvolili svoj sindikalni pododbor in že na prvi seji začeli akcijo za pridobivanje novih naročnikov na naš list. Te dni smo dobili od njih seznam 15 novih naročnikov, kar kaže, da prizadevanja tovarišev iz kolektiva obrata LPI PODPEČ niso bila brez uspeha. Predsednik sindikalnega pododбора Miha Gale obeta, da nam bo v kratkem poslal spet imena novih naročnikov.

NOVICE..

NOVICE

ZNIZANJE
CEN

od **20-50%**

IZKORISTITE
UGODNO
PRILIKO

ŠTEDITE
DENAR

ILANIKA · KRANJ

ŽREBALI SMO

V torek smo v našem uredništvu izžrebali izmed številnih pri-
spelih rešitev šest nagradencev, ki so pravilno izpolnili nagradno kri-
žanko. Žreb je nagrade razdelil takole:

1. nagrada 5000 din — JANEZ DOLENC, Zeleniški 171;
  2. nagrada 3000 din — JANDA PETERNELJ, Rudnik Kanjarica, p. Crnomelj;
  3. nagrada 2000 din — IRENA SUSA, Dol 120 pri Hrastniku.
- Tri nagrade po 1000 din prejmejo: JULIJ SMOČIČ, Hrastnik 18, BOGOMIR PUST, Jesenice na Gor., Tavčarjeva 3 in ERNEST HREN, Maribor, Vetrinjska 17.
- Nagradencem bomo poslali nagrade po pošti.

HUMORESKA

ŽIKA ŽIVULOVIC-SERAFIM:

Nov tip uslužnosti

Zvečer, nekaj pred pol osmo, sem sedel na terasi hotela Jadran in zahteval steklenico piva.

— Prosim, takoj, še trenutek — je ljubeznivo zaklical natak, ki je stal tri metre od mene, zelo prefinjeno se je smehljaj, a se ni premaknil s svojega prostora.

Minilo je 5 minut, pogledal sem na uro in postal nervozen. On je prav tako nervozno pogledoval na uro.

— Halo, natak! — sem zvišal glas.

— Letim — je odgovoril in takoj startal.

Minilo je 10 minut, a njega od nikoder.

Začel sem se vrteti na stolu. Prišel je drugi natak.

— Steklenico piva — ježno izrazim svojo željo.

— Takoj, prosim! — mi je popolnoma pripravljen obljubil in pred mojimi očmi pohitel z uro silo.

Minilo je novih 10 minut, a zgubljeni natak se ni pojavil.

Končno, prišel je tretji.

— Kaj naj to pomeni? — sem mu ježno razložil slučaj in se pomorčeval do skrajnosti.

— Oprostite — me je zaprosil z najbolj skesanim nasmehom, kar sem jih videl v tej stabični veji gospodarstva.

— Zmotila sta se fanta. Jaz sem zadolžen za ta del terase. Kaj želite, prosim? — me je mirno vprašal in pogledal na uro.

Tudi jaz sem pogledal na uro.

— Petindvajset minut čakam — sem drhteče protestiral.

— Strašno — mu je zatrepetal glas poln sozolja.

— Steklenico piva — sem rekel.

— Črna ali belega?

— Belega.

— Hlajenega ali nehlajenega?

— Hlajenega.

— Torej, belega in hlajenega?

— Da.

— Ne črna in ne nehlajenega?

— Ne.

— Razumem — je raportiral in oddiral z zelo dobro brzino.

Minilo je 5 minut. Prišel je.

— Izvolite — je rekel in ves sijal od zadovoljstva.

— Kaj je to? — sem skočil pokoncu.

— Današnji časnik, kaj ga niste naročili?

Zlezel sem nazaj brez odpora.

— Pi... vo... — sem zajec-ljal v vročici.

— Ah, tako — je zablesel natak in takoj odvihral.

Minilo je še 5 minut. Občutil sem, kako se mi dviga temperatura stopinja za stopinjo. V tem prične igrati orkester. Ni še bobnar udaril trikrat, so se že pojavili pred menoj vsi trije natakari in v muzikalnem pianisimu sladko zažvrgoleli:

— Kaj želi spoštovani gost? Bil sem ves zmeden.

— Steklenico piva.

— Še kaj?

— Črno kavo.

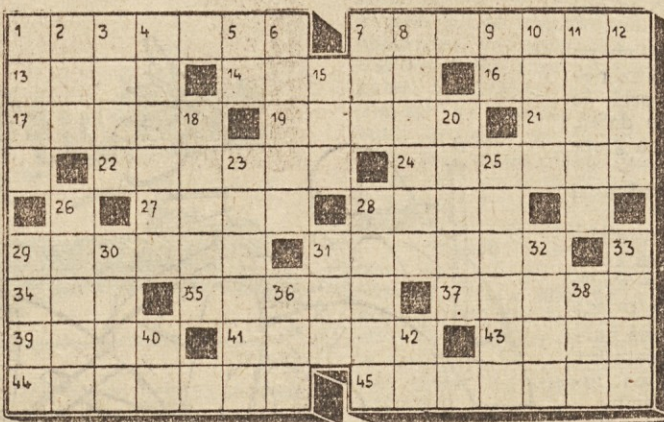
— Še kaj?

— Aspirin.

— Še kaj?

Due toni dinamita —

jekt. Sam bom prižgal zažigalno vrvice. Na sodišču priznal nobenega sodelovanja.

Križanka

VODORAVNO: 1. debela vrsta papirja, 7. mašilo za kožo, 13. poldrag kamen, 14. mohamedanska vera, 15. upanje, 17. nasprotje od zmage, 19. model, 21. vrsta, 22. odposlanec, 24. tenka ploščica, 27. prebivalec velikega evropskega polotoka, 28. izraz pri tehtanju, 29. športni vadiatelj, 31. zbadljivo literarno delo, 34. presečišče dveh ploskev, 35. votla mera, 37. speleolog, 39. anglosaška ploskovna mera, 41. del volovske vprege, 43. glasbena znamenja, 44. del muslimanske molitnice, 45. vrsta posode.

NAVPIČNO: 1. živalska ustnica, 2. odmev, 3. vodni hlapi, 4. vrsta blaga, 5. ozračni zalmek, 6. vojak rednega kadra v nekdanji turški vojski, 7. pojav na vodni gladini, 8. obesa, kakršnega nosijo vraževevni ljudje, 9. števec, 10. prečni drogovi v kozolcu, 11. slika iz mirnega, preprostega življenja, 12. nastroje nad odprtim ognjiščem, 13. zavetnik domačega ognjišča pri starih Rimljanih, 18. otroška postelja, 20. del starorimske hiše, 23. vrste, nizi, 25. staroslovanska boginja smrti, 26. skica, 28. diktat, 29. obtesan hlo, 30. tropsko drevo z zelo trdim in skoraj črnim lesom, 31. jastreb, 32. rimski bog ljubezni, 33. poganski svečenik, 36. kradljivec, 38. starogrška boginja zapeljivosti, 40. egiptovsko božanstvo, 42. kemični simbol za molibden.

Ustregli so mi v četrtinki sekunde. Prinesli so mi vse, razen dinamita, za katerega so rekli, da ni uporaben, ker je vlažen. Izmučeno sem pogledal na uro.

— Dobro, bratje, zakaj ste me pustili tako brez moči čakati štirideset minut?

— Tudi mi smo čakali prav toliko — so mi enoglasno pojasnili.

— Na naročilo?

— Na glasbo.

Nisem popolnoma razumel.

— Plačajte in vse vam bo jasno — so mi navdušeno svetovali.

Plačal sem. Račun mi je zaplesal pred očmi.

— Pa? — sem vprašal, ker nisem dobro razumel.

— Torej, ko se začne glasba, se cene na tej terasi podvojijo.

— Torej zato je prišlo do te igre zadrževanja?

— Tako je. To v vaše in naše dobro. Od dvanajsete ure dalje postane brzina postrežbe dvakrat večja, s tem tudi cena v sodelovanju s prijetnimi melodijami, dvakrat višja.

— Lepo, zelo lepo — sem rekel prizadeto in odšel naravnost v morje, da se ohladim.

Ta večer sem se dolgo kopal.

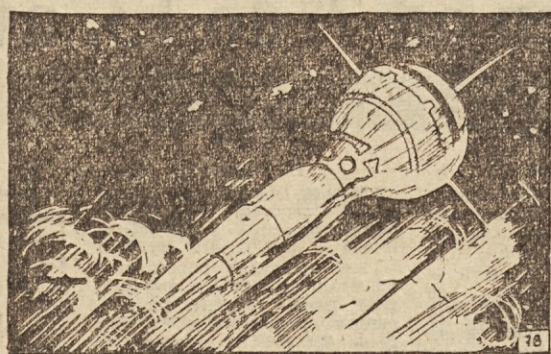
REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE

VODORAVNO: 1. 52. in 105. Naročnikom in bralcem našega lista čestitamo ob prazniku, 11. amater, 12. obol, 13. tenor, 14. Atene, 15. arak, 16. Ub, 17. Rog, 18. Kir, 19. atol, 20. mi, 22. ak, 23. orator, 1. 25. rante, 27. opiki, 29. obet, 32. spor, 35. okop, 37. atom, 38. kes, 39. Apis, 40. pp, 42. apel, 44. ime, 45. or, 46. klor, 47. sari, 49. Asir, 51. an, k, 58. ion, 59. potoki, 60. Eva, k, 62. ravnilo, 66. ječa, 67. nakapka, 70. aloa, 71. Ivo, 73. re, 74. nem, 75. Lear, 76. kal, 77. adend, 78. Karon, 81. rja, o, 82. ozon, 83. umor, 85. oral, k, 88. Vlahi, 91. prekap, 93. Klot, 96. jed, 97. azli, 100. En, 101. Etna, 104. bar, 110. kandidati, 111. pentagram.

NAVPIČNO: 106. S(alaj) D(juro), 108. B(laise) P(ascal), 109. N(ova) G(rica).

REŠITEV KRIŽANKE IZ 29. ŠTEVILKE

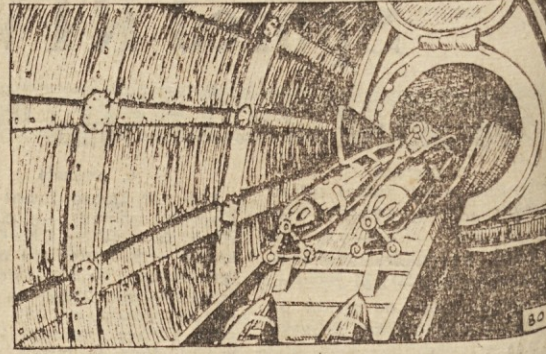
Vodoravno: 1. trapez, 6. Ulinj, 11. ro, 12. prekaljen, 15. Ra, 16. ost, 18. obarek, 19. pat, 20. pare, 22. Urec, 23. Sava, 24. pok, 25. to, 26. bor, 27. etil, 29. lipa, 31. skok, 34. Nin, 35. banana, 37. ara, 38. at, 39. pomagati, 41. Al, 42. kolika, 43. merino.

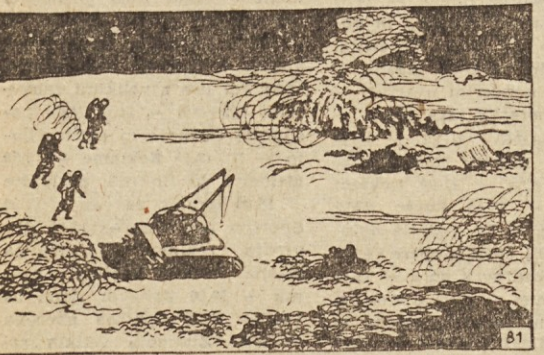
78. Kmalu se je pokazalo, da je Gortrijanova domneva pravilna. Blizali smo se ozvezdju rdečega pritlikavca, znanstveniki so bili čedalje bolj vznemirjeni. Opazovali so planete in neprestano nekaj računali. Slutil sem, da bomo v prihodnjih dneh doživeli vznemirljive stvari. Poiskal sem Gortrijana in ga prosil, naj mi vendar pove, kaj pomenijo vse te mrzlične priprave.

79. Učeno mi je razložil planetne sisteme in osnovna ter pripovedoval o množici neraziskanih planetov, ki se gibljejo in vrtijo v skladu z računi astronomskih činiteljev. Eden od teh planetov pa se suče drugače, po drugačni volji. Uravnava jo živa bitja, ki so nam po razumnosti najmanj enaka, nemara nas celo prekašajo, kajti mi doslej še nismo uplivali na vrtenje zemlje.

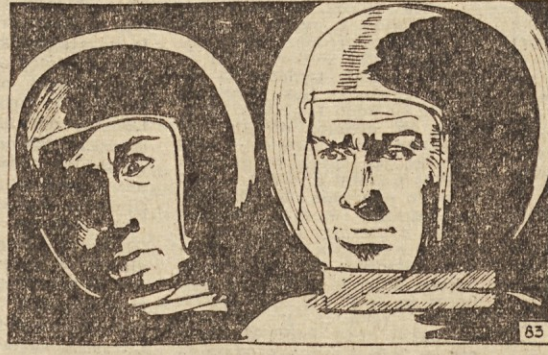
80. Čez nekaj ur je že vsa Geina posadka zvedela za novo odkritje in brez odlašanja smo pričeli raziskovati bližnje planete. Z Geinih vzletišč so zletele tovorne rakete, vozeč s seboj kopalne stroje, drobilce in nakladače. Pridružili sem se posadki rakete, ki je vozila gosničarje in orodje. Izkrčali smo opremo na planetu, ki je bil naš cilj in stopili na zvrtnični pesek.

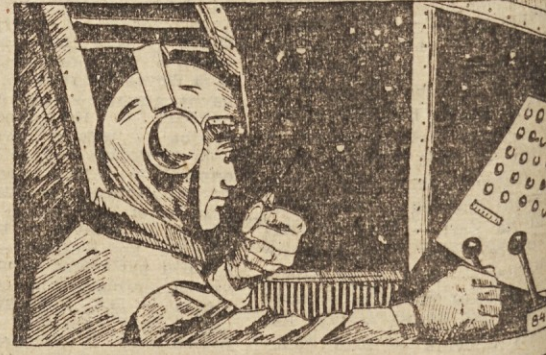
81. Upal sem, da me bo planet spomnil na pokrajine moje mladosti. Toda videl sem le siv, spepeljen prostor in oblake prahu, ki so se valili za nami. Neki gosničar se je neoprečeno pogreznil v prazen prostor, ki je bil skrit pod površino tal in zagledal smo nekatšen začetek podzemeljskega hodnika, ki je držal strmo navzdol in se po nekaj deset korakih končeval z udorom.

82. Ali je ta hodnik naravnega izvora? — je bilo naše prvo vprašanje. Nihče ni znal nanj odgovoriti, vznemirilo pa nas je dejstvo, da smo kmalu nato našli v njem ostanke snovi organskega izvora. Onemeli smo pred drugim nenadnim odkritjem biologov. Našli so ostanke živih bitij! Ker planet ni nikoli ustvaril lastnih oblik življenja, so morali biti ostanke izvenplanetnega izvora.

83. Oči vseh navzočih so se uprle v temno kepo, ki so nam jo pokazali biclogi. Nekaj pretresljivega je bilo v tem trenutku. Preleteli smo milijone kilometrov, sedaj je ta drobček, ki smo ga bili po naključju odkrili pospešil utripanje naših src. Kot morda še nikoli sem čutil tisto mogočno vez, ki spaja vse, kar je živega, hrepenenje po bitjih, ki se borijo z brezmejnostjo

84. Raziskovanja naslednjega dne so bila brez uspeha. Signali z Gee so nas priganjali, naj se vrnemo. Neradi so raziskovalci zapustili mesta, kjer so izkopavali, toda našli smo sled življenja in morali smo drugam, v pričakovanju, da bomo odkrili še kaj več. Še isto noč je Gea zapustila območje rdečega pritlikavca in združila proti velikim soncem v ozvezdju Centavra.